

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra žurnalistiky

Jana Niedermeierová

**Zobrazení Konference o bezpečnosti a
spolupráci v Evropě v roce 1975 na
stránkách dobového tisku**

Bakalářská práce

Praha 2011

Autor práce: **Jana Niedermeierová**

Vedoucí práce: **PhDr. Petr Bednařík, Ph.D.**

Rok obhajoby: **2011**

Bibliografický záznam

NIEDERMEIEROVÁ, Jana. *Zobrazení Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě v roce 1975 na stránkách dobového tisku*. Praha, 2011. 77 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra žurnalistiky. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Petr Bednařík, Ph.D.

Abstrakt

Bakalářská práce *Zobrazení Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě v roce 1975 na stránkách dobového tisku* se snaží přiblížit, jakým způsobem dobové československé deníky *Rudé právo*, *Lidová demokracie*, *Práce*, *Mladá fronta* a *Svobodné slovo* informovaly o historické události zvané Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE) v době od 1. července 1975 do 31. srpna 1975. V polovině tohoto období se totiž uskutečnila poslední a nejdůležitější fáze dva roky trvající konference. Během ní vedoucí představitelé 35 zúčastněných států podepsali Závěrečný akt KBSE shrnující zásady mezinárodní spolupráce. Analytická část bakalářské práce se zabývá zpracováním tématu konference tištěnými médii po obsahové i formální stránce. Zároveň zkoumá, do jaké míry se v příspěvcích o KBSE projevila politická propaganda a manipulace. Teoretická část obsahuje kapitolu věnovanou samotné konferenci. Ta má v dějinách důležité místo, protože přinesla otázku lidských práv a napomohla ke skončení studené války a rozpadu sovětského bloku. Teoretická část také popisuje období normalizace v Československu, během něhož se KBSE konala. Pojednává rovněž o represivní mediální politice v dané době.

Abstract

The bachelor thesis *The Image of The Conference on Security and Co-operation in Europe in 1975 in the period press* aims to describe how the Czechoslovak daily newspapers *Rudé právo*, *Lidová demokracie*, *Práce*, *Mladá fronta* and *Svobodné slovo* of that time informed about the historical event called Conference on Security and Co-operation in Europe (CSCE). It covers the period from the 1st of July 1975 to the 31st of August 1975. In the middle of this period, the last and most important part of the two-year conference took place. The representatives of the 35 participating countries signed there the Final Act of CSCE, which summed up the principles of international co-operation. The analytical part of this bachelor thesis deals with a portrayal of the topic by printed media considering both their content and formal aspects. It also examines the way political propaganda and manipulation impacted articles about CSCE. The theoretical part contains a chapter on the conference itself. This event was important for history because it stressed the issue of human rights and contributed to the end of the Cold War and to breakup of the Soviet Bloc. The theoretical part also describes the period of the normalization in Czechoslovakia, within which CSCE was held. It also deals with repressive media policy in this period.

Klíčová slova

Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, Závěrečný akt, normalizace, dobový tisk, propaganda, studená válka

Keywords

Conference on Security and Co-operation in Europe, Final Act, normalization, period press, propaganda, Cold War

Rozsah práce: 91 804 znaků s mezerami

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 18. května 2011

Jana Niedermeierová

Poděkování

Ráda bych poděkovala PhDr. Petru Bednaříkovi, Ph.D. za vedení práce a cenné rady a připomínky.

Institut komunikačních studií a žurnalistiky UK FSV
Teze BAKALÁŘSKÉ diplomové práce

TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:

Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta:
Niedermeierová Jana

Razítko podatelny:

**Imatrikulační ročník
diplomantky/diplomanta:**
2008/2009

E-mail diplomantky/diplomanta:
JanaNiedermeierova@seznam.cz

Studijní obor/typ studia:
žurnalistika/bakalářské

Předpokládaný název práce v češtině:
Zobrazení Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě v roce 1975 na stránkách dobového tisku

Předpokládaný název práce v angličtině:
The Picture of The Conference on Security and Co-operation in Europe in 1975 in the period press

Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok – vzor: ZS 2012):
(diplomovou práci je možné odevzdat nejdříve po dvou semestrech od schválení tezí, tedy teze schválené v LS 2010/2011 umožňují obhajovat práci nejdříve v LS 2011/2012)
LS 2011

Základní charakteristika tématu a předpokládaný cíl práce (max. 1000 znaků):
Tato bakalářská práce se chce zaměřit na Konferenci o bezpečnosti a spolupráci v Evropě v roce 1975 a její zobrazení v dobových českých denících Rudém právu, Lidové demokracii, Práci, Mladé frontě a Svobodném slovu. Má se věnovat především třetí a poslední fázi konference, která byla nejdůležitější částí této dva roky trvající události. Tato fáze se uskutečnila ve dnech 30. července až 1. srpna 1975 a došlo během ní k podepsání Závěrečného aktu KBSE, což dobové české deníky pokládaly za nejdůležitější událost od konce druhé světové války. Cílem je proto zkoumat, jak velkou pozornost konferenci vybraná média věnovala během její třetí fáze, v době jejích příprav i následných ohlasů. Sledované období tedy začíná prvním dnem července 1975 a končí posledním dnem srpna 1975. Práce se také snaží zjistit, jaký přístup k tématu zvolily jednotlivé deníky, jak je ztvárnily i nakolik se do textu vmísila politická propaganda.

Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu):

1) Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE)

Kapitola by měla na základě odborné literatury přiblížit tuto historickou událost, její souvislosti a dopady.

2) KBSE v roce 1975 na stránkách jednotlivých deníků

Cílem této části je zhodnotit prezentaci KBSE v socialistickém tisku, přiblížit, jakým způsobem deníky získávaly informace, vybíraly je a zpracovávaly.

a) KBSE v Rudém právu

...b) KBSE v Lidové demokracii

...c) KBSE v Práci

...d) KBSE v Mladé frontě

...e) KBSE ve Svobodném slově

3) KBSE v roce 1975 v dobovém tisku

Tato část by měla obsahovat obecné informace o zpracování tématu tehdejšími deníky, a shrnout tak základní poznatky získané zkoumáním jednotlivých deníků.

Vymezení zpracovávaného materiálu (např. konkrétní titul periodika a období, za které bude analyzován):

Rudé právo, červenec a srpen 1975

Lidová demokracie, červenec a srpen 1975

Práce, červenec a srpen 1975

Mladá fronta, červenec a srpen 1975

Svobodné slovo, červenec a srpen 1975

Postup (technika) při zpracování materiálu:

mediální analýza, deskripce, komparace

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a způsobu jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

BERGER, Arthur Asa. Media analysis techniques. Thousand Oaks: Sage Publications, 2005. 244 s.

Autor předkládá návod, jak pracovat s obsahem médií. Snaží se čtenáře naučit způsoby použití sémiotické, psychoanalytické, marxistické a sociologické teorie k analýze a interpretaci obsahu masových médií.

BITTMAN, Ladislav, et al. Manipulátoři. Praha: FSV UK a Boston University, 1992. 253 s.

Studie se věnuje socialistickému tisku a zaměřuje se především na cenzuru a manipulaci typickou pro tato média. Snaží se zmapovat vývoj socialistického přístupu a porovnat ho se svobodnou žurnalistikou.

Dokumenty Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, Helsinky '75. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1975. 122 s.

Kniha obsahuje Závěrečný akt Konference o spolupráci a bezpečnosti v Evropě. Dokumenty konference doplňuje o základní informace o konferenci i prohlášení a projevy týkající se Helsinského procesu.

OTÁHAL, Milan. Opozice, moc, společnost 1969-1989. Praha, Maxdorf, 1994. 124 s.

Príspevek k dějinám takzvané normalizace se věnuje období socialistického útlaku v Československu mezi roky 1969 a 1989, tedy době, ve které se uskutečnila Konference o spolupráci a bezpečnosti v Evropě. Zaměřuje se společenský vývoj, politiku i disent, a poskytuje tak historický přehled i souvislosti.

ROBERTS, John Morris. Dvacáté století – Dějiny světa od roku 1901 do současnosti. Praha: Pavel Dobrovský, 2004. 630 s

Historik Roberts v tomto díle rozebírá nejdůležitější události dvacátého století a zasazuje je do historického kontextu. Pozornost věnuje také Konferenci o bezpečnosti a spolupráci v Evropě.

SCHULZ, Winfried, et al. Analýza obsahu mediálních sdělení. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2004. 149 s.

Publikace nabízí rady a tipy, jakým způsobem zpracovávat mediální obsah. Kromě teoretického základu ji tvoří i praktická část představující projekt vědeckého týmu Centra pro mediální studia.

THOMAS, Daniel C. Helsinský efekt: Mezinárodní zásady, lidská práva a zánik komunismu. Praha: Nakladatelství Academia, 2007. 322 s.

Dílo se zabývá otázkou lidských práv v souvislosti s helsinským procesem. Zajímá se o mezinárodní lidskoprávní politiku v období upadajícího komunismu a končící studené války.

Diplomové práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

BÁRTA, Jan. „Budování mostu mezi minulostí, přítomností a budoucností?“ **Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, 1972-1975.** Praha, 2005. 222 s. Diplomová práce. Filozofická Fakulta Univerzity Karlovy. Vedoucí práce Vladimír Nálevka.

JANČÁRKOVÁ, Taťána. **Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě a její místo v ruské zahraniční a bezpečnostní politice.** Praha, 2010. 95 s. Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy. Vedoucí práce Bohuslav Litera.

Datum / Podpis studenta/ky

.....

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:

Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na UK FSV vykonávám.

Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.

.....

Příjmení a jméno pedagogy/pedagoga
pedagogy/pedagoga

Datum / Podpis

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNY UK FSV. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NĚCHAT VEVÁZAT DO OBOU KOPIÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE DOPORUČENÉ PEDAGOGEM/PEDAGOŽKOU BUDE VEDENÍ IKSŽ POUZE BRÁT NA VĚDOMÍ, TEZE PODÁVANÉ STUDENTEM SAMOSTATNĚ BUDE PROJEDNÁVAT.

Obsah

OBSAH	1
ÚVOD	2
1 KONFERENCE O BEZPEČNOSTI A SPOLUPRÁCI V EVROPĚ (KBSE)	4
1.1 KBSE A JEJÍ PRŮBĚH.....	4
1.1.1 <i>Obecné informace o konferenci</i>	4
1.1.2 <i>Fáze konference</i>	5
1.2 CESTA KE KBSE.....	5
1.2.1 <i>Návrhy Molotova</i>	5
1.2.2 <i>Duch Ženevy</i>	6
1.2.3 <i>Uvolňování</i>	6
1.2.4 <i>Budapeštská deklarace</i>	7
1.2.5 <i>Ostpolitik</i>	8
1.3 ZÁVĚREČNÝ AKT KBSE.....	8
1.4 DĚNÍ PO KBSE.....	9
1.4.1 <i>Následné schůzky a OBSE</i>	9
1.4.2 <i>Rozdílné hodnocení výsledků</i>	10
1.4.3 <i>Vliv na pád komunismu</i>	10
2 NORMALIZACE A DOBOVÝ TISK	12
2.1 NORMALIZACE 1969-1989.....	12
2.2 NORMALIZAČNÍ TISK.....	13
3 KBSE V ROCE 1975 NA STRÁNKÁCH DOBOVÝCH DENÍKŮ	17
3.1 KBSE V RUDÉM PŘÁVU.....	17
3.2 KBSE V LIDOVÉ DEMOKRACII.....	22
3.3 KBSE V PRÁCI.....	27
3.4 KBSE V MLADÉ FRONTĚ.....	30
3.5 KBSE VE SVOBODNÉM SLOVĚ.....	34
4 KBSE V ROCE 1975 V DOBOVÉM TISKU	39
4.1 ZÁJEM DENÍKŮ O KBSE.....	39
4.2 ZOBRAZENÍ KBSE PŘED ZAČÁTKEM TŘETÍ FÁZE.....	39
4.3 ZOBRAZENÍ KBSE BĚHEM TŘETÍ FÁZE.....	41
4.4 ZOBRAZENÍ KBSE PO SKONČENÍ TŘETÍ FÁZE.....	42
4.5 KRITÉRIA INFORMAČNÍ KVALITY.....	43
ZÁVĚR	44
SUMMARY	47
POUŽITÁ LITERATURA	48
SEZNAM PŘÍLOH	75
PŘÍLOHY	76

Úvod

Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE) byla významnou událostí, která otevřela otázku lidských práv a napomohla ke konci komunistického režimu v Sovětském svazu a východní Evropě.¹ Paradoxně její svolání inicioval právě Sovětský svaz, který jejím prostřednictvím naopak chtěl upevnit své mezinárodní postavení a potvrdit status quo. Proto také událost získala výsadní postavení ve zpravodajství východního bloku včetně Československa.

Cílem této bakalářské práce je přiblížit zobrazení KBSE v dobových novinách z hlediska obsahového i formálního a zjistit, o jakých aspektech konference deníky informovaly a jakým způsobem a do jaké míry událost zmapovaly. Rozebírá rovněž samotnou Konferenci o bezpečnosti a spolupráci v Evropě včetně vývoje, který jí předcházela, a dopadu, který měla. Oproti těmto bakalářské práce přibyla rovněž kapitola, která řeší otázku komunistické mediální propagandy za normalizace, a zasazuje tak téma práce do historického kontextu.

Bakalářská práce se zabývá zpracováním tématu KBSE na stránkách československých dobových deníků v roce 1975, kdy dvouletá konference vyvrcholila podepsáním takzvaného Závěrečného aktu.² K podpisu došlo během třetí a poslední fáze konference, která se uskutečnila ve dnech 30. července až 1. srpna 1975 v Helsinkách. Pro bakalářskou práci sledované období začíná 1. července 1975, tedy přibližně měsíc před začátkem třetí fáze, a končí 31. srpna, respektive zhruba měsíc po skončení konference.

Materiál pro analytickou část představuje pět československých dobových deníků z řad stranického, odborového a mládežnického tisku. Patří mezi ně ústřední tisk Komunistické strany Československa (KSČ) *Rudé právo*, Československé strany lidové (ČSL) *Lidová demokracie* a Československé strany socialistické (ČSS) *Svobodné slovo*. Noviny politických stran dále doplňuje ústřední deník Revolučního odborového hnutí (ROH) *Práce* a ústřední list Socialistického svazu mládeže (SSM) *Mladá fronta*.

1 THOMAS, Daniel C. *Mezinárodní zásady, lidská práva a zánik komunismu*. Vyd. 1. Praha : Academia a ČSDS, 2007. 322 s. ISBN 978-80-200-1506-8. s. 14, 36-37.

2 CODACCIONI, A.-M. & kol. *Dějiny 20. století : Encyklopedie politického, ekonomického a kulturního dění*. Vyd. 1. Praha : Mladá fronta, 1994. 423 s. ISBN 80-204-0403-1. s. 146.

Informace pro teoretickou část čerpá bakalářská práce z odborné literatury věnující se historii a médiím. S výjimkou publikace *Dějiny československé žurnalistiky*³ se jedná o knihy vydané po politickém převratu v roce 1989, které tedy nabízí nezmanipulovaný pohled na dění v komunistickém Československu. Jako zdroj posloužily i samotné *Dokumenty Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě*⁴ a diplomová práce studenta historie Jana Bárty.⁵

Téma bakalářské práce jsem si zvolila na základě jeho předchozího částečného zpracování v seminární práci na předmět Dějiny a současnost masových médií III v roce 2010. V seminární práci jsem vycházela z příspěvků otištěných v *Rudém právu, Práci a Lidové demokracii* mezi 16. červencem a 22. srpnem 1975. V bakalářské práci jsem tedy rozšířila počet sledovaných deníků i sledované období. Zaměřila jsem se také více na samotnou konferenci a přidala jsem část věnovanou normalizaci a dobové mediální politice.

3 KŘIVÁNKOVÁ, Alena; VATRÁL, Jozef. *Dějiny československé žurnalistiky*. Vyd. 1. Praha : Novinář, 1989. 223 s. ISBN 80-7077-036-8.

4 *Dokumenty konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, Helsinky 1975*. Praha : Svoboda, 1975. 122 s. ISBN 25-153-75.

5 BÁRTA, Jan. „Budování mostu mezi minulostí, přítomností a budoucností?“ *Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, 1972-1975*. Praha, 2005. 222 s. Diplomová práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy.

1 Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE)

1.1 KBSE a její průběh

1.1.1 Obecné informace o konferenci

Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE) se uskutečnila v letech 1973 až 1975 a vyvrcholila 1. srpna 1975 podepsáním Závěrečného aktu KBSE.⁶ Do jednání se zapojily všechny státy Evropy s výjimkou Albánie. Těchto 33 evropských zemí doplnily ještě Spojené státy americké (USA) a Kanada. Z toho 17 zemí patřilo mezi členy Severoatlantické aliance (NATO) či Evropského hospodářského společenství (EHS): Belgie, Dánsko, Francie, Irsko, Island, Itálie, Lucembursko, Spolková republika Německo (SRN, NSR), Nizozemsko, Norsko, Portugalsko, Řecko, Spojené království Velké Británie a Severního Irska, Španělsko, Turecko, Spojené státy americké, Kanada; 7 se řadilo k Varšavské smlouvě: Bulharsko, Československá socialistická republika (ČSSR), Maďarsko, Německá demokratická republika (NDR), Polsko, Rumunsko, Svaz sovětských socialistických republik (SSSR); 7 se počítalo mezi neutrální evropské země: Finsko, Jugoslávie, Kypr, Malta, Rakousko, Švédsko, Švýcarsko a nechyběly ani 4 evropské ministáty: Lichtenštejnsko, Monako, San Marino a Vatikán.⁷

Výsledkem tříleté konference byl Závěrečný akt KBSE obsahující nové zásady mezinárodní spolupráce.⁸ Tento dokument podepsaly hlavy všech zúčastněných států během třetí a poslední fáze konference. Státy se zde svým podpisem zavázaly, že se navzájem zdrží použití síly a že oficiálně uznají hranice evropských států, především Spolkové republiky Německo (nazývané také západní Německo) a Německé demokratické republiky (označované jako východní Německo). Rozhodly se také podpořit hospodářské vztahy mezi východní a západní Evropou a slíbily, že nebudou zasahovat do vzájemných záležitostí. Úmluvy se věnovaly rovněž dodržování lidských práv a základních svobod a kladly důraz i na občanská, politická, ekonomická, sociální, kulturní a další práva a svobody.

6 CODACCIONI, c. d., s. 146.

7 Tamtéž. ; *Dokumenty konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, Helsinky 1975*, s. 7.

8 ROBERTS, John Morris. *Dvacáté století – Dějiny světa od roku 1901 do současnosti*. Vyd. 1. Praha – Plzeň : Pavel Dobrovský – BETA a Jiří Ševčík, 2004. 630 s. ISBN 80-7306-131-7 – ISBN 80-7291-105-8. s. 520-521.

1.1.2 Fáze konference

Konference se uskutečnila ve třech fázích.⁹ První část proběhla ve dnech 3. až 7. července 1973 ve finském hlavním městě Helsinkách, kde ministři zahraničí účastnických zemí představili své nápady na možná témata konference. Zároveň se dohodli na termínu zahájení rozhovorů o těchto otázkách. Důležitým bodem programu bylo i schválení závěrečných doporučení z přípravných konzultací v konferenčním centru Dipoli ve finském městě Espoo roku 1972.

Druhá fáze se odehrála ve švýcarském městě Ženeva od 29. srpna 1973 do 21. července 1975.¹⁰ Tato téměř dvouroční jednání vedla k sestavení komisí a podkomisí k projednávání jednotlivých bodů konferenční agendy a následnému schválení těchto bodů. Diplomaté rozdělili témata do čtyř takzvaných „košů“. První se zabýval otázkami bezpečnosti v Evropě, druhý spoluprací v oblasti hospodářství, vědy, techniky a životního prostředí, třetí řešil spolupráci v humanitárních a jiných oblastech a čtvrtý další kroky po konferenci. K tomu navíc mezi druhým a třetím „košem“ figurovala ještě deklarativní část o otázkách vztahujících se k bezpečnosti a spolupráci ve Středomoří.

Celou konferenci završila třetí fáze v Helsinkách, která trvala pouhé tři dny od 30. července do 1. srpna 1975, kdy 35 vedoucích představitelů evropských zemí, USA a Kanady podepsalo Závěrečný akt KBSE obsahující jednotlivé body projednané během druhé části konference.¹¹ Potvrdili ho však pouze jako politický dokument, a nikoliv jako právně závaznou smlouvu. Během setkání v Helsinkách hlavy států zároveň ve svých projevech zhodnotily průběh KBSE i obsah Závěrečného aktu.

1.2 Cesta ke KBSE

1.2.1 Návrhy Molotova

S myšlenkou na uspořádání celoevropské bezpečnostní konference přišel Sovětský svaz v době, kdy světem zmítala studená válka, kterou vedl Sovětský svaz a Spojené státy.¹² Od mezinárodních rozhovorů si Východ sliboval, že zabrání sjednocení Německa pod západní vliv a umožní oficiální uznání teritoriálního a případně politického statu quo ve východní Evropě, a to především uznáním Německé

9 BÁRTA, c. d., s. 63-66.

10 Tamtéž, s. 96-98.

11 Tamtéž, s. 185.

12 Roberts, c. d., s. 333.

demokratické republiky jako samostatného státu.¹³ Touto cestou se rovněž snažil omezit americký vliv v západní Evropě.

Návrh na otevření debaty o bezpečnosti v Evropě poprvé prezentoval SSSR v souvislosti se snahou o zabránění vstupu Spolkové republiky Německo do NATO a navrhovaného Evropského obranného společenství.¹⁴ V roce 1954 na berlínské konferenci ministrů zahraničí vítězných velmocí předložil sovětský ministr zahraničí Vjačeslav Molotov návrh o evropské kolektivní bezpečnosti a plán na sjednocení Německa pod koaliční vládou. S nápadem na vznik smlouvy o bezpečnosti v Evropě přišel znovu o necelý rok později na Konferenci evropských zemí k zajištění evropského míru a bezpečnosti v Moskvě. Západ však pokládal za důležitější upevnění NATO v Evropě a integraci západní Evropy než sovětské plány, jejichž skutečné důvody neznal. Návrhy se tak neuskutečnily.

1.2.2 Duch Ženevy

Na odmítnutí konference Západem Sovětský svaz reagoval posílením NDR jako nezávislého státu a roku 1955 založil spolu se svými spojenci Varšavskou smlouvu.¹⁵ Ještě ten rok následovaly dvě konference Spojeného království, Francie, USA a SSSR v Ženevě o omezení zbrojení, demilitarizovaných zónách a průběžných konzultacích evropské bezpečnosti. Jednání však opět ztěžovaly rozdílné postoje. Západ kupříkladu chtěl od Východu omezení cenzury, svobodu pohybu a šíření informací, zatímco SSSR trval k nelibosti USA na odchodu amerických vojsk z Evropy. Jednání tak nedosáhla posunu v otázce možné bezpečnostní konference, ale přesto se podařilo dosáhnout určitých kompromisů a po tomto summitu v Evropě panoval takzvaný mírový „duch Ženevy“.¹⁶

1.2.3 Uvolňování

Sjezd Komunistické strany Sovětského svazu (KSSS) v roce 1956 vyhlásil mírové soužití za „generální linii“ nové sovětské zahraniční politiky.¹⁷ Spojené státy se však obávaly, že SSSR od nich chce takto získat technickou pomoc k rozšíření svého vlivu, a volily proto pouze politiku takzvaného „détente“ neboli „uvolňování“, kterou

13 THOMAS, c. d., s. 36-37.

14 Tamtéž, s. 37.

15 Tamtéž, s. 37-38.

16 CODACCIONI, c. d., s. 204-205.

17 Tamtéž.

koncem 60. let začal prosazovat i nejvyšší představitel SSSR Leonid Brežněv. „Nový způsob vztahů mezi oběma tábory, vylučující jakékoli ideologické sblížení, vznikl ze tří objektivních důvodů: z nutnosti zvládat krize ve chvíli, kdy rovnováha sil mezi oběma protivníky vytváří v případě jaderného konfliktu situace ‚vzájemného zaručeného zničení‘; z určité komplementárnosti ekonomických zájmů, tj. technologických potřeb SSSR a hledání solventních trhů USA a jeho spojenců; a konečně z nutnosti zmírnit systém studené války, aby méně svazoval odbojné spojence v obou blocích a méně odrazoval nové nezávislé státy uvažující o cestě nezúčastněnosti,“¹⁸ vysvětlují autoři knihy *Dějiny 20. století : Encyklopedie politického, ekonomického a kulturního dění*.

Historik J. M. Roberts v knize *Dvacáté století* přikládá největší roli v „oteplení“ vztahů ve studené válce jaderné hrozbě, protože obě impéria měla zbraně hromadného ničení. „Přesněji řečeno měli oba potencionální soupeři dostatek úderné síly, která zajišťovala, že by i po úspěšném, nečekaném jaderném útoku jednoho ze soupeřů druhé strany zbyl ještě dostatek sil k odvetnému úderu zničující síly. Výsledek by spálil ne jednu, ale dvě společnosti a v důsledku spadu by možná následovala zkáza celé zeměkoule.“¹⁹

Obě velmoci se sice zřekly vzájemných ozbrojených konfliktů, ale dál usilovaly o zcela jiné cíle.²⁰ USA chtěly rovnováhu mezi tábory a odmítaly ideologickou válku. SSSR se naopak snažil rozšířit sféru svého vlivu co nejvíce a tvrdě prosazoval soutěž ideologií.

1.2.4 Budapešťská deklarace

Na summitu Varšavské smlouvy v Budapešti roku 1969 požadoval SSSR uspořádání konference o bezpečnosti a spolupráci co nejdříve.²¹ Budapešťská deklarace trvala na zrovnoprávnění NDR a SRN a na nenarušitelnosti hranic. Zároveň stanovila základní body jednání týkající se mírového soužití v Evropě: odmítnutí použití vojenské síly či její hrozby, zvýšení spolupráce v obchodní, ekonomické, vědecké, technické i kulturní sféře a vytvoření trvalých mechanismů pro zajištění míru. Řada západoevropských států tuto deklaraci uvítala, ale Spojené státy si zachovávaly skeptický pohled. Nechtěly totiž, aby jejich vojáci opustili Evropu a aby se utužila moc

18 Tamtéž, s. 204.

19 ROBERTS, c. d., s. 520.

20 CODACCIONI, c. d., s. 204-205.

21 THOMAS, c. d., s. 43-45.

Kremlu. Nakonec je však západoevropští politici přesvědčili, že KBSE bude přínosná jak Východu, tak Západu. V té době zároveň neutrální finská vláda nabídla, že konferenci uspořádá ve své zemi.²²

1.2.5 Ostpolitik

Uvolňování podpořila také takzvaná Ostpolitik, kterou prosazovala Spolková republika Německo v letech 1969 až 1973.²³ V roce 1969 v této zemi vznikla vláda složená z liberálů a socialistů, jejímž předsedou se jako první socialistický kancléř od roku 1930 stal Willy Brandt.²⁴ Stejně jako jeho předchůdci sice neuznal oficiální existenci Německé demokratické republiky, ale mluvil o ní jako o „jednom ze dvou německých států jednoho německého národa“. Brandtova vláda také jevila zájem o evropskou integraci, na které by se nepodílela jen západní Evropa, ale i východní blok. Ostpolitik znamenala přijatelnější alternativu ke znovusjednocení Německa.

Během 70. let se uskutečnila řada jednání věnovaných otázkám omezení zbrojení a bezpečnostní situace v Evropě.²⁵ Velký posun představovala dohoda o omezení strategických zbraní z roku 1972. V témže roce začaly přípravné konzultace v konferenčním centru Dipoli ve finském městě Espoo a o rok později vypukla v Helsinkách samotná Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě.

1.3 Závěrečný akt KBSE

Závěrečný akt KBSE se dělil do čtyř tematických „košů“: první se věnoval otázkám bezpečnosti, druhý spolupráci v oblasti hospodářství, vědy, techniky a životního prostředí, třetí řešil spolupráci v humanitárních a jiných oblastech a čtvrtý další kroky po konferenci.²⁶ Dokument zahrnoval ještě vloženou část o bezpečnosti a spolupráci ve Středomoří.

První část řešila otázku mírového soužití a stanovila 10 základních principů spolupráce.²⁷ Mezi ně patřila svrchovaná rovnost, respektování práv vyplývajících ze svrchovanosti, zdržení se hrozby silou a použití síly, neporušitelnost hranic, územní celistvost států, mírové urovnávání sporů, nevměšování se do vnitřních záležitostí, respektování lidských práv a základních svobod včetně svobody smýšlení, svědomí,

²² Tamtéž, s. 45.

²³ CODACCIONI, c. d., s. 146.

²⁴ ROBERTS, c. d., s. 518-519.

²⁵ Tamtéž, s. 520.

²⁶ *Dokumenty konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, Helsinky 1975*, s. 9, 25, 51, 53, 79.

²⁷ Tamtéž, s. 9-15.

náboženství a přesvědčení, rovnoprávnost a sebeurčení národů, spolupráce mezi státy a svědomité plnění závazků podle mezinárodního práva.

Druhý „koš“ upravoval především hospodářskou spolupráci a měl podpořit rozvoj mezinárodního obchodu.²⁸ Požadoval zlepšení šíření hospodářských informací či spolupráci v oblasti marketingu. V průmyslové sféře bylo snahou vytvářet trvalé svazky a přispívat k hospodářskému růstu. Vědu a techniku měla zlepšit mezinárodní výměna informací a návštěvy vědců v jiných zemích. Svou roli zde hrálo i životní prostředí. Státy se chystaly bojovat proti znečišťování ovzduší, půdy i vody a chránit přírodu i mořský život. Plánovaly také rozvoj dopravy a cestovního ruchu.

Otázku lidských práv a svobod zahrnoval třetí bod o humanitární spolupráci.²⁹ Detailně se věnoval mezinárodnímu pohybu osob. Řešily se zde rodinné návštěvy v zahraničí, sňatky cizinců i turismus. Šíření informací mělo zlepšit větší množství přednášek, kongresů a seminářů i distribuce novin, tiskovin a filmových, rozhlasových či televizních materiálů. Vstřícné kroky čekaly i oblast kultury a vzdělání.

Vložená část o Středomoří přinesla podporu dobrým sousedským vztahům ve Středomoří a bezpečnosti v této oblasti.³⁰ Závěrečná pasáž o krocích po konferenci slibovala, že zúčastněné státy budou dodržovat zásady KBSE a zúčastní se následných jednání, z nichž první mělo proběhnout v Bělehradě roku 1977.³¹

1.4 Dění po KBSE

1.4.1 Následné schůzky a OBSE

Po helsinské konferenci v letech 1973 až 1975 následovala ještě další jednání. Zástupci jednotlivých zemí se sešli v letech 1977 až 1978 v Bělehradě, v době od roku 1980 do roku 1983 v Madridu, roku 1986 ve Vídni a nakonec v roce 1990 v Paříži.³² Západní Evropa a USA proto mluvily souhrnně o takzvaném „helsinském procesu“.³³ Do roku 1990 se na schůzkách a konferencích rozebíralo hlavně rozšiřování a dodržování dohod obsažených v Závěrečném aktu KBSE.³⁴ Avšak když skončila studená válka, vyvstal před KBSE nový úkol, a to podílet se během převratů v Evropě

²⁸ Tamtéž, s. 25-50.

²⁹ Tamtéž, s. 53.

³⁰ Tamtéž, s. 51.

³¹ Tamtéž, s. 79-80.

³² CODACCIONI, c. d., s. 146.

³³ ROBERTS, c. d., s. 521.

³⁴ *The Organization for Security and Co-operation in Europe* [online]. © 1995–2011 [cit. 2011-04-24]. History. Dostupné z WWW: <www.osce.org/who/87>.

na novém utváření kontinentu. Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě se proto změnila ve stálou instituci a v roce 1994 na Pařížském summitu změnila název na Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE). V současnosti OBSE sdružuje 56 států z Evropy, Střední Asie a Severní Ameriky, a tvoří tak největší oblastní bezpečnostní organizací ve světě.³⁵

1.4.2 Rozdílné hodnocení výsledků

Západní politici se většinou při hodnocení výsledků konference zaměřovali na všechny „koše“ stejně a pokládali je za stejně důležité.³⁶ V rámci třetího „koše“ však zdůrazňovali části věnující se kontaktům mezi lidmi a šíření informací. Ocenili rovněž otevření otázky lidských práv i fakt, že šlo o jistou formu stmelení rozdělené Evropy.³⁷ Socialistické státy naopak vyzdvihovaly Deklaraci principů obsaženou v prvním „koši“ zaměřeném na bezpečnost v Evropě.³⁸ Sověty těšilo také, že v Helsinkách dosáhli svých cílů v souvislosti s potvrzením evropského uspořádání po druhé světové válce.³⁹ Díky tomu získali silné diplomatické postavení a pocit, že nikdo nesmí zasahovat do jejich záležitostí. Postupem času se ale dařilo bariéry označované jako vměšování do vnitřních záležitostí prolomit a rozšířit tok informací, které putovaly ze Západu do socialistických zemí. V některých zemích východní Evropy tomu napomohlo i přerušení provozu rušiček zahraničního rozhlasového vysílání. V Československu sice rušení vysílání skončilo až na konci roku 1988, ale rušičky nikdy nedokázaly poslechnout zahraničního rozhlasu zcela znemožnit.⁴⁰

1.4.3 Vliv na pád komunismu

Komunistické země braly Helsinky jako status quo a tento názor šířily tak, že se snažily veřejnost neinformovat o skutečném obsahu Závěrečného aktu.⁴¹ Například v Československu sice vyšly tisíce výtisků tohoto dokumentu, ale nebyly distribuovány.⁴² Jeho znění se však dostávalo do obecného povědomí, částečně i díky poslechu zahraničních rádií *Svobodná Evropa* a *Hlas Ameriky*, a lidé si ho vyložili jako příležitost

³⁵ *The Organization for Security and Co-operation in Europe* [online]. © 1995–2011 [cit. 2011-04-24].

Who we are. Dostupné z WWW: <www.osce.org/who>.

³⁶ BÁRTA, c. d., s. 205.

³⁷ ROBERTS, c. d., s. 521.

³⁸ BÁRTA, c. d., s. 205.

³⁹ ROBERTS, c. d., s. 521.

⁴⁰ KONČELÍK, Jakub; VEČEŘA, Pavel; ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2010. 310 s. ISBN 978-80-7367-698-8. s. 167.

⁴¹ THOMAS, c. d., s. 107.

⁴² Tamtéž.

k odporu proti režimu. „Helsinky představují vlastně uznání toho, co je pro Evropu společné. [...] Neodpovídá duchu a smyslu helsinské konference, jestliže se v životě některých evropských národů a států udržují prvky, které jsou v rozporu s evropskou civilizací a kulturní základnou. My také nechceme, aby se někdo zvenčí vměšoval, chceme jen, aby se moc u nás řídila tím, co slavnostně slíbila a podepsala,“⁴³ vyjádřili se českoslovenští disidenti Jiří Hájek a Zdeněk Mlynář v září 1975. Po skončení konference se sice v každé zemi uplatňovaly její zásady odlišně, podobnost zemí východní Evropy však spočívala právě v rozvoji disentu a nezávislých aktivit.

V Československu stejně jako v ostatních zemích odpověděli disidenti na výsledky KBSE řadou petic požadujících reformy a dohled nad plněním Závěrečného aktu ze zahraničí a později se na něj odvolávali i v Chartě 77.⁴⁴ Komunistický režim na počátku 80. let aktivity svých odpůrců tvrdě potlačoval, což naznačovalo tendenci opomíjet nové zásady přijaté na helsinské konferenci. Řada skeptiků proto nevěřila v uplatnění helsinských mírových principů v praxi. Argumentovali pevnou pozicí a represivní povahou komunistických režimů, izolací východního bloku či zmínkou o nevměšování v Závěrečném aktu. Přesto se postupem času komunismus začal hroutit a posouvat k lepšímu vývoji lidských práv. „(...) formální závazek respektovat lidská práva obsažený v Závěrečném aktu významně přispěl k zániku komunismu a konci studené války. Tento ‚helsinský efekt‘ překvapil diplomaty, kteří Závěrečný akt vyjednávali, politiky, kteří jej podepsali, i řadu dalších, kteří přispěchali s kritikou aktu jako ústupku diktatuře,“⁴⁵ míní Daniel C. Thomas, autor publikace *Mezinárodní zásady, lidská práva a zánik komunismu*.

43 Tamtéž, s. 101.

44 Tamtéž, s. 14, 184, 187, 233.

45 Tamtéž, s. 14.

2 Normalizace a dobový tisk

2.1 Normalizace 1969-1989

Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě se uskutečnila v období, kdy v Československu probíhal proces takzvané normalizace. Jejím počátkem bylo nahrazení prvního tajemníka KSČ Alexandra Dubčeka Gustávem Husákem, ke kterému došlo 17. dubna 1969.⁴⁶ Nové Husákově vedení KSČ mělo za úkol upevnit komunistický režim a získat zpět kontrolu nad celou společností. Tu totiž ztratilo v roce 1968, kdy Československo zažilo pokus o reformu socialismu v podobě pražského jara, na které však Sovětský svaz reagoval okupací země.⁴⁷

Než nastoupil do funkce Gustáv Husák, veřejnost vyjadřovala nesouhlas s okupací a snažila se vedení Alexandra Dubčeka přesvědčit k návratu k politice, kterou prosazovalo v období mezi lednem a srpnem 1968. Po nástupu Husáka však obyvatelé Československa upadli do bezradnosti a rezignace. Posledním pokusem změnit situaci se staly stávky a demonstrace 21. srpna 1969 u příležitosti ročního výročí okupace Československa. Jejich ozbrojené potlačení však zastavilo další snahy o změnu systému. Nové vedení podporovala jen malá část občanů a pouze menšina členů strany, a tak ke zlomení odporu většiny musel režim použít policejní represí a existenční tlak.⁴⁸ Důležitým krokem bylo také převzetí kontroly nad KSČ. V roce 1970 se proto uskutečnily stranické prověrky, během nichž bylo půl milionu členů vyškrtáno nebo vyloučeno ze strany. „(...) cílem byla očista KSČ od všech ‚nepřátelských, revizionistických a pravicových živlů‘, obnovení jednoty strany na základě marxismu-leninismu, obnovení a upevnění vedoucí role strany a její akceschopnosti a revoluční bojovnosti.“⁴⁹ Řadu lidí komunisté zařadili také do seznamu „nepřátel socialismu“ a nechali je sledovat Státní bezpečností. Tyto kroky byly důležité pro postup normalizace, která představovala konzervativní a nedemokratický akt „obnovení pořádku“ vycházející od mocenských elit. Režim ještě upevnilo podepsání smlouvy ČSSR se SSSR v květnu 1970 o vzájemné pomoci a spolupráci.⁵⁰ V prosinci 1970 přijal Ústřední výbor KSČ další dokument „Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po

46 KONČELÍK-VEČEŘA-ORSÁG, c. d., s. 203-204.

47 OTÁHAL, c. d., s. 11, 14.

48 KONČELÍK-VEČEŘA-ORSÁG, c. d., s. 204.

49 OTÁHAL, c. d., s. 19.

50 KONČELÍK-VEČEŘA-ORSÁG, c. d., s. 205.

XIII. sjezdu KSČ“, který označil pražské jaro za kontrarevoluci a vstup vojsk Varšavské smlouvy za internacionální solidaritu.

Opozici do roku 1972 tvořili intelektuálové a straničtí a státní funkcionáři, kteří se aktivně účastnili pražského jara v roce 1968 a byli za to následně při prověrkách vyloučeni ze strany.⁵¹ Většina z nich požadovala socialismus oproštěný od sovětského vlivu. V roce 1972 byly dosavadní opoziční proudy represivně potlačeny a jejich roli převzal nově vznikající disent. Jeho představitelé se zaměřili na občanská a lidská práva, k jejichž dodržování se Československo zavázalo v Helsinských dohodách. Jednalo se většinou o intelektuály a často nestraníky. Nesnažili se odstranit komunistické vedení, ale vést dialog. Své požadavky nakonec zformulovali do Charty 77.

Vývoj v Československu změnil až nástup Michaila Sergejeviče Gorbačova na pozici generálního tajemníka Komunistické strany Sovětského svazu (KSSS) v roce 1985 a jeho politika přestavby.⁵² Husákovo vedení díky tomu postupně ztratilo podporu Sovětského svazu. K oslabení komunistické vlády napomohlo i dění v sousedních zemích, kde se do politiky začala prosazovat opozice. To inspirovalo i obyvatele Československa, kteří začali veřejně vyjadřovat svůj nesouhlas se stávající situací. Celý proces nakonec vyústil v pád režimu v roce 1989.

2.2 Normalizační tisk

Média v komunistickém Československu byla zcela podřízena komunistické straně. Jejich činnost vymezovaly právní normy, materiály svazu novinářů, předběžná i následná kontrola, stranické dokumenty.⁵³ Teorie vycházela z tezí marxisticko-leninské žurnalistiky a základním kritériem pro hodnocení žurnalistických projevů se stala angažovanost.

Ovládnutí médií po událostech roku 1968 dosáhlo komunistické vedení za pomoci systematických čistek v mediálních institucích.⁵⁴ Už v dubnu 1969 odvolali umírněného šéfredaktora *Rudého práva* Jiřího Sekeru a poté přistoupili k výměně šéfredaktorů dalších periodik. Svaz novinářů spojil prověrky s výměnou novinářských

51 OTÁHAL, c. d., s. 122.

52 Tamtéž.

53 BITTMAN, c. d., s. 52, 61.

54 KONČELÍK-VEČEŘA-ORSÁG, c. d., s. 208, 213, 243.

průkazů v roce 1972. Skončila v něm třetina členů, což bylo asi 1500 českých a slovenských žurnalistů.⁵⁵

Režim využíval i cenzurní instituce.⁵⁶ Na začátku normalizace měl hlavní roli Český úřad pro tisk a informace (ČÚTI), který vznikl v roce 1969 reorganizací dosavadního Úřadu pro tisk a informace (ÚTI). Sankcemi trestal například nevhodné umístění článku na stránce nebo v rámci vydání, skrytou propagaci kapitalistických výrobků, propagandu Západu a absenci jeho kritiky v určitých případech, politickou provokaci či nedodržení pokynů z tiskové porady s ideology KSČ. Jeho slovenskou obdobou byl Slovenský úrad pre tlač a informácie (SÚTI). Tento systém následné kontroly nutil redaktory k přísné autocenzuře, aby se nedostali do problémů. Změnu přineslo zřízení Federálního úřadu pro tisk a informace (FÚTI) roku 1980.⁵⁷

FÚTI převzal řadu kompetencí ČÚTI a SÚTI. Úřad měl na starosti registraci hlavních celostátních periodik, distribuci tisku, přidělování papíru či dovoz zahraničního tisku. Stranicky ho řídil ÚV KSČ a zástupci médií získávali na poradách na Ústředním výboru KSČ pokyny, o čem v danou dobu musí, mohou, či naopak nesmí informovat a do jaké míry se mají jednotlivým událostem věnovat. Pokud média nedodržela nařízení, čekaly jejich zástupce sankce. Mezi předběžné způsoby kontroly patřila i mimořádná opatření. Ta se dodržovala například v období kolem výročí sovětské invaze, kdy pracovníci FÚTI přímo v redakcích kontrolovali veškeré příspěvky připravené k otištění i hotové výtisky.⁵⁸

ÚV KSČ tedy zcela ovládalo média. Šéfredaktoři významných periodik a ředitelé mediálních institucí v mnoha případech byli členy nejvyšších stranických orgánů.⁵⁹ Regionální a lokální tisk a závodní a podnikové časopisy byly podřízeny krajským a okresním výborům KSČ. Nestraničný tisk jako dětské či zájmové časopisy měla na starosti základní organizace KSČ. Straně podléhala i Československá tisková kancelář (ČTK), která měla výsadní postavení mezi informačními zdroji.⁶⁰ Její zpravodajství přejímaly deníky, rozhlas, televize, zahraniční zpravodajové působící v Československu i zahraniční média a odebíraly je i instituce a orgány veřejné správy. Zpravodajství zahraničních agentur kromě sovětských TASS a APN směla distribuovat

55 Tamtéž, s. 243.

56 Tamtéž, s. 194, 208-209.

57 Tamtéž, s. 209-210

58 Tamtéž, s. 210.

59 Tamtéž, s. 210-211.

60 Tamtéž, s. 211.

také pouze ČTK. V zahraničí měla zároveň vlastní zpravodaje, kteří působili ve 22 zemích a obvykle spolupracovali se Státní bezpečností. I tuto agenturu postihly personální čistky a v lednu 1970 byli vyměněni šéfredaktoři jednotlivých redakcí.⁶¹

Zahájení normalizace médií veřejně ohlásilo prohlášení „Slovo do vlastních řad“ od Jana Fojtíka a Jiřího Stana otištěné 17. května 1969 v Rudém právu.⁶² Text interpretoval proces normalizace a zaměřil se na jeho průběh v souvislosti s médii. Zároveň odsoudil „pravicové“ redaktory a jejich „protisocialistické kampaně“. Připojenou výzvu k vyjádření souhlasu podepsalo 350 novinářů a dalších mediálních pracovníků.

V letech 1969 až 1971 skončilo 156 periodik.⁶³ Pokles se však týkal převážně časopisů, zatímco počet deníků se téměř neměnil. Celostátně vydávaná periodika se nazývala ústřední tisk, který doplňovaly ještě regionální noviny. Mezi plnoformátové (celoplošné) české deníky patřilo *Rudé právo*, *Lidová demokracie*, *Svobodné slovo*, *Mladá fronta*, *Práce* a *Zemědělské noviny*. Tematické celostátní deníky představovaly *Obrana lidu* a *Československý sport*. Vydávaly je politické strany, společenské organizace nebo státní orgány.

Profesní organizace Český svaz novinářů (ČSN) i Slovenský zväz novinárov v roce 1972 uspořádaly sjezdy, kde potvrdily, že úkolem žurnalistů při budování socialistické společnosti je prosazování a podpora programu KSČ, a zvolily si nové vedení.⁶⁴ V téže roce vznikl Československý svaz novinářů (ČSSN), který zastřešil oba národní svazy a nahradil Ústředí novinářů ČSSR.⁶⁵ VII. sjezd ČSSN přijal Zásady etiky socialistického novináře, které byly přesným opakem běžných etických norem. „*Novinári se například zavazovali cílevědomě pracovat pro socialistickou společnost, dodržovat ideje marxismu-leninismu, aktivně se podílet na uskutečňování politiky KSČ a bojovat proti buržoazním a revizionistickým ideám antikomunismu, čímž fakticky popírali práci nezávislých médií.*“⁶⁶

61 Tamtéž, s. 211-212.

62 Tamtéž, s. 214.

63 Tamtéž, s. 215.

64 KŘIVÁNKOVÁ, c. d., s. 181-182.

65 KONČELÍK-VEČERA-ORSÁG, c. d., s. 244-245.

66 Tamtéž, s. 245.

Přísná kontrola médií vedla ke vzniku alternativních informačních zdrojů, jako byla samizdatová periodika, která vycházela nelegálně přímo v Československu, a exilová média, jež informace přinášela ze zahraničí.⁶⁷

⁶⁷ Tamtéž, s. 246.

3 KBSE v roce 1975 na stránkách dobových deníků

3.1 KBSE v Rudém právu

Deník *Rudé právo* (RP) byl ústředním tiskovým orgánem Komunistické strany Československa (KSČ), který sloužil k propagaci marxistických dogmat, idejí o beztřídní společnosti i vedoucí úlohy strany.⁶⁸ RP bylo založeno v roce 1920 jako list levice v sociální demokracii.⁶⁹ V roce 1921 se stalo ústředním deníkem KSČ. Během druhé světové války v letech 1939 až 1945 vycházelo pouze ilegálně. Po válce mohly noviny opět oficiálně fungovat. Po nástupu normalizace v Československé socialistické republice (ČSSR) roku 1969 nové politické vedení odvolalo v rámci stranických čistek v tisku umírněného šéfredaktora RP Jiřího Sekeru.⁷⁰ Šéfredaktory deníku se poté obvykle stávali zástupci nejvyšších stranických orgánů, což napomáhalo k prosazení stranické a propagandistické podoby těchto novin.⁷¹ RP určovalo hlavní agendu a postoje k veřejnému dění, které přejímaly další noviny.⁷² Ze všech deníků mělo zaručený nejvyšší náklad, tedy zhruba 1 milion kusů denně. V roce 1978 kupříkladu dosahoval průměrný počet výtisků 969 091 denně.⁷³ RP vycházelo i po pádu komunistického režimu v roce 1989, odpoutalo se však od vlivu státu a KSČ a kontrolu nad ním přebrali sami zaměstnanci.⁷⁴ V roce 1995 se jeho název změnil na *Právo*, které vychází dodnes.

Od 1. července do 31. srpna 1975 vydalo RP celkem 133 příspěvků, které se věnovaly tématu KBSE nebo s ním souvisely. Deník převzal 56 textů od Československé tiskové kanceláře (ČTK), z nichž dva zároveň nesou signaturu reportéra Dušana Rovenského. Ten působil jako zpravodaj v místě konání KBSE – Ženevě a Helsinkách - a ve sledovaném období vytvořil 22 příspěvků k tématu. Kromě jeho podpisu se celé jméno autorů nacházelo ještě pod 30 texty. Redakční zkratka

68 BITTMAN, Ladislav, et al. *Manipulátoři*. Vyd. 1. Praha : FSV UK a Boston University, 1992. 253 s. ISBN 80-7066-621-8. s. 88.

69 KŘIVÁNKOVÁ, Alena; VATRÁL, Jozef. *Dějiny československé žurnalistiky*. Vyd. 1. Praha : Novinář, 1989. 223 s. ISBN 80-7077-036-8. s. 214.

70 KONČELÍK-VEČEŘA-ORSÁG, c. d., s. 213.

71 BITTMAN, c. d., s. 89.

72 KONČELÍK-VEČEŘA-ORSÁG, c. d., s. 213-215.

73 Tamtéž, s. 249.

74 Tamtéž, s. 258.

označovala 13 příspěvků. Bez signatury zůstalo pouze 14 krátkých textů: informace v pravidelných rubrikách, úvodníky, dokumenty, projevy a ohlasy.

Z tiráže se dá vyčíst, že ve sledovaném období byl šéfredaktorem deníku Miroslav Moc. Noviny měly osm stran a formát o rozměrech větších než ostatní deníky. Vycházely každý den kromě neděle. Zprávy a články⁷⁵ o KBSE se nacházely většinou na stránkách šest a sedm věnovaných zahraničnímu zpravodajství. Pokud se jednalo o důležitější informaci, dostala místo na titulní straně. Texty o konferenci se výjimečně objevovaly také na straně pět, kterou plnily informace ze zahraničí pouze v některých vydáních. Pokud příspěvky souvisely s Československem, psalo se o nich na straně dva zaměřené na domácí zpravodajství.

Od 1. července do 29. července 1975 přinášelo *RP* denně v průměru jeden až tři zprávy či články věnované konferenci. Většinou se zabývaly koncem druhé fáze konference v Ženevě a přípravami na třetí část v Helsinkách. Zpravidla se o ně postarala ČTK nebo zpravodaj Dušan Rovenský. Noviny řešily, kdy bude zahájena třetí fáze, jak probíhají přípravy dokumentů pro Závěrečný akt, jaký bude jeho obsah i kdo v Helsinkách zastoupí ČSSS a SSSR. Vlastní články *Rudého práva* se snažily bojovně propagovat socialistickou politiku. Propagandou byl prosycen i úvodník „Cesta do Helsink“.⁷⁶ Upozornil, že se SSSR mezi světovými válkami i po druhé světové válce snažil o omezení hrozby dalšího ozbrojeného konfliktů, ale Západ ho nevyslyšel. Připomněl také, že úspěšně se blížící konec KBSE je především zásluhou socialistických zemí. „*Je to velké vítězství zahraniční politiky Sovětského svazu, celého socialistického společenství, výrazem skutečnosti, jak důsledně socialistické státy uskutečňují leninské ideje mírového soužití formulované v mírovém programu XXIV. sjezdu KSSS,*“⁷⁷ hlásal úvodník. *RP* neopomnělo ani zásluhy Československa. V článku „Československo a evropská bezpečnost“ vyzdvihl Dušan Rovenský roli své země při přípravách konference a myšlenku ministra zahraničí Bohuslava Chňoupka na pokračování celoevropských jednání i po skončení KBSE.⁷⁸

Pár dní před začátkem konference v Helsinkách přinesl Dušan Rovenský informace o zákulisním dění a organizaci v paláci Finlandia, kde se jednání mělo

75 Termín článek je v bakalářské práci z důvodu složité identifikace žánrů v dobových médiích používán v laickém pojetí, tedy ve významu jakéhokoliv materiálu v novinách kromě zprávy.

76 Novináři v roce 1975 používali tvar Helsink místo v současnosti používané podoby slova Helsinek.

77 NESG. Cesta do Helsink. *Rudé právo*. 22. 7. 1975, roč. 55, č. 170. s. 1.

78 ROVENSKÝ, Dušan. Československo a evropská bezpečnost. *Rudé právo*. 24. 7. 1975, roč. 55, č. 172. s. 7.

odehrát. V textu nazvaném „Za dva dny“ se nechal strhnout atmosférou a vytvořil uměleckou ódu na Finsko, Helsinky i palác Finlandia. „*Jsou-li Helsinky poezií vody, skal a lesů, pak palác Finlandia na břehu mořského zálivu, palác, v němž se za dva dny sejdou hlavy 35 zemí na schůzce, jíž se právem říká schůzka století, pak tento palác je zhmotnělou poezií betonu a skla, odvážnou symfonií architektury ne nepodobnou oněm, které psal hudební skladatel Sibellius, jehož pomník stojí nedaleko odtud,*“⁷⁹ líčil Rovenský. V dalších příspěvcích před začátkem konference rovněž reportážně popsal podrobný plán akce i tiskový servis pro 2000 novinářů.

Během závěrečné fáze KBSE od 30. července do 1. srpna vydávalo *RP* denně šest až osm textů k tématu. Informování zajišťoval převážně Dušan Rovenský a ČTK dodávala například zprávy o schůzkách státníků. Noviny zaplnily titulky jako „Den nadějí pro Evropu“ či „Evropa na Prahu nové etapy“. Pisatelé opakovali, že jde především o zásluhu socialistické politiky a porážku kruhů kapitalistických zemí, které podporovaly studenou válku. Novináři také zdůrazňovali, že podpis Závěrečného aktu podpoří uvolňování napětí. Rovenský kromě oficiálních informací o průběhu konference a analýz politického vývoje přinášel i osobní reportáže ze zákulisí konference. Přibližoval čtenářům vše od azurové barvy helsinského nebe až po slavnostní pocit z jedinečného setkání nejvyšších představitelů evropských zemí, USA a Kanady. Prostor dostala i zahraniční média, jejichž názor *RP* stručně shrnulo. Noviny otiskly i proslovy státníků, v případě nejvyššího tajemníka KSČ a prezidenta republiky Gustáva Husáka a nejvyššího představitele Sovětského svazu Leonida Brežněva dokonce v plném znění.

Ani po skončení samotné konference se jí však novináři nepřestali věnovat. V době mezi 2. a 31. srpnem se na stránkách *RP* objevilo téměř každý den od dvou do deseti textů o KBSE. Hned 2. srpna noviny přinesly zprávy o skončení KBSE, podpisu Závěrečného aktu a o jeho obsahu. Žurnalisté připomněli, že se událost odehrála přesně 30 let po postupimské konferenci. Deník také zmapoval návrat československé delegace do Prahy a uveřejnil odpovědi prezidenta Gustáva Husáka na otázky novinářů shromážděné ČTK. Od tiskové agentury použili redaktoři výtah Závěrečného aktu. Představili rovněž projevy jednotlivých zahraničních státníků, kteří promluvili na konferenci poslední den. Zmínili i bilaterální schůzky, které se v tento den uskutečnily.

79 ROVENSKÝ, Dušan. Za dva dny. *Rudé právo*. 27. 7. 1975, roč. 55, č. 175. s. 1.

Vše odlehčila báseň Karla Outraty „Nóta konferenci v Helsinkách“. „*Chtěl bych se dožít toho, až budem dělit zahrádkářům pro jejich sadby kasárenský cvičák, až hlídky protivzdušných ochran vyhlásí poplach, protože právě teď nám ráno začne svítat,*“ radoval se Outrata.⁸⁰ V podobném duchu se nesla i báseň otištěná o pár dní později s názvem Přání do Helsink podepsaná jménem El Car. „*Cesta člověku je spirálová dráha, od pazourku k hvězdám, k slunci chtivě sahá, k vesmíru. Přání tlumočte mu, prosím, ať ani dnes nezaváhá, kdy vztahuje ruce po míru!*“⁸¹

Hlavním těžištěm příspěvků v následujících dnech byly ohlasy. Přicházely od různých organizací, jako byl Český svaz žen či Český svaz protifašistických bojovníků. Prostřednictvím zahraničních zpravodajů *RP* informovalo i o tom, jak výsledky KBSE přijali lidé v zahraničí a tisk v Sovětském svazu, západním i východním Německu, Itálii, Polsku, Bulharsku, Spojených státech, Belgii či Velké Británii. Noviny zveřejnily i prohlášení československého vedení státu a zahraničních vlád k výsledkům KBSE. Kritizovaly rovněž negativní stanovisko některých západoevropských zemí a USA, které jejich snahy brzdily a po skončení KBSE se k ní stavěly se skepsí. „*Síly, kterým zásady mírového soužití bouří žluč, dosud existují, neskřývají své nepřátelství, jsou i nadále připraveny dělat potíže a klást překážky i v nové, pohelsinské etapě evropských vztahů.*“⁸² Negativně *RP* hodnotilo i vnitropolitického mluvčího křesťanské demokracie a předsedu hesenské CDU Alfreda Dreggera, který požadoval vytvoření obranného společenství, a Severoatlantickou alianci, která se chystala na štábní cvičení pro případ třetí světové války mezi Východem a Západem. „*Evropská konference o bezpečnosti a spolupráci a zejména podpis jejího Závěrečného aktu vyvolávají v agresivních imperialistických kruzích nové záchvaty nad postupujícím zmírňováním napětí ve světě. Jejich myšlenky se upínají především k údajné potřebě zachránit Severoatlantický pakt před erozí.*“⁸³ V rozporu se Závěrečným aktem bylo podle deníku i vniknutí holandských novinářů do Československa za účelem získání rozhovorů s pronásledovanými představiteli pražského jara 1968. „*Je na místě též připomenout panu šéfredaktorovi Hoogendykovi a těm, kdo mu dali nápad vyslat dva novináře s nenovinářským posláním do Československa, že jejich nedovolená činnost narušující zákony jiných zemí je v přímém rozporu se zásadami Závěrečného aktu konference o*

80 OUTRATA, Karel. Nóta konferenci v Helsinkách. *Rudé právo*. 2.8. 1975, roč. 55, č. 180, s. 5.

81 El Car. Přání do Helsink. *Rudé právo*. 5. 8. 1975, roč. 55, č. 182, s. 5.

82 HOŘENI, Zdeněk. Kdo napadá helsinské principy. *Rudé právo*. 20. 8. 1975, roč. 55, č. 195, s. 6.

83 KOVAŘÍK, Jan. Růžice bez větru. *Rudé právo*. 21. 8. 1975, roč. 55, č. 196, s. 7.

*bezpečnosti a spolupráci v Evropě, principy rozvoje kontaktů, výměny informací a rozšiřování turistiky.*⁸⁴ Kritiku si vysloužily i západní listy, které prý neuveřejnily Závěrečný akt.

Ani ke konci měsíce informování o KBSE neustalo. 23. srpna se objevil článek Jiřího Sobotky „Závaznost principů o podobě Závěrečného aktu“.⁸⁵ Autor zdůrazňoval, že účast na KBSE byla dobrovolná a státy měly rovnoprávné postavení. Podepsání nejvyššími představiteli států podle něj dalo dokumentu nejvyšší morálně politickou závaznost, a tak by měly být zásady účastníky považovány za závazné a řádně plněny. V dalších příspěvcích z tohoto období se však čtenáři dozvěděli, že tomu tak nebylo při přeletu vrtulníku z NSR na Lipnem, který za hranice unesl 11 osob. Noviny přitom pozměnily fakt, že vrtulník měl ve skutečnosti z Československa odvézt emigranty z NDR.⁸⁶ Absolvoval dva lety z NSR do Československa a zpět, při nichž úspěšně přepravil emigranty za hranice. Při třetím pokusu ho však začali ostřelovat českoslovenští vojáci. Pilot proto odstartoval, ale jeho pomocník a jedna emigrantka nestihli do vrtulníku nastoupit a byli vojáky zadrženi. *RP* tento čin označilo za jednání v rozporu s neporušitelností státních hranic obsaženou v deklaraci KBSE a svůj názor dokládalo i ohlasy šokované veřejnosti. Text Dušana Rovenského „Změněná taktika“ pro změnu obvinil Západ z vměšování se do záležitostí Portugalska.⁸⁷ Poslední příspěvek ve sledovaném období od Josefa Nováka s názvem „Evropě trvalý mír“ přinesl komentovaný výklad helsinských principů. Za nejpodstatnější část Závěrečného aktu z hlediska zajištění bezpečnosti a míru v Evropě označil první „koš“. *„Velice závazný je závazek všech zúčastněných států respektovat právo svobodně si volit a rozvíjet politický, sociální, hospodářský a kulturní systém, jakož i právo stanovit zákony a nařízení bez jakéhokoliv vměšování. Tak mimo jiné zakotvuje nezvratnost socialistické cesty, na kterou se vydaly mnohé národy Evropy.*“⁸⁸ Zdůraznil také neporušitelnost hranic a nevměšování do vnitřních záležitostí. Vykládal tak Závěrečný akt jako potvrzení statu quo. Co se týče lidských práv a základních svobod, výsledek zhodnotil jako příliš všeobecný. Západ podle něj odmítl zapojit do dokumentu požadavky na

84 PLANGAT, Anton. Odešli naprázdno a předčasně. *Rudé právo*. 22. 8. 1975, roč. 55, č. 197, s. 2.

85 SOBOTKA, Jiří. Závaznost principů. *Rudé právo*. 23. 8. 1975, roč. 55, č. 198, s. 7.

86 IRRA, Miroslav; ŠILHA, Jiří. *Vrtulníky v Česku* [online]. 1998 [cit. 2011-05-04]. Sřtelba na hranici. Dostupné z WWW: <www.vrtulnik.cz/accidents/stret3.htm>.

87 ROVĚNSKÝ, Dušan. Změněná taktika. *Rudé právo*. 28. 8. 1975, roč. 55, č. 202, s. 7.

88 NOVÁK, Josef. Evropě trvalý mír. *Rudé právo*. 30. 8. 1975, roč. 55, č. 204, s. 2.

právo na práci, na spravedlivou odměnu bez vykořisťování, právo na péči o zdraví či na sociální zabezpečení v době nemoci a ve stáří.

Rudé právo přineslo nejvíce textů o KBSE ze všech sledovaných novin a téma zpracovalo asi nejpodrobněji a nejdůkladněji. Jakožto ústřední deník KSČ mělo totiž nejlepší podmínky k informování o podobně závažné události a zároveň i povinnost sloužit jako platforma pro oficiální vyjádření a propagandu vládní politiky. Noviny tak přinášely velké množství dokumentů a proslovů, které otiskovaly často i v celém znění. Redaktoři *RP* neustále zdůrazňovali přínos socialistických států k mezinárodní mírové politice a ostře kritizovali postup kapitalistických zemí. K tomu jim sloužily úvodníky novin, které se ve sledovaném období často věnovaly právě KBSE. Přílišná míra názorovosti je znát na faktu, že texty v rubrice „Komentujeme“ nebyly o nic více zaujaté než ostatní příspěvky. Ačkoliv v současné době se může zdát množství zpráv převzatých od ČTK vysoké, při srovnání s ostatními deníky redaktoři pokrývali poměrně velkou část obsahu novin vlastním zpravodajstvím. Nejvíce se na tom podílel zpravodaj z Ženevy a Helsinek Dušan Rovenský, který zprostředkoval zákulisní dění konference často až uměleckou formou. Ta je ostatně specifická pro *RP* i proto, že se zde objevily dvě básně věnované helsinským jednáním.

3.2 KBSE v Lidové demokracii

Lidová demokracie (LD) byla od roku 1945 ústředním listem Československé strany lidové (ČSL).⁸⁹ Jejím předchůdcem byly *Lidové listy* vycházející od roku 1919 do roku 1945. Deník sice splňoval podmínky marxisticko-leninské žurnalistiky, ale ideologii a straně věnoval menší prostor než *Rudé právo*.⁹⁰ Představoval tak jistou alternativu k propagandistickému pojetí žurnalistiky a občas se zde dařilo publikovat texty, které se odchýlily od pevně určené linie.⁹¹ O noviny proto byl velký zájem, ale centrální regulace přidělu papíru a výše nákladu spolu se zastaráváním výrobních technologií vedly k trvalému převisu poptávky nad nabídkou. Svým nákladem tak noviny obsadily v 70. letech až šesté místo celkového žebříčku deníků. Například v roce 1978 se průměrný počet výtisků dostal na 217 400 denně.⁹² I po politickém převratu v

89 KŘIVÁNKOVÁ, c. d., s. 208.

90 BITTMAN, c. d., s. 88-89.

91 KONČELÍK-VEČERA-ORSÁG, c. d., s. 217.

92 Tamtéž, s. 249.

roce 1989 si vlastnictví *Lidové demokracie* udržela ČSL a deník v roce 1994 zanikl sloučením s *Lidovými novinami*.⁹³

V *Lidové demokracii* se objevilo od 1. července do 31. srpna 1975 celkem 108 příspěvků věnujících se KBSE. Z velké části redaktoři využívali jako zdroj ČTK, ne vždy však agenturu zmínili. Texty od ČTK označili v 17 případech, ale podle srovnání s ostatními deníky jich použili mnohem více. Jméno autora bylo uvedeno u 8 článků a redakční zkratku neslo 13 textů. U 70 příspěvků však signatura zcela chyběla. *Lidová demokracie* neměla v Helsinkách vlastního zpravodaje, proto využívala zpravodajských služeb například novinářů Běglova a Sagatelliana ze sovětské tiskové agentury Agentstvo pečati Novosti (APN). Z redakce *LD* se k tématu nejčastěji vyjadřoval A. Silan.

V době konání třetí fáze KBSE byl šéfredaktorem *LD* Miloslav Drahota. Deník měl osm stran a vycházel od pondělí do soboty ve formátu stejné velikosti, jako měla *Práce*, *Mladá fronta* i *Svobodné slovo*. Sobotní vydání obsahovalo přílohu Neděle s *LD*, která přinášela odlehčenější témata. Informace o KBSE plnily obvykle stranu jedna spolu s dalšími nejdůležitějšími událostmi nebo stranu dva věnovanou zahraničí. V případě, že se příspěvky vztahovaly k Československu, dostaly prostor na stranách tři a čtyři zaměřených na domácí zpravodajství.

V průběhu července před začátkem třetí fáze *LD* vydávala téměř každý den jeden až tři příspěvky k tématu KBSE. Obvykle se týkaly konce druhé fáze v Ženevě a dojednávání třetí fáze v Helsinkách. Informace většinou redaktoři získávali od ČTK a pouze je zkrátali nebo lehce upravili, ale jak už bylo řečeno, agenturní zkratkou je označili málokdy. Řešila se otázka data zahájení třetí fáze, postup při schvalování jednotlivých bodů pro Závěrečný akt i organizace třetí fáze. O KBSE se psalo i ve zprávách z diplomatických jednání zahraničních politiků, kteří se této otázce věnovali. *Lidová demokracie* byla méně kritická k odpůrcům KBSE než kupříkladu *Rudé právo*. Například v článku „Sen se stává skutečností“ Jan Kunc sice naznačil problémy při otázce spolupráce v humanitárních a jiných oblastech, ale nemluvil o Západu jako viníkovi studené války ani neodsoudil kapitalistické zřízení. Debatu shrnul pouze slovy: „Bylo zapotřebí poměrně hodně času a úsilí, aby bylo ovzduší tohoto jednání oprostěno od propagandistického povyku a spekulací, aby se všechny delegace začaly seriózně

93 Tamtéž, s. 258-259.

*zabývat příslušnými textovými částmi.*⁹⁴ Článek zároveň zasadil KBSE do historických souvislostí a připomněl plán českého krále Jiřího z Poděbrad na věčný mír v Evropě zajištěný prostřednictvím mezinárodní organizace. Neopomněl ani významnou roli socialistických států na úspěchu konference. Zásluhy východního bloku ocenila i A. Smetanová v příspěvku „Evropské perspektivy“. Zmínila rovněž souvislost se společným letem USA a SSSR Apollo a Sojuz jakožto symbol spolupráce těchto dvou rivalů. Podobně jako Dušan Rovenský v některých svých reportážích se i tato redaktorka nechala unést a svůj výtvar zakončila nadšenými slovy: „(...) *vždyť konečným cílem všech mírumilovných sil není jen Evropa bez válek, ale bezpečný svět, na němž se lidé všech národů a barev pleti spojí k vybudování nejkrásnějšího domova ve vesmíru – pro všechny děti i dospělé naší planety.*“⁹⁵

S blížícím se začátkem třetí fáze konference přibyly i zmínky o programu konference, obsahu Závěrečného aktu či složení delegací ČSSR a SSSR mířících do Helsinek. Pohled do zákulisí velkolepé události nabídl i text „Přípravy v Helsinkách vrcholí“, který připomněl i roli Československa. „*Známý komentátor mnichovského listu Süddeutsche Zeitung H. U. Kempster vyjádřil v rozhovoru s čs. novináři názor, že myšlenka evropské bezpečnosti a spolupráce poprvé výrazněji zazněla v dubnu 1967 v Karlových Varech na poradě komunistických a dělnických stran.*“⁹⁶

Při závěrečné fázi KBSE od 30. července do 1. srpna LD uveřejnila k tématu první den dva texty, další čtyři a poslední šest. Náplň tvořily hlavně agenturní zprávy o schůzkách státníků a informacích v zahraničním tisku. Velký prostor dostaly také projevy jednotlivých účastníků konference včetně nezkrácené verze proslovu Gustáva Husáka a Leonida Brežněva. 30. července otvíral první stranu článek A. Silan v příspěvku „KEBS⁹⁷ – dar lidstvu“. Autor zdůraznil přínos socialistických zemí včetně Československa, které podle něj stálo u kolébky této konference a aktivně se zasloužilo o její úspěch. Všiml si také skutečnosti, že v Helsinkách mají být zastoupeni lidé ze tří světadílů. „*V Helsinkách bude zastoupena prakticky 1 miliarda obyvatel naší planety: téměř 400 mil. obyvatel socialistických zemí (včetně obyvatel asijské části SSSR),*

94 KUNC, Jan. Sen se stává skutečností. *Lidová demokracie*. 12. 7. 1975, roč. 31, č. 162, s. 1.

95 SMETANOVÁ, A. Evropské perspektivy. *Lidová demokracie*. 22. 7. 1975, roč. 31, č. 170, s. 1.

96 NESG. Přípravy v Helsinkách vrcholí. *Lidová demokracie*. 29. 7. 1975, roč. 31, č. 176, s. 1, 2.

97 Novináři v roce 1975 používali zkratku KEBS místo současné podoby KBSE.

*zhruba 370 mil. obyvatel ostatních evropských zemí (včetně neutrálních) a přes 230 mil. obyvatel Severní Ameriky.*⁹⁸

Po skončení události celý měsíc neustávala LD v pravidelném informování o výsledcích KBSE a následných reakcích. Intenzita textů o KBSE se v srpnu 1975 ustálila na jednom až pěti příspěvcích denně. Výjimkou byl 2. srpen, kdy jich vyšlo dokonce 10. Obsahem bylo setkání státníků v Helsinkách, projevy zúčastněných politiků, návrat československé delegace do vlasti či rozhovor s Gustávem Husákem. Nechyběl ani výtah Závěrečného aktu nazvaný „Charta mírového soužití v Evropě.“⁹⁹ Reportážní prvek do zpravodajství vnesli zpravodajové APN S. Běglov a S. Sagatelian. Kritizovali západní kruhy, které prostřednictvím tisku zpochybňovaly jednání v Helsinkách. Dodávali, že někteří z kritiků na místě svůj názor přehodnotili. „*Zde v Helsinkách, uprostřed spousty novinářů z více než 100 zemí světa, jsme nemohli přehlédnout, že mnozí naši kolegové pod dojmem významu konference a důležitosti jí projednávaných otázek stále znovu zvažovali své názory a hodnocení na vahách zdravého rozumu a reálnosti.*“¹⁰⁰

V průběhu srpna LD zaplavily ohlasy na KBSE od československých institucí i jednotlivých osobností. Ještě větší důraz kladly noviny na reakce ze zahraničí. Zajímaly je i oficiální reakce našich politiků a státníků dalších, převážně socialistických zemí. Před konáním závěrečné fáze se LD sice zdržela větší kritiky, ale po jejím konci se ohradila proti snahám zpochybňovat uvolňování napětí. „*Jak trapně vypadá v tomto světle zuřivá kampaň proti helsinským výsledkům a vůbec duchu Helsink, kterou ve vzácné jednomyslnosti rozpoutala řada velkých buržoazních listů a některé rozhlasové stanice zároveň s maoistickým tiskem a tiskovou agenturou Sinchua,*“ psal A. Silan v textu „*Společný jmenovatel Evropy*“.¹⁰¹ Stejný autor v dalším příspěvku „*Československo a Evropa*“ ocenil zásluhy své země na uspořádání KBSE. Připomněl, že československý ministr zahraničních věcí předložil návrh čtvrtého bodu Závěrečného aktu a že v Praze byla přijata deklarace s podklady pro KBSE. „*Po přijetí pražské Deklarace o míru, bezpečnosti a spolupráci členských států Varšavské smlouvy ze dne 26. ledna 1972, obsahující již rozpracovaný podklad KEBS, opět naši diplomaté*

98 SILAN, A. KEBS – dar lidstvu. *Lidová demokracie*. 30. 7. 1975, roč. 31, č. 177, s. 1.

99 ČTK. Charta mírového soužití v Evropě. *Lidová demokracie*. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 180, s. 2.

100 BĚGLOV, S., SAGATELIAN, S. Slavnostní atmosféra. *Lidová demokracie*. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 180, s. 4.

101 SILAN, A. Společný jmenovatel Evropy. *Lidová demokracie*. 4. 8. 1975, roč. 31, č. 181, s. 1.

*předávali tento dokument všem ostatním evropským vládám a tentokrát také vládám USA a Kanady.*¹⁰²

Od 22. srpna se pozornost novin přeorientovala na odsouzení přeletu západoněmeckého vrtulníku nad územím Československa, který údajně unesl několik osob. Tomuto případu věnovala *Lidová demokracie* ve sledovaném období dokonce dvakrát více příspěvků než *RP*. Články s názvy jako „Porušení zásad helsinského dokumentu“, „Rozhořčení nad pirátskou akcí na jihu Čech“, „Odsouzení gangsterského činu“ či „Vlna protestů proti pirátskému činu“ se pokaždé zabývaly rozporem činu se zásadami z Helsinek o neporušitelnosti hranic státu a kritickou reakcí z řad odborníků i veřejnosti. „*Hrubé narušení československých hranic 15. a 17. srpna 1975 vrtulníkem, který vzlétl z území Německé spolkové republiky, vzbudilo v široké československé veřejnosti velké rozhořčení. Českoslovenští občané v rozhovorech se zpravodaji ČTK a zpravodaji Lidové demokracie ostře odsuzují tento pirátský čin.*“¹⁰³

Lidová demokracie spolu se *Svobodným slovem* přinesla ve srovnání s ostatními deníky nejméně zmanipulovaný obraz dění na Konferenci o bezpečnosti a spolupráci v Evropě. Noviny nekladly takový důraz na propagaci vládní politiky jako *Rudé právo*, nicméně zásluhy socialistických států na uspořádání KBSE vyzdvihnout neopomněly. Zdůrazňovaly také roli samotného Československa při zrodu myšlenek mírové konference. Především redaktor A. Silan se zabýval souvislostmi mezi československou politikou a vývojem mírových dohod. Poměrně značný prostor zde dostaly i hlasy ze zahraničí. Noviny přinášely obvykle kratší, převážně nesignované texty, které ale vycházely z informací od ČTK. *LD* neměla jako jediná ze sledovaných listů v Ženevě ani v Helsinkách vlastní zpravodaje, a přebírala tak informace například od zpravodajů sovětské agentury APN. Kvůli tomu se informování z průběhu třetí fáze omezilo na nejdůležitější dění. Naopak velké množství příspěvků přinesla *LD* o porušení Helsinských dohod při přeletu západoněmeckého vrtulníku nad Československem v druhé polovině srpna.

102SILAN, A. Československo a Evropa. *Lidová demokracie*. 9. 8. 1975, roč. 31, č. 186, s. 1, 2.

103re. Rozhořčení nad pirátskou akcí na jihu Čech. *Lidová demokracie*. 23. 8. 1975, roč. 31, č. 198, s. 1.

3.3 KBSE v Práci

Práci vydávalo od roku 1945 Revoluční odborové hnutí (ROH).¹⁰⁴ Vznik deníku na konci druhé světové války iniciovala ilegální skupina komunistů a sociálních demokratů, kteří pocházeli z řad redakce ústředního listu Národní odborové ústředny zaměstnanecké *Národní práce*. Tato skupina se dohodla se zástupci ilegální Ústřední rady odborů (ÚRO) na tom, že připraví levicový list sjednoceného odborového hnutí nazvaný *Práce*. Nově vzniklý deník se kromě domácího a zahraničního zpravodajství orientoval rovněž na budování jednotného ROH a jeho úkoly. Řešil zároveň otázku pracovní aktivity a socialistickou výchovu pracujících. *Práce* měla po *RP* a *Zemědělských novinách* třetí nejvyšší náklad. V roce 1975 činil v průměru 344 529 výtisků.¹⁰⁵ Po sametové revoluci zůstala *Práce* i nadále ve vlastnictví ROH. Po jeho zrušení se vydavatel ještě několikrát změnil a roku 1997 noviny přestaly vycházet.¹⁰⁶

V době od 1. července do 31. srpna 1975 uveřejnil deník celkem 96 článků týkajících se KBSE. Více než polovinu z nich tvořily texty ČTK. *Práce* převzala od této agentury 49 zpráv. Jméno autora našel čtenář u 19 příspěvků. Z toho 11 vytvořil Vladimír Trávníček, kterého *Práce* vyslala jako zpravodaje na místo konání KBSE. Zkratky redaktorů označují 13 textů. Signatura chybí pouze u 15 textů.

V létě 1975, tedy v době závěru KBSE, deník řídila Ústřední rada odborů a post šéfredaktora nebyl obsazený. Zástupci šéfredaktora byli Josef Morávek a Miroslava Daňková. Každý den od pondělí do pátku nabízela *Práce* čtenářům osm stran. Sobotní vydání tvořilo 16 stran. Příspěvky o KBSE se většinou objevovaly na první straně nebo druhé straně zaměřené na zahraničí. Texty nějakým způsobem spojené s Československem vycházely na stranách domácího zpravodajství tři nebo čtyři. Občas se objevila zmínka o konferenci i na kulturní straně šest, a to především v souvislosti s ohlasy a názory umělců.

Před začátkem třetí fáze konference od 1. července do 29. července 1975 se na stránkách deníku objevovaly denně jeden až tři příspěvky převážně od ČTK věnující se zakončení druhé části a přípravám třetí fáze KBSE. Noviny detailně informovaly veřejnost o dílčích jednáních, pokroku při tvorbě Závěrečného aktu i dohady nad

¹⁰⁴KŘIVÁNKOVÁ, c. d., s. 65-66, 212.

¹⁰⁵KONČELÍK-VEČEŘA-ORSÁG, c. d., s. 249, 258-259.

¹⁰⁶ŠMÍD, Milan. *Louč* [online]. 2004 [cit. 2011-05-12]. Vliv vlastnictví médií na jejich nezávislost a pluralitu. Dostupné z WWW: <www.louc.cz/pril.01/vlmed2004.doc>.

termínem třetí fáze. Vlastní text deníku *Práce* „Duch Ženevy už dvacet let“ připomíná ženevskou konferenci z roku 1955, která s sebou přinesla takzvaný „duch Ženevy“, jehož dědictví symbolizovala právě KBSE. Článek kriticky hodnotí stanoviska západních představitelů, a naopak vyzdvihuje zásluhy Sovětského svazu na mírových jednáních. „Čerstvý vítr, který před dvaceti lety poprvé – zásluhou principiální politiky SSSR – zavál do zatuchlé atmosféry ‚studené války‘, je dnes převládajícím trendem ve vývoji mezinárodních vztahů.“¹⁰⁷ Historii připomíná i text „Pro dnešek i budoucnost“. Zmiňuje se o jaltské konferenci a Postupimských dohodách. Zdůrazňuje, že Západ dlouho bránil mírovým snahám. „Koncepce obrany před domnělou ‚hrozbou z Východu‘, na níž spočívala stavba NATO, doznala značných trhlin. Socialistické země dokázaly, že neusilují o útok proti Západu, ale naopak, svou diplomacií neustále prosazují v praxi principy mírové spolupráce.“¹⁰⁸

Zajímavý námět měl článek „Finsko a turistika“, protože této tematice se žádné z ostatních novin nevěnovaly. Autor se zabýval turistickým průmyslem ve Finsku a poukazoval na zajímavá místa. „Z hlediska turistiky je Finsko letos – v době příprav na třetí fázi konference o evropské bezpečnosti a spolupráci – připraveno lépe než kdykoliv předtím. Návštěva v létě poskytuje samozřejmě především mnoho možností pobytu na čerstvém vzduchu: výlety, jízdy na kánoích, koupání, jízda na koni atd.“¹⁰⁹ Těsně před začátkem závěrečné fáze přinesl Vladimír Trávníček několik příspěvků věnovaných historii a významu události a organizačním i bezpečnostním záležitostem v režii finských pořadatelů.

Během závěrečné fáze prezentovala *Práce* denně tři až šest textů o setkání státníků v Helsinkách. 30. července noviny otevřel úvodník „Třídní zápas“. „Téměř tři roky úsilí o realizaci konference lze tedy s klidným svědomím označit za třídní zápas; ten nyní nekončí, ale naopak se prohlubuje, zostřuje.“¹¹⁰ Text varoval před pokusem západních politiků prosazovat ve výsledcích konference místo zásadních aspektů ty „méně důležité“, které by jim pomohly rozložit socialistické společenství. Zpravodaj Vladimír Trávníček přinášel z Helsinek odlehčené reportáže. Palác Finlandia několikrát přirovnal k babylónu jazyků, kde ovšem bez ohledu na jazykové rozdíly znamenají dvě formulace ve všech jazycích to samé, a to mír pro Evropu a rozvoj spolupráce. Podobně

107hr. Duch Ženevy už dvacet let. *Práce*. 18. 7. 1975, roč. 31, č. 167, s. 2.

108kni. Pro dnešek i budoucnost. *Práce*. 29. 7. 1975, roč. 31, č. 176, s. 2.

109fv. Finsko a turistika. *Práce*. 18. 7. 1975, roč. 31, č. 167, s. 2.

110NESG. Třídní zápas. *Práce*. 30. 7. 1975, roč. 31, č. 177, s. 1.

jako Dušan Rovenský v *Rudém právu* i Trávníček podlehl kráse paláce Finlandia a vylíčil tuto stavbu v živých barvách. „*Palác Finlandia, jehož mramorová krása patří k vrcholným dílům finské architektury, symfonie tvarů a prostorů mistrovsky zkomponovaná proslulým finským architektem Alvarem Aalto, se včera stal víc než vynikajícím dílem: stal se současně synonymem pro myšlenky, které vyjadřují a ztělesňují nejhumánnější zájmy lidstva, které tvoří neodmyslitelný základ života v našem atomovém věku, které jsou rozhodující pro osudy budoucích generací, stal se synonymem nadějí na trvalý mír na našem válkami tolik zkoušeném kontinentě, na všestrannou spolupráci mezi evropskými národy, obohacující jejich život, jejich duchovní potenciál.*“¹¹¹ V den podepsání Závěrečného aktu nechyběly projevy Gustáva Husáka a Leonida Brežněva v celém znění a ohlasy z řad české i zahraniční veřejnosti.

Od 2. do 31. srpna plnilo noviny každý den jeden až osm textů k tématu KBSE. Stejně jako v ostatním periodickém tisku se zde hned druhý den po konferenci objevil výťah Závěrečného aktu zpracovaný ČTK, projevy státníků a informace o jednotlivých bilaterálních schůzkách. V dalších dnech převažovaly mezi texty ohlasy. Vzhledem k tomu, že *Práce* byla ústředním deníkem ROH, obraceli se na ni především odboráři. Pracující ve svých reakcích často deklarovali, že výsledky konference podpoří zvýšeným pracovním úsilím. Některá vyjádření byla silně citově zabarvená. „*Výzva z Helsink – učinit mír trvalým a nezvratným – zapálila jako jiskru srdce žen a matek. To, že se otevřely dveře k pokojnému životu a že Evropa už nepozná válku, že ženy budou rodit děti v míru, vlévá důvěru v nový život, o nějž se přičiňují svou budovatelskou prací a péčí o rodiny,*“¹¹² psalo se v textu „*Otevřely se dveře k pokojnému životu*“. Úvodník „*Dobry vítr*“ pro změnu připomněl významnou roli odborů při uvolňování napětí a mírového soužití v Evropě.¹¹³ „*Vždyť právě odbory, vyjadřující nejvlastnější zájmy dělnické třídy a pracujících, musí klást na čelné místo ve své činnosti jejich zájem na životě v míru, na ekonomické spolupráci mezi evropskými státy, umožňující zlepšování životního standardu, na péči o dobré podmínky a prostředí k životu a práci, na obohacování národních kultur a vzdělání, na vzájemném poznávání a výměně zkušeností. A to vše je kodifikováno v Závěrečném aktu, manifestačně podepsaném v Helsinkách.*“ B. Homola se zase v textu „*Přitažlivost programu Konference o evropské*

111 TRÁVNÍČEK, Vladimír. Reálné naděje. *Práce*. 31. 7. 1975, roč. 31, č. 178, s. 2.

112 red. Otevřely se dveře k pokojnému životu. *Práce*. 19. 8. 1975, roč. 31, č. 194, s. 1, 3.

113 NESG. Dobry vítr. *Práce*. 23. 8. 1975, roč. 31, č. 198, s. 1, 3.

bezpečnosti a spolupráci“ zabýval otázkou bezpečnosti ve Středomoří, která se v Závěrečném aktu řešila pouze částečně. Tamější tisk projevil o závěry konference zájem a prohlásil je za vzor, který by se měl aplikovat i v této oblasti. „Zájem o výsledky helsinské konference, a to z hlediska možné aplikace ve Středomoří a v severní Africe, projevil tisk Egypta, Sýrie, Libye, Libanonu a všech zemí Maghrebu.“¹¹⁴

Práce jakožto ústřední deník Revolučního odborového hnutí vyzdvihovala především zásluhy odborů a dávala jim velký prostor k vyjádření svých názorů. Projevilo se to hlavně v době po skončení konference, kdy se odboráři vyjadřovali v ohlasech k výsledkům KBSE. Deník zaujímal velmi bojovný postoj ke kritikům konference a Západu obecně. Redaktoři *Práce* nekritizovali pouze některé západní kruhy, ale ostře odsuzovali západní politiku jako celek a tvrdili, že ve svém třídním zápasu musí socialistické země pokračovat i po skončení KBSE. Zajímavé je, že více než polovinu příspěvků o KBSE představovaly texty ČTK. Na vlastní produkci informací se podílel velkou měrou zpravodaj Vladimír Trávníček, který přinášel řadu reportáží z Helsinek. Noviny se často věnovaly KBSE i v kulturním zpravodajství, kde uveřejňovaly reakce umělců na výsledky jednání. Mezi ně patřili například filmový režisér Oldřich Lipský, herec Miroslav Horníček či spisovatel Ladislav Fuks.¹¹⁵ Redaktoři se zajímali také o pořadatelskou zemi konference Finsko a tamější turistické zajímavosti.

3.4 *KBSE v Mladé frontě*

Mladá fronta (MF) vznikla v květnu roku 1945 jako mládežnický deník Svazu české mládeže a později se stala listem Socialistického svazu mládeže (SSM).¹¹⁶ V 50. a 60. letech působila jako deník Československého svazu mládeže. V roce 1970 se přeměnila v ústřední deník Socialistického svazu mládeže. *MF* měla v 70. letech čtvrtý nejvyšší náklad, v roce 1978 představoval průměr výtisků 255 877 denně.¹¹⁷ Po roce 1989 se redakce spontánně odpoutala od dosavadního vedení a začala měnit *MF* v nezávislý deník.¹¹⁸ V roce 1990 změnila název na *Mladá fronta Dnes*. Pod tímto jménem vychází dodnes.

114HOMOLA, B. Příklad pro jižní Středomoří. *Práce*. 28. 8. 1975, roč. 31, č. 202, s. 2.

115alh; ft; jko. Mír není kořist ani dar. *Práce*. 8. 8. 1975, roč. 31, č. 183, s. 1, 3. ; afu. Vyznání Ladislava Fukse. *Práce*. 27. 8. 1975, roč. 31, č. 201, s. 6.

116KŘIVÁNKOVÁ, c. d., s. 208.

117KONČELÍK-VEČEŘA-ORSÁG, c. d., s. 249.

118Tamtéž, s. 258-259.

Konferenci o bezpečnosti a spolupráci v Evropě se věnovalo 114 textů *MF* v době od 1. července do 31. srpna 1975. Zkratku ČTK nenesl žádný text. Nicméně, dle srovnání s ostatními novinami je zřejmé, že deník přebral od tiskové kanceláře řadu zpráv. Jméno autora uvozovalo 30 příspěvků a 17 textů zkratka pisatele. Z toho 27 příspěvků dodal helsinský zpravodaj Milan Syruček: 17 pod svým jménem a 10 pod zkratkou sčk.

Ve sledovaném období *Mladou frontu* vedl šéfredaktor Karel Horák. Noviny se skládaly z osmi stran a na stáncích je čtenáři našli každý den kromě neděle. Sobotní vydání doplňovala ještě příloha 52 víkendů *mf* s rozmanitým počtem stran. Informace o KBSE uveřejňovaly noviny obvykle na titulní straně nebo na páté straně věnované zahraničí. Texty související s ČSSR se nacházely na straně dva spolu s dalším domácím zpravodajstvím. Projevy a dokumenty zabraly obvykle větší prostor, proto jim mnohdy uvolnila místo i kultura na straně čtyři.

Před začátkem třetí fáze *Mladá fronta* přinášela každý den jeden až čtyři texty o konferenci. Většinou se jednalo o podobné informace jako v ostatních denících získané od ČTK, které ovšem nebyly označeny agenturní zkratkou. Noviny psaly o činnosti komisi během druhé fáze konference, o přípravách Závěrečného aktu i debatách o dni zahájení třetí fáze. Přiblížily i mezinárodní setkání státníků jednajících o KBSE a program závěrečné fáze konference. Milan Syruček vyzdvihl v článku „Před evropským finále“ význam podepsání Závěrečného aktu. *„Jde o touš, nebo kulatý míč? Jde o piruety na ledě, nebo protrženou cílovou pásku? Nebo snad o slavičí hlas, eleganci na parketu, nejlépe ilustrovanou knihu? I o toto, všechny tyto mety, ale zdaleka ne jen o ně. O mnohem více. O finále dlouhé historie, která na svém kontě měla nejen branky a pole poražených, ale krvavá pole válek, nenávisti, hladu, všech lidských béd, kolik jich za dlouhá staletí náš kontinent vytrpěl.“*¹¹⁹ Stejný autor se na uměleckou stránku textu zaměřil i v dalším příspěvku „Novodobí Diové“. Inspiroval se Veronesovým obrazem, na kterém umělec zvětšil dceru fénického krále Agenora Evropu v okamžiku, kdy ji řecký bůh Zeus v podobě býka unáší. Podle Syručka byl i ve skutečnosti kontinent Evropa unášen různými silami. *„Evropa má příliš smutné zkušenosti s býkem války, který ji příliš často unášel na krvavá pole dějin. Smutné rozpaky z Veronesova obrazu dnes nahradila pevným odhodláním být sama strůjcem svého osudu, své*

119SYRUČEK, Milan. Před evropským finále. *Mladá fronta*. 3. 7. 1975, roč. 31, č. 154, s. 5.

*budoucnosti.*¹²⁰ Do historického kontextu zasadil celou událost Josef Veselý v komentáři „Helsinky: cesta volná“, který připomenul důležité události mírového vývoje v Evropě: například postupimskou konferenci či podpis Bukurešťské deklarace. „(...) psal se 5. červenec 1966, když byla v Bukurešti podepsána a zveřejněna deklarace účastníků porady politického poradního výboru Varšavské smlouvy (Bulharska, Československa, Maďarska, NDR, Polska, Rumunská a Sovětského svazu. Obsahovala výzvu, jež se stala zárodkem nadcházejícího helsinského setkání na nejvyšší úrovni.“¹²¹

Během třetí fáze se denně objevovalo zhruba osm textů souvisejících s podpisem Závěrečného aktu. Milanu Syručkovi začala vycházet nová rubrika nazvaná „Z kuloárů Finlandie“. Hodně osobním stylem v ní přibližoval čtenářům zákulisní dění konference. Podrobně popsal tiskový servis pro novináře. Vylíčil také den Gustáva Husáka a své osobní setkání s ním. Husák se podle něj zajímal, jak se novinářům na KBSE pracuje či jak je těžký televizní mikrofon. „S omluvným úsměvem, že nikdo z odpovědných politiků není vlastně pánem svého času, se naposledy rozloučil, podepsal nám pohledy a bločky s žertovnou poznámkou, že si tam snad nepřipíšu nějaký účet, a odešel.“¹²² Syruček si všímal rovněž architektury paláce Finlandia, bezpečnostních opatření i úklidové čety. „Sedím v jedné z místností Finlandie, pomalu popíjím kávu a z okna se dívám na ztichlou hladinu jezera Töölönsaari, které se rozprostírá přímo pod palácem. Kolem mne proudí rušný zákulisní život, pobíhají sekretáři, číšníci narovnávají ubrusy, dole v hlavním sále snad už podesáté luxují neexistující prach a utírají křesla.“¹²³ Postupně se KBSE začaly věnovat i další rubriky jako „Stalo se“ s fakty o důležitých událostech v průběhu jednání, „Řekli“ přinášející reakce politiků či „Napsali“ shrnující obsah zahraničních novin. Nechyběly ani projevy, vyjádření Husáka a Brežněva otiskly noviny v plném znění.

Po podepsání Závěrečného aktu noviny i nadále přinášely informace o KBSE. Denně nabídly od jednoho textu až po třináct příspěvků k tématu konference. Převažovaly stejně jako u ostatních deníků ohlasy. *Mladá fronta* byla ústředním deníkem Socialistického svazu mládeže pro mladé čtenáře, proto reakce přicházely právě od členů SSM, z řad mládežnických kolektivů a brigád. Noviny uveřejňovaly také

120 SYRUČEK, Milan. Novodobí Diové. *Mladá fronta*. 29. 7. 1975, roč. 31, č. 176, s. 5.

121 VESELÝ, Josef. Helsinky: cesta volná. *Mladá fronta*. 15. 7. 1975, roč. 31, č. 164, s. 1, 5.

122 SYRUČEK, Milan. Z kuloárů Finlandie. *Mladá fronta*. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 180, s. 4.

123 sč. Z kuloárů Finlandie. *Mladá fronta*. 30. 7. 1975, roč. 31, č. 177, s. 5.

reakci zahraničního tisku, politiků i oficiální prohlášení vedoucích představitelů Československa a dalších zemí. Otiskly rovněž výtah z dokumentů KBSE.

I nadále se tématu věnoval také reportér Milan Syruček. V příspěvku „Kdo kalí evropské vody“ se pozastavil nad odmítavým postojem Albánie, která jako jediný evropský stát nepodepsala Závěrečný akt. Vadil mu i kritický přístup ke KBSE, který zaujímaly konzervativní západoevropské deníky a maoistická Čína. *„A tak Peking rozezněl všechny bubny své propagandy proti Helsinkám a agentura Nová Čína i ostatní sdělovací prostředky se předhánějí ve vynalézání výrazů, jimiž by význam helsinské konference nyní alespoň snížily a v očích svých čtenářů otupily ostří její zcela logické přitažlivosti.“*¹²⁴ V jiném textu „Nakolik jsou Helsinky závazné“ pro změnu vysvětloval, že dokument nebyl sice právně ratifikován parlamenty jednotlivých zemí, které Závěrečný akt přijaly, nicméně jeho morální závaznost podtrhuje fakt, že jej podepsalo 35 hlav států. *„Mnohokrát jsme již psali o tom, s jakým diplomatickým a politickým úsilím se tento akt rodil, jak úporně se formulovaly jednotlivé myšlenky, aby se ve vyvážené rovnováze zájmů jednotlivých států a nutné míře rozumných kompromisů dospělo k jednoznačnému souhlasu všech partnerů s každou větou, každým slovem, a dokonce každým překladem. Tento společný zájem na přijatých textech každé účastnické země je tím nejdůležitějším garantem toho, aby se také důsledně plnil – a plnil tak, jak byl míněn.“*¹²⁵

Redaktorka Ivana Štěpánková (podobně jako B. Homola v Práci) upozornila, že by se helsinské dokumenty mohly stát vzorem pro Afriku. Usoudila, že prostřednictvím zmírňování napětí by mohli obyvatelé kontinentu bojovat proti negativním imperialistickým vlivům, které zde vládly. *„Mnohé principy Závěrečného aktu KEBS jsou nebo by měly být vzorem pro další světadíly. V Africe by se uplatnila zejména ustanovení jeho prvních dvou částí. Neporušitelnost hranic, svrchovaná rovnost, zdržení se hrozby silou nebo použití síly, mírové urovnání sporů, nevměšování se do vnitřních záležitostí, průmyslová spolupráce, spolupráce při využití dopravy, využívání půdy, ekonomické aspekty migrující pracovní síly, to vše jsou body, kolem nichž vznikají v Africe mnohé problémy.“*¹²⁶ Ke konci měsíce se zájem novin přesunul k incidentu u

124SYRUČEK, Milan. Kdo kalí evropské vody? *Mladá fronta*. 13. 8. 1975, roč. 31, č. 189, s. 5.

125SYRUČEK, Milan. Nakolik jsou Helsinky závazné? *Mladá fronta*. 15. 8. 1975, roč. 31, č. 191, s. 5.

126ŠTĚPÁNKOVÁ, Ivana. Helsinky vzorem pro Afriku. *Mladá fronta*. 20. 8. 1975, roč. 31, č. 195, s. 5.

Lipna, kde přeletěl československé území vrtulník ze západního Německa. Deník proto přinesl řadu ohlasů, které čin pokládaly za porušení helsinských zásad.

Mladá fronta téma zpracovala velmi přehledně, především díky použití řady pravidelných rubrik shrnujících důležitá fakta, názory politiků i reakce zahraničního tisku. Výrazný podíl na podobě zpravodajství měl reportér Milan Syruček, který v příspěvcích o dění v Helsinkách volil často velmi osobní tón, používal ich formu i neobvyklá přirovnání. Když líčil finské zasedání, používal velmi poetický jazyk, při kritice odpůrců KBSE však přecházel do ostrého rétorického útoku. Zákulisní informace shromažďoval do rubriky „Z kuloárů Finlandie“. *MF* působila jako ústřední list SSM, který řešil, jaký dopad má konference na mladé lidi. Celkově informování deníku směřovalo k přesvědčení mládeže o nezpochybnitelnosti konference, mimo jiné díky volbě respondentů z řad mladých a angažovaných lidí. Z příspěvků o KBSE nebyla více než polovina signována. Noviny u mnoha z nich přebíraly informace od ČTK, ale zdroj neuváděly.

3.5 KBSE ve Svobodném slově

Svobodné slovo bylo ústředním deníkem Československé strany socialistické (ČSS). Noviny byly založeny roku 1906 jako *České slovo*.¹²⁷ V květnu 1945 se postupně třikrát přejmenovaly: nejprve na *Osvobozené České slovo*, následně na *Českou pravdu* a nakonec na *Svobodné slovo*. Do roku 1948 sloužil deník jako ústřední list Československé strany národně socialistické. *Svobodné slovo* se sice řídilo zásadami marxisticko-leninské žurnalistiky, ale ideologii a stranu nepropagovalo tak důsledně jako například *Rudé právo*.¹²⁸ V žebříčku nákladu se deník dostal na páté místo. V roce 1978 se denně vytisklo průměrně 228 409 novin.¹²⁹ Po změně režimu v roce 1989 zůstalo *Svobodné slovo* původnímu vydavateli, ale později deník majitele několikrát změnil.¹³⁰ Roku 1997 se název zkrátil na *Slovo a* v roce 2001 tyto noviny skončily.

Mezi 1. červencem a 31. srpnem 1975 přineslo *Svobodné slovo* na svých stránkách 132 příspěvků souvisejících s KBSE. Od ČTK převzalo 55 textů. Podpis autora mělo 31 článků, z toho 12 napsal Miroslav Kovařík, který působil jako zpravodaj

¹²⁷KŘIVÁNKOVÁ, c. d., s. 216.

¹²⁸BITTMAN, c. d., s. 88-89.

¹²⁹KONČELÍK-VEČEŘA-ORSÁG, c. d., s. 249.

¹³⁰ŠMÍD, Milan. *Louč* [online]. 2004 [cit. 2011-05-12]. Vliv vlastnictví médií na jejich nezávislost a pluralitu. Dostupné z WWW: <www.louc.cz/pril.01/vlmed2004.doc>.

v Helsinkách. Zkratka autora označovala 17 zpráv. Zbylých 28 textů uvozoval pouze domicil.

Ve sledovaném období v létě roku 1975 byl šéfredaktorem Jan Machoň. *Svobodné slovo* vycházelo šest dní v týdnu. Mělo 8 stran a sobotní vydání dokonce 16 stran. Příspěvky na téma KBSE našli čtenáři obvykle na titulní straně nebo v části věnované zahraničí na straně dva. Poměrně často také dostávaly prostor na stranách tři a čtyři se zpravodajstvím z Československa, pokud s ČSSR měly spojitost. Ke konci měsíce se objevovaly i na stranách šest či sedm, kde se běžně uveřejňovaly inzeráty.

Během července, než začala třetí fáze KBSE, vydaly noviny každý den od jednoho do pěti příspěvků týkajících se události. Novináři čerpali především ze zpravodajství ČTK a podobně jako jejich kolegové z ostatních deníků podrobně rozebírali postup diplomatů při závěru druhé fáze konference v Ženevě a jejich práci na přípravách dokumentů k podpisu během třetí fáze. Ve vlastní tvorbě se snažilo *Svobodné slovo* upozornit na přínos socialistického společenství a Československa. Na tento fakt nezapomněl ani Jiří Müller v textu „Významný předěl evropské politiky“. Zároveň připomněl, že proces tvorby helsinských zásad byl velmi složitý vzhledem k odlišným zahraničně-politickým koncepcím. „*V některých případech se také socialistické státy musely postavit proti pokusům některých západních delegací, jež se snažily prosadit do připravovaných dokumentů vlastní politické a třídní zájmy, jež byly pro socialistické státy zcela nepřijatelné.*“¹³¹

Konferenci často komentovali redaktori v rubrice „Na konec týdne“ shrnující nejdůležitější dění uplynulých dní. Ve sledovaných osmi týdnech se zde zmínka o KBSE objevila osmkrát. Autoři zde připomenuli přípravy na KBSE, jednání státníků o konferenci i přínos Československa k mírovému vývoji v mezinárodní politice. Několikrát se rubrika zaměřila na spojitost mezi podpisem Závěrečného aktu v Helsinkách a společným letem Američanů a Sovětů Sojuz-Apollo do vesmíru. „*Zatímco se na různých letových drahách blížily kosmické lodi Sojuz a Apollo ke společnému cíli, k setkání sovětských a amerických kosmonautů na montážní oběžné dráze v kosmu, spěla na zeměkouli, přesněji řečeno v Ženevě, činnost druhé fáze evropské konference do konečného stadia, totiž k potvrzení 30. července jako termínu setkání na nejvyšší úrovni v Helsinkách,*“¹³² napsala Lydie Tarantová. Spojitost KBSE a Sojuz-Apollo

131MÜLLER, Jiří. Významný předěl evropské politiky. *Svobodné slovo*. 24. 7. 1975, roč. 31, č. 172, s. 2.

132TARANTOVÁ, Lucie. Na konec týdne. *Svobodné slovo*. 19. 7. 1975, roč. 31, č. 168, s. 2.

popsal i její kolega Jaromír Mašek. Dvě podobně důležité události se podle něj nikdy nesešly v tak krátké době. „*Nebude přeháněním, nazveme-li letošní prázdniny nejpestřejšími v celém poválečném údobí.*“¹³³

Osm až deset textů k tématu denně přibýlo od 30. července do 1. srpna, kdy se v Helsinkách sešlo 35 státníků a jejich delegace k uzavření dohody o bezpečnosti a spolupráci v Evropě. Informace přímo z místa dění přinášel zpravodaj Miroslav Kovařík. Na rozdíl od svých kolegů z ostatních deníků se však nepouštěl příliš často do obsáhlých uměleckých líčení. Popsal bezpečnostní opatření konference i palác Finlandia, kde se závěrečná fáze odehrávala. Ve svých reportážích si všiml také, jak dění vnímají obyvatelé Helsinek. „*Mnozí z přihlížejících vydrželi na ulici dlouhé hodiny, včetně celých rodin. Helsinské nádraží a jeho okolí, kam přijela sovětská delegace vedená L. Brežněvem, bylo doslova obleženo lidmi, kteří tam připravili delegaci spontánní uvítací atmosféru.*“¹³⁴ List přinesl i příspěvky o městě Helsinky a shrnutí informací ve finském tisku. Kromě toho se deník věnoval jednotlivým projevům a dvoustranným jednáním.

V průběhu srpna přinášelo *Svobodné slovo* od jednoho do osmi příspěvků. Jednalo se převážně o ohlasy. K výsledkům KBSE se vyjadřovaly slavné české i zahraniční osobnosti. Své názory dávali najevo také členové Československé strany socialistické, jejímž ústředním deníkem bylo právě *Svobodné slovo*. „*Bratr Jaroslav Vít, poslanec NVP, sekretář Českého atletického svazu, nám řekl: ‚Evropa vstoupila do nové historie velkým a cenným vkladem, začátkem všestranné spolupráce a vytvořením předpokladů pro evropskou bezpečnost.‘*“¹³⁵ *Svobodné slovo* rovněž pojednalo o Závěrečném aktu. Redaktor Petr Sochor označil v textu „Zamyšlení nad »desaterem« z Helsink“ za předchůdce Závěrečného aktu Pražskou deklaraci zásad Varšavské smlouvy z roku 1972 obsahující sedm bodů. Z helsinských zásad pak vyzdvihl socialisty oblíbenou neporušitelnost hranic. Upozornil rovněž na různá označení Závěrečného aktu. „*Obsahově snad nejlépe jeho podstatu vystihuje označení Charta mírové spolupráce Evropy. Zdá se, že v běžném použití se o něm zřejmě nejčastěji bude hovořit jako o ‚desateru‘*“¹³⁶ Ve svém dalším komentáři porovnal Závěrečný akt a Chartu

133 MAŠEK, Jaromír. Na konec týdne. *Svobodné slovo*. 26. 7. 1975, roč. 31, č. 174, s. 2.

134 KOVAŘÍK, Miroslav. Helsinky žijí velkou událostí. *Svobodné slovo*. 31. 7. 1975, roč. 31, č. 178, s. 2.

135 ich. Sympatie Helsinkám. *Svobodné slovo*. 4. 8. 1975, roč. 31, č. 181, s. 1.

136 SOCHOR, Petr. Zamyšlení nad »desaterem« z Helsink. *Svobodné slovo*. 8. 8. 1975, roč. 31, č. 185, s. 2.

Organizace spojených národů (OSN). „Zásady obsažené v ‚Závěrečném aktu‘ jsou ve své podstatě rozpracováním a aplikací cílů a zásad OSN na evropské podmínky,“¹³⁷ vysvětlil Sochor a doplnil, že nutnost jejich adaptace souvisí s rozdílností společenského zřízení evropských států.

Deník často připomínal historickou spojitost s postupimskou konferencí, která se odehrála 30 let před KBSE a rozdělila Evropu po druhé světové válce. List dokonce převzal od východoněmeckého deníku Der Morgen příspěvek o tom, jak v roce 1975 vypadala Postupim tři desetiletí od významné konference, která se zde udála. Článek zakončil tento odstavec: „*Třicet let po podepsání významné Postupimské dohody, uzavřely tedy děti těch, kteří v roce 1945 začali pracovat za těch nejobtížnějších podmínek na obnově své země, srdečné přátelství s těmi, jejichž národy nacističtí zločinci ničili. A v tomto pocitu družného přátelství a spolupráce město samo mládne a stává se den ode dne krásnější k radosti svých obyvatel i jejich hostí.*“¹³⁸ I nadále přinášel příspěvky k tématu i zpravodaj Vladimír Trávníček. V textu „Slibný základ budoucnosti“ zdůraznil, že mír není samozřejmost a že k mírovým jednáním KBSE přispěl nepřetržitý tlak socialistických států včetně Československa. „*Ano, na lid naší země těžce doléhaly hrůzy a utrpení mnoha ozbrojených konfliktů v Evropě, včetně obou světových válek. Proto považujeme politiku míru a spolupráce mezi národy za nosný pilíř čs. zahraničně politické činnosti a její myšlenka je zakotvena i v ústavě našeho socialistického státu.*“¹³⁹ Další článek připravil Trávníček pro sobotní vydání novin. V odlehčeném textu „Helsinky všední i nevšední“ popsal město, které je rušnou metropolí i oázou poklidu, i nevšední Helsinky, které se staly dějištěm historické události KBSE.¹⁴⁰ Ke konci srpna se pozornost novin přesunula k přeletům západoněmeckého vrtulníku nad československým územím, které odsoudily jako porušení mezinárodního práva i helsinských zásad a zveřejnily řadu ohlasů kritizujících čin.

Svobodné slovo podobně jako *Lidová demokracie* přinášelo informace o KBSE, které na rozdíl od ostatních deníků nebyly až tak ovlivněné socialistickou propagandou. Přesto se noviny musely podřídit oficiálním nařízením a podporovat vládní politiku. Velkou pozornost KBSE věnovali autoři pravidelné rubriky „Na konec týdne“. Shrnovali zde nejdůležitější dění uplynulého týdne a KBSE se pokaždé ve sledovaném

137SOCHOR, Petr. Závěrečný akt a Charta OSN. *Svobodné slovo*. 13. 8.1975, roč. 31, č. 189, s. 2.

138STEPHANOVÁ, K.; WENDEL, G. Postupim dnes. *Svobodné slovo*. 5. 8.1975, roč. 31, č. 182, s. 2.

139KOVÁŘÍK, Miroslav. Slibný základ budoucnosti. *Svobodné slovo*. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 180, s. 1.

140KOVÁŘÍK, Miroslav. Helsinky všední i nevšední. *Svobodné slovo*. 16. 8.1975, roč. 31, č. 192, s. 9.

období dostala mezi vybrané události. V souvislosti s KBSE zde psali i o vesmírném letu Američanů a Sovětů zvaném Sojuz-Apollo, který rovněž přispíval k uvolňování napětí. Reportáže z Helsinek zasílal do redakce zpravodaj Miroslav Kovařík. Své články však na rozdíl od kolegů z jiných listů nepojímal jako literární líčení, ale soustředil se spíše na fakta. Redaktor Petr Sochor pro změnu napsal několik příspěvků, ve kterých analyzoval Závěrečný akt. Některé texty deníku se rovněž zabývaly městem Helsinky a ohlasy finského tisku a politiků.

4 KBSE v roce 1975 v dobovém tisku

4.1 Zájem deníků o KBSE

Podepsání Závěrečného aktu KBSE dne 1. srpna 1975 označovaly dobové deníky *Rudé právo*, *Lidová demokracie*, *Práce*, *Mladá fronta* a *Svobodné slovo* za přelomovou událost v dějinách Evropy a tomu odpovídalo i množství a rozsah příspěvků věnovaných tématu. „Dnes se ve finském hlavním městě schází největší, nejreprezentativnější, nejvýznamnější a svým dosahem nejdalekosáhlejší fórum představitelů 35 zemí – třetí fáze evropské konference o bezpečnosti a spolupráci,“¹⁴¹ psalo *Rudé právo*. Podobně nadšeně reagoval i deník *Práce*: „Úderem kladívka pak zahájil finský prezident konferenci, která nemá v historii obdoby svým programem, cíli a politickou reprezentací, jež se na ní sešla. Konferenci, k níž jsou dnes upřeny zraky celého světa, která se stane novou inspirací pro celé pokrokové lidstvo ve vznešeném úsilí o upevnění míru a spolupráce.“¹⁴²

Zájem o událost byl pochopitelný, protože na jejím uspořádání měl zásluhu především Sovětský svaz a socialistické země a její medializace sloužila k propagaci sovětské zahraniční politiky a kritice kapitalismu. Tak vysokou míru pozornosti jako závěr KBSE nezískala ani další událost související s uvolňováním - společný let Sovětského svazu a Spojených států do vesmíru Sojuz-Apollo, který se uskutečnil v druhé polovině července 1975. Dohromady však tyto dvě události napomohly tomu, že se noviny od jednotvárného zpravodajství o žních a úspěších zemědělských družstev přeorientovaly na mezinárodní dění, a oživily tím takzvanou „okurkovou sezónu“ v médiích.

4.2 Zobrazení KBSE před začátkem třetí fáze

V období od 1. do 29. července 1975, tedy v době, než začala třetí fáze konference, přinášelo všech pět deníků téměř denně v průměru jeden až tři příspěvky spojené s KBSE. Šlo převážně o texty zabývající se koncem druhé fáze konference v Ženevě a přípravami na třetí část v Helsinkách, z velké části přejaté od ČTK. Nejzásadnější otázka zněla, kdy bude stanoveno datum zahájení třetí fáze a na který den připadne. A tak stránky plnily titulky jako „Průtahy se stanovením data“ v *Lidové*

141 NESG. Historické setkání. *Rudé právo*. 30. 7. 1975, roč. 55, č. 177. s. 1.

142 TRÁVNÍČEK, Vladimír. Upevnit základy mírového života. *Práce*. 31. 7. 1975, roč. 31, č. 178, s. 1, 2.

demokracii, „Kdo brání dohodě?“ v *Práci* či „V Ženevě stále bez dohody“ na stránkách *Rudého práva*. Tyto příspěvky doprovázely prohlášení organizací jako Československý výbor pro evropskou bezpečnost a spolupráci podporující uspořádání třetí fáze v nejbližším možném termínu i kritika států, které zdržovaly jednání svými požadavky. Vadil jim například postoj Malty, která chtěla vyřešit otázku bezpečnosti ve Středomoří. „(...) nepodařilo se dohodnout se o přijetí kanadského návrhu, aby závěrečná fáze konference začala 30. července. Přestože delegace ve večerních hodinách vypracovaly řešení řady dosud otevřených otázek, které mělo být základem pro přijetí usnesení, odmítl delegát Malty vyslovit souhlas. Prohlásil, že ještě nemá pokyn, aby se mohl k dohodě a tím rozhodnutí o termínu připojit.“¹⁴³ Veřejnost noviny dále detailně informovaly o postupu diplomatů při vytváření podkladových dokumentů pro Závěrečný akt a o přípravách závěrečné fáze. Dopředu nastínily i program konference, obsah Závěrečného aktu či složení delegací ČSSR a SSSR mířících do Helsinek. Do protikladu stavěly kladný postoj Východu a některých západních politiků k diplomatickému úspěchu a negativní pohled na věc, který si zachovávala řada kapitalistických států. Reportér *Práce* Vladimír Trávníček napsal: „V jednotné frontě s nejzavilejší reakcí vystupují i čínští maoisté. I v předvečer setkání v Helsinkách se ozývají v některých západních buržoazních novinách hlasy bagatelizující význam celoevropské konference o bezpečnosti a spolupráci a podvrhující z pozic antikomunismu zahraniční politice SSSR a zemí socialistického společenství vyspekulované cíle.“¹⁴⁴ V průběhu celého července přicházely také informace z diplomatických jednání sovětských a amerických státníků, kteří se kromě jiných záležitostí zabývali i KBSE. Tištěná média také odkazovala na rozhlasové a televizní debaty o konferenci a připravované televizní zpravodajství ze třetí fáze.

Vlastní zpravodajství obvykle připomínalo hrůzy světových válek a zasazovalo události do historických souvislostí s vývojem uvolňování v Evropě. Noviny připomínaly například jaltskou a postupimskou konferenci v roce 1945 a ženevskou konferenci v roce 1955, které řešily mimo jiné právě evropskou bezpečnost či otázku rozdělení Německa. Řada novinářů také uváděla spojitost se společným letem SSSR a USA do vesmíru zvaným Sojuz-Apollo. Redaktoři neopomněli také podíl

143NESG. Koordinační výbor jedná o datu zahájení třetí fáze KEBS. *Lidová demokracie*. 12. 7. 1975, roč. 31, č. 162, s. 2.

144TRÁVNÍČEK, Vladimír. Pro Evropu míru a spolupráce. *Práce*. 26. 7. 1975, roč. 31, č. 174, s. 2.

socialistických států na uspořádání konference o evropské bezpečnosti. „V této souvislosti lze plným právem hovořit o jedinečném plodu houževnatého a trpělivého úsilí diplomacie zemí socialistického společenství, a to pokud jde o přímé iniciativy i pokud jde o další kroky, které působily k tomu, že celková atmosféra přiměla realistické představitele příslušných západních států i ze své strany konečně prolomit přetrvávající bariéry nedůvěry a skepse,“¹⁴⁵ popisuje *Svobodné slovo*. Před začátkem třetí části konference v Helsinkách zpravodajové z místa zasílali příspěvky o zákulisí akce a organizaci v paláci Finlandia. Občas přidali i článek věnovaný Finsku či Helsinkám. Čtenářům přiblížili i systém přenosu informací, který probíhal prostřednictvím dálnopisů a telefonického spojení, a zázemí, které novinářům skýtalo psací stroje či televizní obrazovky.

4.3 Zobrazení KBSE během třetí fáze

V průběhu třetí fáze KBSE, tedy 30. července až 1. srpna 1975, se deníky zcela přeorientovaly na konferenci a věnovaly jí první strany, strany zahraničního zpravodajství i další volný prostor. V tomto období přinášely tři až osm textů denně. S výjimkou *Lidové demokracie* vyslala všechna sledovaná média do Helsinek své vlastní zpravodaje. Od ČTK pak přejímala především zprávy o bilaterálních schůzkách státníků. Noviny ovládly titulky jako „Historické setkání“ v *Rudém právu*, „Evropa otevírá novou etapu dějin“ v *Mladé frontě* či „V zájmu míru a společenského pokroku“ v listu *Práce*. Deníky podrobně vylíčily průběh konference, jeho dějiště i proslovy jednotlivých státníků. Uveřejnily také celý proslov generálního tajemníka ÚV KSČ a prezidenta ČSSR Gustáva Husáka a nejvyššího představitele Sovětského svazu Leonida Brežněva. Při hodnocení události ocenily především uvolnění napětí mezi SSSR a USA a záruku míru. „Pozití, v pátek 1. srpna, pak podepíší závěrečné dokumenty a tímto slavnostním aktem začne vlastně formálně nová etapa v dějinách našeho starého kontinentu. Etapa uskutečňování důsledně mírových zásad vztahů mezi státy, etapa výstavby nezvratného míru a rovnoprávné a mírové spolupráce zúčastněných států v ekonomické, kulturní, vědecké a jiných oblastech,“¹⁴⁶ objevilo se v *Lidové demokracii*. Opět novináři kladli důraz na zásluhy socialistických zemí včetně Československa na uskutečnění konference a kritizovali negativní stanovisko některých západních zemí,

145vá. Helsinky mají zelenou. *Svobodné slovo*. 16. 7. 1975, roč. 31, č. 165, s. 2.

146SILAN, A. KEBS – dar lidstvu. *Lidová demokracie*. 30. 7. 1975, roč. 31, č. 177, s. 1.

kteřé se stavěly ke KBSE skepticky. Místo na stránkách novin patřilo i ohlasům státníků, zahraničních médií i organizací jako například České mírové rady, Svazu dramatických umělců či Mezinárodního svazu novinářů.

4.4 Zobrazení KBSE po skončení třetí fáze

Den po skončení konference se počet příspěvků ještě zvýšil na 8 až 13. Listy plnily informace o podpisu Závěrečného aktu KBSE a o skončení celé KBSE. Média otiskla také odpovědi prezidenta Gustáva Husáka na otázky novinářů shromážděné ČTK a výtah ze Závěrečného aktu od ČTK. *Rudé právo* dokonce přineslo plné znění dokumentu. Média referovala rovněž o projevech a bilaterálních schůzkách, které se uskutečnily poslední den konference. Neopomněla zmínit ani návrat československé a sovětské delegace. V dalších dnech noviny v podstatě denně přinášely od jednoho do třinácti příspěvků k tématu. Těžiště jejich zájmů se přesunulo k ohlasům, které zasílaly různé organizace jako Český svaz žen či Český svaz protifašistických bojovníků. Svůj názor vyjadřovali i pracovníci z různých odvětví hospodářství, kteří občas dokonce slibovali, že výsledek podpoří zvýšenou pracovní aktivitou. „*Telegramy, dálhopisy a telefony, které během soboty a neděle došly do redakce MF, svědčí o velikém zájmu naší veřejnosti, s níž sledovala jednání konference o bezpečnosti v Evropě. Je v nich vyjádřeno přesvědčení, že výsledky práce tohoto významného shromáždění přispějí k dalšímu uvolnění a povedou k rozšíření vzájemně výhodné spolupráce mezi evropskými státy,*“¹⁴⁷ uváděla *Mladá fronta*. Ve skutečnosti byly ohlasy pouze součástí mediální propagandy, jelikož veřejnost v Sovětském svazu a především východní Evropy konferenci buď nevěnovala velkou pozornost, nebo přijímala Závěrečný akt se skepsí.¹⁴⁸ Občané se domnívali, že dokument je pouze ústupkem, který činí Západ vůči SSSR. Podle anonymního pozorovatele z Prahy ji někteří dokonce pokládali za „další Mnichov na jejich účet“.¹⁴⁹

Lidé se dočetli také, jak na výsledky konference reagovaly zahraniční osobnosti i běžní obyvatelé zahraničních zemí prostřednictvím zpráv z tamějšího tisku. Zveřejněno bylo i prohlášení československého vedení státu a zahraničních vlád. Redaktoři znovu kritizovali odpůrce KBSE a vraceli se k zásluhám socialismu na mírovém vývoji. „*Socialistické země, které od samého začátku jdou v čele toho nejpokrokovějšího a*

147NESG. Ve prospěch lidstva. *Mladá fronta*. 4. 8. 1975, roč. 31, č. 181, s. 1, 2.

148THOMAS, c. d., s. 105.

149Tamtéž, s. 106.

nejprogresivnějšího v současném světě, znovu poskytly konkrétní a klasický příklad možností, které se otevírají odstraněním všech překážek na cestě k dorozumění, bezpečnosti a trvalému míru.¹⁵⁰ Ke konci srpna se zmínky o Helsinských dohodách začaly objevovat ve zprávách o přeletu německého vrtulníku nad územím Československa, přičemž čin byl odsouzen jako nedodržení mírových zásad včetně těch obsažených v Závěrečném aktu KBSE. Tento názor se objevoval i v ohlasech veřejnosti a zahraničního tisku. „V období, kdy celá světová veřejnost s uspokojením přijala výsledky konference o evropské bezpečnosti a spolupráci v Helsinkách, lze vyslovit jen hluboké rozhořčení a znepokojení nad takovýmito akcemi mezinárodního banditismu,¹⁵¹ psalo se v textu ČTK.

4.5 Kritéria informační kvality

Při hodnocení práce sledovaných deníků z hlediska kritérií informační kvality, které uvádí publikace *Analýza obsahu mediálních sdělení*¹⁵², by dopadla vybraná média poměrně špatně. Relevance výběru zpráv sice odpovídala zaměření jednotlivých deníků, ale počet příspěvků se zdál často neuměřený. Předimenzované bylo například množství ohlasů, jejichž obsah se v zásadě shodoval. Stejně tak zprávy o přípravách třetí fáze a stanovení jejího data se vyskytovaly na stránkách v přílišné míře, a to i přesto, že se do značné míry opakovaly a nepřinášely nové informace. Co se přesnosti týče, při porovnání informací v jednotlivých novinách i odborné historické literatuře, se údaje v zásadě nelišily. Novináři ovšem tyto informace interpretovali tendenčním a propagandistickým způsobem, čímž zcela selhávala věcnost zpravodajství. Lépe na tom nebyla ani vyváženost, jelikož média dávala prostor pouze pozitivním reakcím na dění okolo KBSE a jakékoliv kritické ohlasy silně odsuzovala. Příspěvkům často chyběla také transparentnost, už s ohledem na to, že noviny mnohdy vynechávaly signatury a označení agenturních textů. Deníky nesplňovaly zcela ani kritérium různorodosti, jelikož informace k tématu se u jednotlivých médií výrazně nelišily a i v rámci jednoho listu se motivy článků výrazně neměnily. Deníky tak lze pozitivně hodnotit pouze vzhledem k míře aktuálnosti a srozumitelnosti.

150KROPÁČ, Zdeněk. Naše věc míru. *Rudé právo*. 15. 8. 1975, roč. 55, č. 191, s. 7.

151ČTK. Narušení čs. státních hranic. *Svobodné slovo*. 20. 8. 1975, roč. 31, č. 195, s. 4.

152SCHULZ, Winfried, et al. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. Vyd. 2. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2004. 149 s. ISBN 80-246-0827-8. s. 52-67.

Závěr

Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, která se uskutečnila v letech 1973 až 1975, představovala významnou událost v dějinách Evropy.¹⁵³ Důležitou roli sehrála především její třetí část, která proběhla ve dnech 30. července až 1. srpna 1975 v Helsinkách. Zde podepsaly hlavy 33 zemí Evropy, Spojených států a Kanady Závěrečný akt KBSE. Tento dokument obsahoval zásady diplomaticky vyjednané během tříleté konference, které zahrnovaly čtyři takzvané „koše“ věnované otázkám bezpečnosti, spolupráci v oblasti hospodářství, vědy, techniky a životního prostředí, spolupráci v humanitárních a jiných oblastech a dalším krokům po konferenci a vloženou část o bezpečnosti a spolupráci ve Středomoří.¹⁵⁴ Přijetím zásad mírového soužití mezi Východem a Západem měla konference přispět k ukončení studené války. Nakonec však neplánovaně přispěla i k rozpadu komunistického východního bloku díky tomu, že otevřela otázku lidských práv.¹⁵⁵

Vzhledem k tomu, že uspořádání KBSE prosazoval především Sovětský svaz a země sovětského bloku, přilákalo zakončení události podepsáním Závěrečného aktu velký zájem socialistických médií včetně těch československých. Sledované deníky *Rudé právo*, *Lidová demokracie*, *Práce*, *Mladá fronta* a *Svobodné slovo* referovaly velmi podrobně o třetí fázi KBSE a dění, které jí předcházelo a následovalo po ní. Během července a srpna 1975 přinesly každé noviny 96 až 133 textů věnovaných tomuto tématu. Vyvrcholení KBSE označovaly jako historickou událost a přelom v dějinách.

V průběhu července 1975 novináři přinášeli čtenářům podrobné informace o dokončování dokumentů pro Závěrečný akt a přípravách třetí fáze. Připomínali také historický vývoj uvolňování napětí v Evropě. V době konference informovaly noviny o projevech státníků, obsahu Závěrečného aktu i zákulisním dění v helsinském paláci Finlandia, kde se konference odehrávala. Během srpna po skončení třetí fáze se média zaměřila na ohlasy různých organizací, známých osobností i samotné veřejnosti. Ke konci srpna se o zásadách přijatých na KBSE mohli čtenáři dočíst v souvislosti s

153CODACCIONI, c. d., s. 146.

154Dokumenty konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, s. 9, 25, 51, 53, 79.

155THOMAS, c. d., s. 16-17.

přeletem západoněmeckého vrtulníku nad Československem, který byl podle novinářů v rozporu s mezinárodními dohodami přijatými v Helsinkách.

Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě se uskutečnila v době, kdy Československo zažívalo takzvanou normalizaci – proces, který měl pomocí represí upevnit komunistický režim oslabený pokusem o reformu socialismu během pražského jara v roce 1968.¹⁵⁶ A tomuto politickému stavu odpovídala i situace v médiích, která zcela podléhala vládnoucí Komunistické straně Československa.¹⁵⁷ V roce 1975 v novinách pracovali pouze prověřeni pracovníci podporující režim, kteří prošli čistkami v letech 1969 až 1970 a kteří plnili nařízení Českého úřadu pro tisk a informace a Slovenského úrad pre tlač a informácie.¹⁵⁸ Díky tomu i zpravodajství o KBSE obsahovalo silnou propagandu socialistické politiky a naopak kritiku kapitalistického zřízení. Působilo tak celkově velmi tendenčně a neobjektivně. Svůj podíl na tom mělo i to, že z velké části deníky přejímaly informace od Československé tiskové kanceláře, která získala výsadní postavení mezi informačními zdroji a měla monopol i na distribuci zpráv od zahraničních agentur.¹⁵⁹

Ústřední deník Komunistické strany Československa *Rudé právo* zpracoval téma ze všech sledovaných novin nejpodrobněji, ale zároveň s největší mírou propagandy a důrazem na sovětskou politiku a oficiální dokumenty či vyjádření. Podobně bojovně informoval o KBSE i list *Práce*, který vydávalo Revoluční odborové hnutí. Noviny vyzdvihovaly také podíl odborů a zdůrazňovaly, že v třídním zápasu je třeba pokračovat i po skončení KBSE. Ústřední list Československé strany lidové *Lidová demokracie* kladl důraz na roli Československa při dojednávání mírové konference a velký prostor věnoval také zahraničním ohlasům. Tyto noviny však na rozdíl od ostatních neměly v Helsinkách vlastního zpravodaje, a tak informace pouze přebíraly. S důrazem na přesvědčení mládeže o správnosti KBSE informovala o tématu *Mladá fronta*, kterou vydával Socialistický svaz mládeže. Příspěvky k tématu řadila do pravidelných rubrik, z nichž některé vznikly speciálně u příležitosti konference. Ústřední deník Československé strany socialistické *Svobodné slovo* přinášel spolu s *Lidovou demokracií* nejméně zaujaté příspěvky, přesto ani v jeho zpravodajství nechyběla jistá

156KONČELÍK-VEČEŘA-ORSÁG, c. d., s. 203-204. ; OTÁHAL, c. d., s. 11.

157BITTMAN, c. d., s. 52.

158KONČELÍK-VEČEŘA-ORSÁG, c. d., s. 204-205.

159KONČELÍK-VEČEŘA-ORSÁG, c. d., s. 211.

podpora socialismu a kritika kapitalismu. Redaktoři tohoto listu se zaměřili mimo jiné na analýzu Závěrečného aktu.

Všechny vybrané noviny přinesly během sledovaného období v létě roku 1975 ucelený obraz dění okolo závěrečné fáze KBSE. Novináři zpracovali téma velmi podrobně a kromě běžného zpravodajství přinášeli řadu reportáží a analýz. Nicméně, výsledné informace byly zkreslené s jasným cílem propagovat socialistickou politiku a vykládat závěry konference v jejím duchu bez ohledu na dnešní kritéria informační kvality jako relevance, přesnost, věcnost, vyváženost či transparentnost.

Summary

The Conference on Security and Co-operation in Europe (CSCE) was an important historical event in which 33 European countries, the United States of America and Canada took part. It began in 1973 and culminated during its third phase on 1st August 1975 by signing the Final Act of the CSCE in Helsinki. This document was intended to improve the coexistence of the West and East in the Cold War by setting principles of a peaceful co-operation, economical co-operation and co-operation in the humanitarian field. But in the end, the impact of the conference was more significant than expected. It sparked a debate on human rights, and finally contributed to the end of the Cold War and the break-up of the communist empire in East Europe.

The idea of conference on security and co-operation came from the Soviet Union. Therefore the socialist media including Czechoslovakia press informed extensively about signing the Final Act. From 1st July to 31st August 1975 the daily newspapers *Rudé právo*, *Lidová demokracie*, *Práce*, *Mladá fronta* and *Svobodné slovo* published almost every day articles about the third phase of the CSCE and described it as a turn in history. Each of these newspapers issued from 96 to 133 texts related to this topic. Journalists focused on the preparation, content and impact of the Final Act documents. They also mentioned the process of easing tensions in Europe. Correspondents sent reports from Helsinki and described the backstage of the event and politicians' speeches. After the end of the conference, the press printed a lot of responses to the results of the CSCE.

At the time of the CSCE, Czechoslovakia was undergoing the normalization process and politicians were trying to consolidate the communist power by using repressions. The media were controlled by the leading Communist Party of Czechoslovakia, and newspapers employed only people loyal to the regime. The authors of the news about the CSCE also used strong propaganda of the government policy and criticism of capitalistic establishment. Journalists depicted the event in detail with a lot of reports and analysis. The problem was they manipulated the facts and brought misrepresented news with the only aim to promote the policy of socialism and interpret the results of the CSCE to support their power.

Použitá literatura

Knihy

BITTMAN, Ladislav, et al. *Manipulátoři*. Vyd. 1. Praha : FSV UK a Boston University, 1992. 253 s. ISBN 80-7066-621-8.

CODACCIONI, A.-M. & kol. *Dějiny 20. století : Encyklopedie politického, ekonomického a kulturního dění*. Vyd. 1. Praha : Mladá fronta, 1994. 423 s. ISBN 80-204-0403-1.

Dokumenty konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, Helsinky 1975. Praha : Svoboda, 1975. 122 s. ISBN 25-153-75.

KONČELÍK, Jakub; VEČEŘA, Pavel; ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2010. 310 s. ISBN 978-80-7367-698-8. s. 167.

KŘIVÁNKOVÁ, Alena; VATRÁL, Jozef. *Dějiny československé žurnalistiky*. Vyd. 1. Praha : Novinář, 1989. 233 s. ISBN 80-7077-036-8.

OTÁHAL, Milan. *Opozice, moc, společnost 1969-1989*. Vyd. 1. Praha: Maxdorf, 1994. 124 s. ISBN 80-85800-12-8.

ROBERTS, John Morris. *Dvacáté století – Dějiny světa od roku 1901 do současnosti*. Vyd. 1. Praha - Plzeň: Pavel Dobrovský – BETA a Jiří Ševčík, 2004. 630 s. ISBN 80-7306-131-7 – ISBN 80-7291-105-8.

SCHULZ, Winfried, et al. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. Vyd. 2. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2004. 149 s. ISBN 80-246-0827-8.

THOMAS, Daniel C. *Mezinárodní zásady, lidská práva a zánik komunismu*. Vyd. 1. Praha : Academia a ČSDS, 2007. 322. s. ISBN 978-80-200-1506-8.

Diplomová práce

BÁRTA, Jan. „*Budování mostu mezi minulostí, přítomností a budoucností?*“ *Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, 1972-1975*. Praha, 2005. 222 s. Diplomová práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy.

Internetové zdroje

IRRA, Miroslav; ŠILHA, Jiří. *Vrtulníky v Česku [online]. 1998 [cit. 2011-05-04]. Střelba na hranici. Dostupné z WWW: <www.vrtulnik.cz/accidents/stret3.htm>.*

ŠMÍD, Milan. *Louč [online]. 2004 [cit. 2011-05-12]. Vliv vlastnictví médií na jejich nezávislost a pluralitu. Dostupné z WWW: <www.louc.cz/pril.01/vlmed2004.doc>.*

The Organization for Security and Co-operation in Europe [online]. © 1995-2011 [cit. 2011-04-24]. History. Dostupné z WWW: <www.osce.org/who/87>.

The Organization for Security and Co-operation in Europe [online]. © 1995-2011 [cit. 2011-04-24]. Who we are. Dostupné z WWW: <www.osce.org/who>.

Články

Rudé právo

- 1) ČTK. Mír potřebují všechny národy. *Rudé právo*. 1. 7. 1975, roč. 55, č. 152, s. 7.
- 2) av. Na okraj – Za koho mluvil? *Rudé právo*. 2. 7. 1975, roč. 55, č. 153, s. 6.
- 3) ČTK. Delegace mírového hnutí u Waldheima. *Rudé právo*. 2. 7. 1975, roč. 55, č. 153, s. 7.
- 4) ČTK. Za úspěch v Helsinkách. *Rudé právo*. 3. 7. 1975, roč. 55, č. 154, s. 1.
- 5) ČTK. Proč oddalují rozhodnutí? *Rudé právo*. 3. 7. 1975, roč. 55, č. 154, s. 7.
- 6) ČTK. V Ženevě stále bez dohody. *Rudé právo*. 5. 7. 1975, roč. 55, č. 156, s. 7.
- 7) ČTK. V Ženevě schválen další dokument. *Rudé právo*. 7. 7. 1975, roč. 55, č. 157, s. 5.
- 8) ROVENSKÝ, Dušan. Jde o omezení strategických zbraní. *Rudé právo*. 7. 7. 1975, roč. 55, č. 157, s. 5.
- 9) ROVENSKÝ, Dušan. Ženeva: Intenzivní jednání. *Rudé právo*. 7. 7. 1975, roč. 55, č. 158, s. 7.
- 10) ČTK. Úsilí o stanovení termínu. *Rudé právo*. 10. 7. 1975, roč. 55, č. 160, s. 7.
- 11) ČTK. Schůzka Gromyko-Kissinger. *Rudé právo*. 11. 7. 1975, roč. 55, č. 161, s. 1.
- 12) ČTK. Průtahy v Ženevě. *Rudé právo*. 11. 7. 1975, roč. 55, č. 161, s. 7.
- 13) NESG. 24 hodin v zahraničí. *Rudé právo*. 11. 7. 1975, roč. 55, č. 161, s. 7.
- 14) BUŠNIAK, Jan. Realizace mírových myšlenek. O úspěších zahraniční politiky socialistického společenství. *Rudé právo*. 12. 7. 1975, roč. 55, č. 162, s. 6.
- 15) ROVENSKÝ, Dušan. Intenzivní jednání pokračují. *Rudé právo*. 12. 7. 1975, roč. 55, č. 162, s. 7.
- 16) ČTK. Závěr schůzky Gromyko-Kissinger. *Rudé právo*. 12. 7. 1975, roč. 55, č. 162, s. 7.
- 17) ROVENSKÝ, Dušan. Maltský postoj zdržuje. *Rudé právo*. 14. 7. 1975, roč. 55, č. 163, s. 5.

- 18) ROVENSKÝ, Dušan; ČTK. Rozhodující pokrok v jednáních. *Rudé právo*. 15. 7. 1975, roč. 55, č. 164, s. 1, 7.
- 19) BEGLOV, Spartak. Současné sovětsko-americké vztahy. *Rudé právo*. 15. 7. 1975, roč. 55, č. 164, s. 6.
- 20) ROVENSKÝ, Dušan. Druhá fáze před závěrem. *Rudé právo*. 16. 7. 1975, roč. 55, č. 165, s. 1, 7.
- 21) ROVENSKÝ, Dušan; ČTK. Konference a ekonomika. *Rudé právo*. 17. 7. 1975, roč. 55, č. 166, s. 7.
- 22) NESG. 24 hodin v zahraničí. *Rudé právo*. 17. 7. 1975, roč. 55, č. 166, s. 7.
- 23) ČTK. Další pokrok v Ženevě. *Rudé právo*. 18. 7. 1975, roč. 55, č. 167, s. 7.
- 24) ČTK. Helsinky – 30. července. *Rudé právo*. 19. 7. 1975, roč. 55, č. 168, s. 1.
- 25) NESG. Cesta do Helsink. *Rudé právo*. 22. 7. 1975, roč. 55, č. 170, s. 1.
- 26) ČTK. Skončila druhá fáze evropské konference. *Rudé právo*. 22. 7. 1975, roč. 55, č. 170, s. 1.
- 27) ČTK. Helsinky se připravují. *Rudé právo*. 23. 7. 1975, roč. 55, č. 171, s. 1, 7.
- 28) ROVENSKÝ, Dušan. Československo a evropská bezpečnost. *Rudé právo*. 24. 7. 1975, roč. 55, č. 172, s. 7.
- 29) pro. Bulharsko vítá Helsinky. *Rudé právo*. 25. 7. 1975, roč. 55, č. 173, s. 7.
- 30) ČTK. Ford k závěrečnému dokumentu. *Rudé právo*. 25. 7. 1975, roč. 55, č. 173, s. 7.
- 31) ROVENSKÝ, Dušan. Evropská bezpečnost a veřejnost. *Rudé právo*. 25. 7. 1975, roč. 55, č. 173, s. 7.
- 32) ku. Ano pro podpis v Helsinkách. *Rudé právo*. 26. 7. 1975, roč. 55, č. 174, s. 7.
- 33) ROVENSKÝ, Dušan. Odpůrci neuspěli. *Rudé právo*. 26. 7. 1975, roč. 55, č. 174, s. 7.
- 34) z. Čs. Delegace do Helsinek. *Rudé právo*. 27. 7. 1975, roč. 55, č. 175, s. 1.
- 35) ROVENSKÝ, Dušan. Za dva dny. *Rudé právo*. 27. 7. 1975, roč. 55, č. 175, s. 1.
- 36) ROVENSKÝ, Dušan. Helsinky žijí konferencí. *Rudé právo*. 29. 7. 1975, roč. 55, č. 176, s. 1, 7.
- 37) ČTK. V zájmu všech národů. *Rudé právo*. 29. 7. 1975, roč. 55, č. 176, s. 1.
- 38) ČTK. Křesťanské hnutí v evropské spolupráci. *Rudé právo*. 29. 7. 1975, roč. 55, č. 176, s. 2.
- 39) ČTK. Sovětská delegace odjela na evropskou konferenci. *Rudé právo*. 29. 7. 1975, roč. 55, č. 176, s. 7.
- 40) ROVENSKÝ, Dušan. Dnes začíná třetí fáze konference o evropské bezpečnosti a spolupráci. *Rudé právo*. 30. 7. 1975, roč. 55, č. 177, s. 1.
- 41) NESG. Historické setkání. *Rudé právo*. 30. 7. 1975, roč. 55, č. 177, s. 1.
- 42) ČTK. Prohlášení mírových rad. *Rudé právo*. 30. 7. 1975, roč. 55, č. 177, s. 2.

- 43) ku. Velký den Evropy. *Rudé právo*. 30. 7. 1975, roč. 55, č. 177. s. 7.
- 44) ROVENSKÝ, Dušan. Dostaveníčko v Helsinkách. *Rudé právo*. 30. 7. 1975, roč. 55, č. 177. s. 7.
- 45) ČTK. Dvoustranné schůzky. *Rudé právo*. 30. 7. 1975, roč. 55, č. 177. s. 7.
- 46) ROVENSKÝ, Dušan. Den nadějí pro Evropu. *Rudé právo*. 31. 7. 1975, roč. 55, č. 178, s. 1, 7.
- 47) ROVENSKÝ, Dušan. Finlandia, 30. července. *Rudé právo*. 31. 7. 1975, roč. 55, č. 178, s. 1.
- 48) ČTK. Helsinská setkání naší delegace. *Rudé právo*. 31. 7. 1975, roč. 55, č. 178, s. 1.
- 49) zr. Evropa na prahu nové etapy. *Rudé právo*. 31. 7. 1975, roč. 55, č. 178, s. 2.
- 50) HOŘENI, Zdeněk. Příklad pro celý svět. *Rudé právo*. 31. 7. 1975, roč. 55, č. 178, s. 7.
- 51) ČTK. Rozhovory Brežněv-Ford. *Rudé právo*. 31. 7. 1975, roč. 55, č. 178, s. 7.
- 52) ROVENSKÝ, Dušan. Učinit mír trvalým a nezvratným. *Rudé právo*. 1. 8. 1975, roč. 55, č. 179, s. 1, 6, 7.
- 53) NESG. Vystoupení soudruha Gustáva Husáka. *Rudé právo*. 1. 8. 1975, roč. 55, č. 179, s. 1.
- 54) NESG. Vystoupení soudruha L. Brežněva. *Rudé právo*. 1. 8. 1975, roč. 55, č. 179, s. 1, 6.
- 55) ČTK. Rozsáhlý program schůzek československé delegace. *Rudé právo*. 1. 8. 1975, roč. 55, č. 179, s. 1, 7.
- 56) zr. Úsilí o Evropu míru. *Rudé právo*. 1. 8. 1975, roč. 55, č. 179, s. 2.
- 57) ROVENSKÝ, Dušan. Aktivní přínos. *Rudé právo*. 1. 8. 1975, roč. 55, č. 179, s. 6.
- 58) ČTK. Helsinky vstupují do dějin. *Rudé právo*. 1. 8. 1975, roč. 55, č. 179, s. 6.
- 59) ČTK. Setkání a rozhovory účastníků konference. *Rudé právo*. 1. 8. 1975, roč. 55, č. 179, s. 7.
- 60) ROVENSKÝ, Dušan. Představitelé třiceti pěti zemí podepsali závěrečný dokument. *Rudé právo*. 2. 8. 1975, roč. 55, č. 180, s. 1, 7.
- 61) NESG. Pro stálý čas míru. *Rudé právo*. 2. 8. 1975, roč. 55, č. 180, s. 1.
- 62) ČTK. Mimořádně významný přínos pro soužití národů Evropy. *Rudé právo*. 2. 8. 1975, roč. 55, č. 180, s. 1,2.
- 63) av. Návrat Čs. delegace z Helsink. *Rudé právo*. 2. 8. 1975, roč. 55, č. 180, s. 1.
- 64) NESG. Charta mírové spolupráce Evropy. *Rudé právo*. 2.8. 1975, roč. 55, č. 180, s. 3.
- 65) ROVENSKÝ, Dušan. Podpisy století. *Rudé právo*. 2.8. 1975, roč. 55, č. 180, s. 3.

- 66) ČTK. Nový kurs vývoje. *Rudé právo*. 2.8. 1975, roč. 55, č. 180, s. 3.
- 67) OUTRATA, Karel. Nóta konferenci v Helsinkách. *Rudé právo*. 2.8. 1975, roč. 55, č. 180, s. 5.
- 68) ČTK. Schůzky státníků v Helsinkách. *Rudé právo*. 2.8. 1975, roč. 55, č. 180, s. 7.
- 69) ČTK. Aktivita naší delegace. *Rudé právo*. 2.8. 1975, roč. 55, č. 180, s. 7.
- 70) zr. Předpoklady dalšího uvolnění v Evropě. *Rudé právo*. 4. 8. 1975, roč. 55, č. 181, s. 1, 5.
- 71) ČTK. Sovětská delegace z Helsink v Moskvě. *Rudé právo*. 4. 8. 1975, roč. 55, č. 181, s. 1, 5.
- 72) ČTK. Setkání státníků v Helsinkách. *Rudé právo*. 4. 8. 1975, roč. 55, č. 181, s. 5.
- 73) ČTK. Vítězství všech, komu je drahý mír. *Rudé právo*. 4. 8. 1975, roč. 55, č. 181, s. 5.
- 74) ČTK. Nový podnět v mírovém boji. *Rudé právo*. 5. 8. 1975, roč. 55, č. 182, s. 1, 7.
- 75) NESG. El Car. Přání do Helsink. *Rudé právo*. 5. 8. 1975, roč. 55, č. 182, s. 5.
- 76) ČTK. PSDS o výsledcích konference v Helsinkách. *Rudé právo*. 5. 8. 1975, roč. 55, č. 182, s. 7.
- 77) ČTK. Otevřeny nové možnosti. *Rudé právo*. 6. 8. 1975, roč. 55, č. 183, s. 1, 7.
- 78) ač. Významná aktivita čs. Delegace. *Rudé právo*. 6. 8. 1975, roč. 55, č. 183, s. 1, 2.
- 79) NESG. Závěrečný akt. *Rudé právo*. 6. 8. 1975, roč. 55, č. 182, s. 3, 4, 5, 6.
- 80) ČTK. Základ nové etapy uvolňování napětí. *Rudé právo*. 7. 8. 1975, roč. 55, č. 184, s. 1, 7.
- 81) ČTK. Závěrečný dokument finské vlády. *Rudé právo*. 7. 8. 1975, roč. 55, č. 184, s. 7.
- 82) NESG. Evropa razí cestu do budoucnosti. *Rudé právo*. 7. 8. 1975, roč. 55, č. 184, s. 6.
- 83) MAZAL, Jaroslav. Historický předěl. *Rudé právo*. 7. 8. 1975, roč. 55, č. 184, s. 6.
- 84) KUBÍN, Miroslav. Povzbuzení k dalšímu pokroku. *Rudé právo*. 7. 8. 1975, roč. 55, č. 184, s. 6.
- 85) ZAJÍČEK, Ladislav. Nástup k nové éře. *Rudé právo*. 7. 8. 1975, roč. 55, č. 184, s. 6.
- 86) LIPAŤSKÝ, Jan. Optimismus a reálnost. *Rudé právo*. 7. 8. 1975, roč. 55, č. 184, s. 6.
- 87) PROVAZNÍK, Zdeněk. Výrazné svědectví změn. *Rudé právo*. 7. 8. 1975, roč. 55, č. 184, s. 6.

- 88) KREJČÍ, Miloš. Dokument uspořádání vztahů. *Rudé právo*. 7. 8. 1975, roč. 55, č. 184, s. 6.
- 89) SUCHÝ, Vít. Marné zamlžování pravdy. *Rudé právo*. 7. 8. 1975, roč. 55, č. 184, s. 6.
- 90) ZAGAR, Bedřich. Zpochybňovatelé neuspěly. *Rudé právo*. 7. 8. 1975, roč. 55, č. 184, s. 6.
- 91) HAVLÍČEK, Vítězslav. Závěry umožňující další cestu. *Rudé právo*. 7. 8. 1975, roč. 55, č. 184, s. 6.
- 92) ADN. „Duch Helsink“ a vztahy německých států. *Rudé právo*. 7. 8. 1975, roč. 55, č. 184, s. 7.
- 93) z. Historický mezník v životě Evropy. *Rudé právo*. 8. 8. 1975, roč. 55, č. 185, s. 1.
- 94) ČTK. Nové cesty spolupráce. *Rudé právo*. 8. 8. 1975, roč. 55, č. 185, s. 1, 7.
- 95) ČTK. V zájmu míru a bezpečnosti. *Rudé právo*. 8. 8. 1975, roč. 55, č. 185, s. 7.
- 96) ROVENSKÝ, Dušan. Naprostá podpora. *Rudé právo*. 8. 8. 1975, roč. 55, č. 185, s. 7.
- 97) ČTK. Velký úspěch mírových sil. *Rudé právo*. 9. 8. 1975, roč. 55, č. 186, s. 1.
- 98) ČTK. Uznání přínosu ČSSR v úsilí o bezpečnost. *Rudé právo*. 9. 8. 1975, roč. 55, č. 186, s. 7.
- 99) ČTK. G. Ford o Helsinkách. *Rudé právo*. 9. 8. 1975, roč. 55, č. 186, s. 7.
- 100) KUBÍN, Miroslav. Pro růst důvěry a jistoty. *Rudé právo*. 9. 8. 1975, roč. 55, č. 186, s. 7.
- 101) ČTK. Přínos všestranné spolupráci. *Rudé právo*. 11. 8. 1975, roč. 55, č. 187, s. 5.
- 102) ČTK. Pro Evropu míru a spolupráce. *Rudé právo*. 12. 8. 1975, roč. 55, č. 188, s. 1, 2.
- 103) ČTK. Vítězství rozumu a optimismu. *Rudé právo*. 12. 8. 1975, roč. 55, č. 188, s. 2.
- 104) KUBÍN, Miroslav. *Rudé právo*. 13. 8. 1975, roč. 55, č. 189, s. 7.
- 105) ČTK. Prohlášení Čs. mírového výboru. *Rudé právo*. 15. 8. 1975, roč. 55, č. 191, s. 2.
- 106) KROPÁČ, Zdeněk. Naše věc míru. *Rudé právo*. 15. 8. 1975, roč. 55, č. 191, s. 7.
- 107) ČTK. Maďarská vláda o Helsinkách. *Rudé právo*. 15. 8. 1975, roč. 55, č. 191, s. 7.
- 108) KREJČÍ, Miloš. Helsinky a USA. *Rudé právo*. 19. 8. 1975, roč. 55, č. 194, s. 7.
- 109) za. ČSL k Helsinkám. *Rudé právo*. 20. 8. 1975, roč. 55, č. 195, s. 2.

- 110) HOŘENI, Zdeněk. Kdo napadá helsinské principy. *Rudé právo*. 20. 8. 1975, roč. 55, č. 195, s. 6.
- 111) ČTK. Dokument z Helsink v masovém nákladu. *Rudé právo*. 20. 8. 1975, roč. 55, č. 195, s. 7.
- 112) KUBÍN, Miroslav. Starý falešný nápěv. *Rudé právo*. 20. 8. 1975, roč. 55, č. 195, s. 7.
- 113) KOVAŘÍK, Jan. Růžice bez větru. *Rudé právo*. 21. 8. 1975, roč. 55, č. 196, s. 7.
- 114) PLANGAT, Anton. Odešli naprázdno a předčasně. *Rudé právo*. 22. 8. 1975, roč. 55, č. 197, s. 2.
- 115) NESG. Zrcadlo upřímnosti. *Rudé právo*. 22. 8. 1975, roč. 55, č. 197, s. 6.
- 116) KUBÍN, Miroslav. Podivné využití svobody tisku. *Rudé právo*. 22. 8. 1975, roč. 55, č. 197, s. 6.
- 117) PORYBNÝ, Zdeněk. Nezodpovězená otázka. *Rudé právo*. 22. 8. 1975, roč. 55, č. 197, s. 6.
- 118) HAVLÍČEK, Vítězslav. Sdělovací prostředky nesdělují. *Rudé právo*. 22. 8. 1975, roč. 55, č. 197, s. 6.
- 119) ZADAR, Bedřich. Dost málo papíru. *Rudé právo*. 22. 8. 1975, roč. 55, č. 197, s. 6.
- 120) WOLKER, Hans. Negativní, odmítavé stanovisko. *Rudé právo*. 22. 8. 1975, roč. 55, č. 197, s. 6.
- 121) BOČAROV, I. Kalkulované opatrnictví. *Rudé právo*. 22. 8. 1975, roč. 55, č. 197, s. 6.
- 122) KREJČÍ, Miloš. Znevažování po staru. *Rudé právo*. 22. 8. 1975, roč. 55, č. 197, s. 6.
- 123) ČTK. Realistické přístupy. *Rudé právo*. 22. 8. 1975, roč. 55, č. 197, s. 7.
- 124) NESG. Poškození mírových snah. *Rudé právo*. 23. 8. 1975, roč. 55, č. 198, s. 1.
- 125) ČTK. Plánovaný banditismus. *Rudé právo*. 23. 8. 1975, roč. 55, č. 198, s. 7.
- 126) SOBOTKA, Jiří. Závaznost principů. *Rudé právo*. 23. 8. 1975, roč. 55, č. 198, s. 7.
- 127) NESG. Pirátský čin na pranýři. *Rudé právo*. 25. 8. 1975, roč. 55, č. 199, s. 1, 2.
- 128) ČTK. Gangsterský čin. *Rudé právo*. 25. 8. 1975, roč. 55, č. 199, s. 5.
- 129) ČTK. Rozhodné odsouzení gangsterského činu. *Rudé právo*. 25. 8. 1975, roč. 55, č. 199, s. 2.
- 130) ČTK. Plný souhlas s postupem čs. Delegace v Helsinkách. *Rudé právo*. 28. 8. 1975, roč. 55, č. 202, s. 1, 2.

- 131) ROVENSKÝ, Dušan. Změněná taktika. *Rudé právo*. 28. 8. 1975, roč. 55, č. 202, s. 7.
- 132) ČTK. ÚV KS Řecka k Helsinkám. *Rudé právo*. 29. 8. 1975, roč. 55, č. 203, s. 7.
- 133) NOVÁK, Josef. Evropě trvalý mír. *Rudé právo*. 30. 8. 1975, roč. 55, č. 204, s. 2.

Lidová demokracie

- 1) NESG. V Ženevě před závěrem. *Lidová demokracie*. 1. 7. 1975, roč. 31, č. 152, s. 2.
- 2) ČTK. Pro konferenci na nejvyšší úrovni. *Lidová demokracie*. 3. 7. 1975, roč. 31, č. 154, s. 1.
- 3) NESG. Průtahy se stanovením data. *Lidová demokracie*. 3. 7. 1975, roč. 31, č. 154, s. 2.
- 4) NESG. Schůzka v moskevském Kremlu. *Lidová demokracie*. 4. 7. 1975, roč. 31, č. 155, s. 1, 2.
- 5) NESG. Ženeva: Jednání o datu. *Lidová demokracie*. 5. 7. 1975, roč. 31, č. 156, s. 2.
- 6) NESG. Pro urychlené svolání závěrečné fáze KEBS. *Lidová demokracie*. 7. 7. 1975, roč. 31, č. 157, s. 2.
- 7) NESG. Druhá etapa KEBS se úspěšně blíží k závěru. *Lidová demokracie*. 8. 7. 1975, roč. 31, č. 158, s. 2.
- 8) NESG. Pro mír a bezpečnost Evropy. *Lidová demokracie*. 9. 7. 1975, roč. 31, č. 159, s. 2.
- 9) NESG. Co přinesl den. *Lidová demokracie*. 9. 7. 1975, roč. 31, č. 159, s. 2.
- 10) NESG. Setkání L. Brežněva s W. Brandtem. *Lidová demokracie*. 10. 7. 1975, roč. 31, č. 160, s. 2.
- 11) NESG. Ženeva: Nepřijatelný návrh zemí EHS. *Lidová demokracie*. 10. 7. 1975, roč. 31, č. 160, s. 2.
- 12) NESG. Rozhovory Andreje Gromyky s H. Kissingerem zahájeny. *Lidová demokracie*. 11. 7. 1975, roč. 31, č. 161, s. 1.
- 13) NESG. Intenzivní jednání v Ženevě. *Lidová demokracie*. 11. 7. 1975, roč. 31, č. 161, s. 2.
- 14) NESG. Pro rozvoj vztahů SSSR-USA. *Lidová demokracie*. 11. 7. 1975, roč. 31, č. 161, s. 2.
- 15) NESG. Komuniké o rozhovorech A. Gromyky s H. Kissingerem. *Lidová demokracie*. 12. 7. 1975, roč. 31, č. 162, s. 1, 2.
- 16) NESG. Koordinační výbor jedná o datu zahájení třetí fáze KEBS. *Lidová demokracie*. 12. 7. 1975, roč. 31, č. 162, s. 2.
- 17) KUNC, Jan. Sen se stává skutečností. *Lidová demokracie*. 12. 7. 1975, roč. 31, č. 162, s. 9.

- 18) NESG. Užitečný dialog. *Lidová demokracie*. 14. 7. 1975, roč. 31, č. 163, s. 2.
- 19) NESG. Dnes má být stanoven termín. *Lidová demokracie*. 14. 7. 1975, roč. 31, č. 163, s. 2.
- 20) ČTK. Rozhodující pokrok v Ženevě. *Lidová demokracie*. 15. 7. 1975, roč. 31, č. 164, s. 1.
- 21) NESG. V Ženevě se jedná o termínu. *Lidová demokracie*. 16. 7. 1975, roč. 31, č. 165, s. 1.
- 22) NESG. Zasedají šéfové vlád. *Lidová demokracie*. 17. 7. 1975, roč. 31, č. 166, s. 2.
- 23) NESG. V Ženevě se rýsuje řešení. *Lidová demokracie*. 17. 7. 1975, roč. 31, č. 166, s. 2.
- 24) NESG. Co přinesl den. *Lidová demokracie*. 17. 7. 1975, roč. 31, č. 166, s. 2.
- 25) NESG. Ženeva: Registrace dokumentů. *Lidová demokracie*. 18. 7. 1975, roč. 31, č. 167, s. 2.
- 26) NESG. Program pro Helsinky. *Lidová demokracie*. 19. 7. 1975, roč. 31, č. 168, s. 1, 3.
- 27) NESG. V Ženevě stanoven termín. *Lidová demokracie*. 21. 7. 1975, roč. 31, č. 169, s. 1.
- 28) SMETANOVÁ, A. Evropské perspektivy. *Lidová demokracie*. 22. 7. 1975, roč. 31, č. 170, s. 1.
- 29) ČTK. Druhá fáze ženevské konference skončila. *Lidová demokracie*. 22. 7. 1975, roč. 31, č. 170, s. 1.
- 30) NESG. Evropská cesta G. Forda. *Lidová demokracie*. 22. 7. 1975, roč. 31, č. 170, s. 2.
- 31) NESG. Helsinky se připravují. *Lidová demokracie*. 23. 7. 1975, roč. 31, č. 171, s. 2.
- 32) ČTK. Víťame konferenci v Helsinkách. *Lidová demokracie*. 23. 7. 1975, roč. 31, č. 171, s. 4.
- 33) NESG. Jedinečná událost evropských dějin. *Lidová demokracie*. 24. 7. 1975, roč. 31, č. 172, s. 2.
- 34) NESG. Důležitý krok k uvolnění napětí. *Lidová demokracie*. 25. 7. 1975, roč. 31, č. 173, s. 2.
- 35) NESG. Sovětská delegace do Helsink. *Lidová demokracie*. 26. 7. 1975, roč. 31, č. 174, s. 1.
- 36) NESG. Helsinky: Fáze posledních příprav. *Lidová demokracie*. 26. 7. 1975, roč. 31, č. 174, s. 2.
- 37) ČTK. Čs. delegace do Helsink. *Lidová demokracie*. 28. 7. 1975, roč. 31, č. 175, s. 1.
- 38) NESG. Základ pro další evropskou spolupráci. *Lidová demokracie*. 28. 7. 1975, roč. 31, č. 175, s. 2.

- 39) NESG. Přípravy v Helsinkách vrcholí. *Lidová demokracie*. 29. 7. 1975, roč. 31, č. 176, s. 1, 2.
- 40) jis. Křesťanská mírová konference k Helsinkám. *Lidová demokracie*. 29. 7. 1975, roč. 31, č. 176, s. 1.
- 41) SILAN, A. KEBS – dar lidstvu. *Lidová demokracie*. 30. 7. 1975, roč. 31, č. 177, s. 1.
- 42) NESG. Velký den v evropské historii. *Lidová demokracie*. 30. 7. 1975, roč. 31, č. 177, s. 1, 2.
- 43) NESG. Mírové perspektivy pro Evropu. *Lidová demokracie*. 31. 7. 1975, roč. 31, č. 178, s. 1, 2.
- 44) NESG. Významná setkání státníků. *Lidová demokracie*. 31. 7. 1975, roč. 31, č. 178, s. 1, 2.
- 45) NESG. Světový tisk o helsinské konferenci. *Lidová demokracie*. 31. 7. 1975, roč. 31, č. 178, s. 2.
- 46) ČTK. Podpora ofenzívy sil pokroku. *Lidová demokracie*. 31. 7. 1975, roč. 31, č. 178, s. 3.
- 47) PETERA, Rostislav. V zájmu míru a evropské bezpečnosti. *Lidová demokracie*. 1. 8. 1975, roč. 31, č. 179, s. 1.
- 48) NESG. Základ mírové budoucnosti Evropy. *Lidová demokracie*. 1. 8. 1975, roč. 31, č. 179, s. 1, 3.
- 49) NESG. Projev Gustáva Husáka. *Lidová demokracie*. 1. 8. 1975, roč. 31, č. 179, s. 1, 3.
- 50) NESG. Projev Leonida Brežněva. *Lidová demokracie*. 1. 8. 1975, roč. 31, č. 179, s. 1, 3.
- 51) NESG. Opět bilaterální rozhovory. *Lidová demokracie*. 1. 8. 1975, roč. 31, č. 179, s. 1, 3.
- 52) NESG. Světový tisk o helsinské konferenci. *Lidová demokracie*. 1. 8. 1975, roč. 31, č. 179, s. 2.
- 53) ČTK. Nová fáze boje za odzbrojení. *Lidová demokracie*. 1. 8. 1975, roč. 31, č. 179, s. 3.
- 54) ČTK. Prohlášení k Helsinkám. *Lidová demokracie*. 1. 8. 1975, roč. 31, č. 179, s. 4.
- 55) NESG. Podpisem Závěrečného aktu skončila včera první konference o evropské bezpečnosti a spolupráci. *Lidová demokracie*. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 180, s. 4.
- 56) NESG. Další kontakty evropských státníků. *Lidová demokracie*. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 180, s. 1, 4.
- 57) ČTK. Československá delegace se vrátila do Prahy. *Lidová demokracie*. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 180, s. 1.
- 58) NESG. Potvrzení zásad mírové spolupráce. *Lidová demokracie*. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 180, s. 1, 3.

- 59) ČTK. Charta mírového soužití v Evropě. *Lidová demokracie*. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 180, s. 2.
- 60) NESG. Z projevu prezidenta G. Forda. *Lidová demokracie*. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 180, s. 3.
- 61) ČTK. Rozloučení s čs. delegací. *Lidová demokracie*. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 180, s. 3.
- 62) BĚGLOV, S., SAGATELIAN, S. Slavnostní atmosféra. *Lidová demokracie*. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 180, s. 4.
- 63) NESG. Ohlasy na projevy L. Brežněva a G. Husáka. *Lidová demokracie*. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 180, s. 4.
- 64) ČTK. Upevnit základy mírového života. *Lidová demokracie*. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 180, s. 5.
- 65) SILAN, A. Společný jmenovatel Evropy. *Lidová demokracie*. 4. 8. 1975, roč. 31, č. 181, s. 1.
- 66) NESG. L. Brežněv se setkal s G. Fordem. *Lidová demokracie*. 4. 8. 1975, roč. 31, č. 181, s. 1.
- 67) ČTK. Prohlubovat mírové soužití národů. *Lidová demokracie*. 4. 8. 1975, roč. 31, č. 181, s. 1.
- 68) NESG. Reálná naděje na mírový život. *Lidová demokracie*. 4. 8. 1975, roč. 31, č. 181, s. 2.
- 69) NESG. Nová stránka dějin Evropy. *Lidová demokracie*. 5. 8. 1975, roč. 31, č. 182, s. 2.
- 70) NESG. Helsinky – úspěch socialistických zemí. *Lidová demokracie*. 5. 8. 1975, roč. 31, č. 182, s. 2.
- 71) ČTK. Úspěch socialistických zemí. *Lidová demokracie*. 6. 8. 1975, roč. 31, č. 183, s. 1.
- 72) NESG. Nové možnosti evropské spolupráce. *Lidová demokracie*. 6. 8. 1975, roč. 31, č. 183, s. 2.
- 73) NESG. Nové možnosti pro upevnění míru. *Lidová demokracie*. 7. 8. 1975, roč. 31, č. 184, s. 1, 3.
- 74) NESG. Ocenění politiky SSSR. *Lidová demokracie*. 7. 8. 1975, roč. 31, č. 184, s. 2.
- 75) ČTK. Předsednictvo ÚV KSČ a vlády ČSSR k výsledkům helsinské konference. *Lidová demokracie*. 8. 8. 1975, roč. 31, č. 185, s. 1.
- 76) NESG. V duchu zmírňování napětí. *Lidová demokracie*. 8. 8. 1975, roč. 31, č. 185, s. 2.
- 77) NESG. Kolektivní akce evropských zemí. *Lidová demokracie*. 8. 8. 1975, roč. 31, č. 185, s. 2.
- 78) SILAN, A. Československo a Evropa. *Lidová demokracie*. 9. 8. 1975, roč. 31, č. 186, s. 1, 2.

- 79) nz. Uskutečňovat mírové zásady. *Lidová demokracie*. 9. 8. 1975, roč. 31, č. 186, s. 1.
- 80) NESG. Leninská mírová politika. *Lidová demokracie*. 9. 8. 1975, roč. 31, č. 186, s. 2.
- 81) NESG. Historický mezník v dějinách Evropy. *Lidová demokracie*. 9. 8. 1975, roč. 31, č. 186, s. 2.
- 82) r. Závěry helsinské konference impulsem k mírové spolupráci. *Lidová demokracie*. 9. 8. 1975, roč. 31, č. 186, s. 3.
- 83) re. Mírová iniciativa přináší dobré ovoce. *Lidová demokracie*. 11. 8. 1975, roč. 31, č. 187, s. 1.
- 84) NESG. Nový duch v mezinárodních vztazích. *Lidová demokracie*. 11. 8. 1975, roč. 31, č. 187, s. 2.
- 85) ČTK. Prohlášení ke konferenci v Helsinkách. *Lidová demokracie*. 12. 8. 1975, roč. 31, č. 188, s. 1.
- 86) NESG. Vysoké ocenění KEBS. *Lidová demokracie*. 12. 8. 1975, roč. 31, č. 188, s. 2.
- 87) NESG. Dokument míru pro Evropu. *Lidová demokracie*. 13. 8. 1975, roč. 31, č. 189, s. 2.
- 88) NESG. Význam helsinských jednání. *Lidová demokracie*. 14. 8. 1975, roč. 31, č. 190, s. 2.
- 89) NESG. Ocenění výsledků KBSE. *Lidová demokracie*. 15. 8. 1975, roč. 31, č. 191, s. 2.
- 90) sn. Mírové soužití a propaganda. *Lidová demokracie*. 19. 8. 1975, roč. 31, č. 194, s. 1.
- 91) NESG. Uskutečnit závěry helsinské konference. *Lidová demokracie*. 20. 8. 1975, roč. 31, č. 195, s. 1.
- 92) re. Porušení zásad helsinského dokumentu. *Lidová demokracie*. 22. 8. 1975, roč. 31, č. 197, s. 3.
- 93) re. Rozhořčení nad pirátskou akcí na jihu Čech. *Lidová demokracie*. 23. 8. 1975, roč. 31, č. 198, s. 1.
- 94) NESG. Vážné porušení mezinárodního práva. *Lidová demokracie*. 23. 8. 1975, roč. 31, č. 198, s. 2.
- 95) NESG. »Rumunsko dnes« v Moskvě. *Lidová demokracie*. 23. 8. 1975, roč. 31, č. 198, s. 2.
- 96) re. Odsouzení gangsterského činu. *Lidová demokracie*. 25. 8. 1975, roč. 31, č. 199, s. 1.
- 97) NESG. Odsouzení pirátského činu. *Lidová demokracie*. 25. 8. 1975, roč. 31, č. 199, s. 2.
- 98) ld. Předsednictvo ÚV ČSS k helsinské konferenci. *Lidová demokracie*. 26. 8. 1975, roč. 31, č. 200, s. 1.

- 99) re. Vlna protestů proti pirátskému činu. *Lidová demokracie*. 26. 8. 1975, roč. 31, č. 200, s. 3.
- 100) NESG. Rozpor se zásadami KEBS. *Lidová demokracie*. 27. 8. 1975, roč. 31, č. 201, s. 2.
- 101) re. Mezinárodní práva byla hrubě porušena. *Lidová demokracie*. 27. 8. 1975, roč. 31, č. 201, s. 3.
- 102) ČTK. Činy podpoříme výsledky z Helsink. *Lidová demokracie*. 28. 8. 1975, roč. 31, č. 202, s. 1, 2.
- 103) NESG. V zájmu evropské spolupráce. *Lidová demokracie*. 28. 8. 1975, roč. 31, č. 202, s. 2.
- 104) re. Odsuzujeme narušení našich hranic. *Lidová demokracie*. 28. 8. 1975, roč. 31, č. 202, s. 3.
- 105) NESG. Co přinesl den. *Lidová demokracie*. 29. 8. 1975, roč. 31, č. 203, s. 2.
- 106) re. Veřejnost odsuzuje letecké pirátství. *Lidová demokracie*. 29. 8. 1975, roč. 31, č. 203, s. 3.
- 107) HODA, J. Dodržovat helsinské zásady. *Lidová demokracie*. 30. 8. 1975, roč. 31, č. 204, s. 1, 2.
- 108) NESG. Co přinesl den. *Lidová demokracie*. 30. 8. 1975, roč. 31, č. 204, s. 2.

Práce

- 1) ČTK. Pro úspěšné zakončení celoevropské konference. *Práce*. 3. 7. 1975, roč. 31, č. 154, s. 1.
- 2) ČTK. Kdo brání dohodě? *Práce*. 3. 7. 1975, roč. 31, č. 154, s. 2.
- 3) ČTK. O datu závěrečné fáze. *Práce*. 5. 7. 1975, roč. 31, č. 156, s. 2.
- 4) ČTK. Příznivé vyhlídky. *Práce*. 6. 7. 1975, roč. 31, č. 157, s. 1.
- 5) ČTK. Příznivé zprávy ze Ženevy. *Práce*. 8. 7. 1975, roč. 31, č. 158, s. 2.
- 6) ČTK. Jde o termín třetí fáze. *Práce*. 10. 7. 1975, roč. 31, č. 160, s. 2.
- 7) ČTK. O návrhu Kanady v Ženevě. *Práce*. 11. 7. 1975, roč. 31, č. 161, s. 1.
- 8) ČTK. Schůzka Gromyko-Kissinger. *Práce*. 11. 7. 1975, roč. 31, č. 161, s. 1.
- 9) ČTK. Rozhodnutí v nejbližších dnech. *Práce*. 15. 7. 1975, roč. 31, č. 164, s. 1, 2.
- 10) ČTK. V Ženevě před dohodou. *Práce*. 16. 7. 1975, roč. 31, č. 165, s. 2.
- 11) ČTK. Naděje pro třetí fázi. *Práce*. 17. 7. 1975, roč. 31, č. 166, s. 2.
- 12) hr. Duch Ženevy už dvacet let. *Práce*. 18. 7. 1975, roč. 31, č. 167, s. 2.
- 13) ČTK. Intenzivní jednání. *Práce*. 18. 7. 1975, roč. 31, č. 167, s. 2.
- 14) fv. Finsko a turistika. *Práce*. 18. 7. 1975, roč. 31, č. 167, s. 2.

- 15) ČTK. Program pro Helsinky vypracován. *Práce*. 19. 7. 1975, roč. 31, č. 168, s. 2.
- 16) ČTK. 30. července v Helsinkách. *Práce*. 21. 7. 1975, roč. 31, č. 169, s. 1, 2.
- 17) ČTK. Přípravy podle plánu. *Práce*. 23. 7. 1975, roč. 31, č. 171, s. 1, 3.
- 18) ČTK. Předběžný program konference. *Práce*. 24. 7. 1975, roč. 31, č. 172, s. 1, 2.
- 19) ČTK. Evropská konference a trendy politického vývoje v NSR. *Práce*. 24. 7. 1975, roč. 31, č. 172, s. 2.
- 20) ČTK. Ze zásady mírového soužití. *Práce*. 25. 7. 1975, roč. 31, č. 173, s. 1.
- 21) ČTK. Přípravy vrcholí. *Práce*. 26. 7. 1975, roč. 31, č. 174, s. 2.
- 22) TRÁVNÍČEK, Vladimír. Pro Evropu míru a spolupráce. *Práce*. 26. 7. 1975, roč. 31, č. 174, s. 2.
- 23) ČTK. Nejvyšší představitelé států do Helsink. *Práce*. 28. 7. 1975, roč. 31, č. 175, s. 1.
- 24) TRÁVNÍČEK, Vladimír. Palác Finlandia připraven. *Práce*. 28. 7. 1975, roč. 31, č. 175, s. 2.
- 25) TRÁVNÍČEK, Vladimír. Přípravy v Helsinkách vrcholí. *Práce*. 29. 7. 1975, roč. 31, č. 176, s. 1, 2.
- 26) ČTK. Sovětská delegace odjela do Finska. *Práce*. 29. 7. 1975, roč. 31, č. 176, s. 1.
- 27) kni. Pro dnešek i budoucnost. *Práce*. 29. 7. 1975, roč. 31, č. 176, s. 2.
- 28) NESG. Třídní zápas. *Práce*. 30. 7. 1975, roč. 31, č. 177, s. 1.
- 29) ČTK. Delegace ČSSR ve Finsku. *Práce*. 30. 7. 1975, roč. 31, č. 177, s. 1, 2.
- 30) TRÁVNÍČEK, Vladimír. Nejvyšší představitelé v Helsinkách. *Práce*. 30. 7. 1975, roč. 31, č. 177, s. 1, 2.
- 31) ČTK. Z prohlášení České mírové rady. *Práce*. 30. 7. 1975, roč. 31, č. 177, s. 3.
- 32) TRÁVNÍČEK, Vladimír. Upevnit základy mírového života. *Práce*. 31. 7. 1975, roč. 31, č. 178, s. 1, 2.
- 33) ČTK. Nová etapa v dějinách Evropy. *Práce*. 31. 7. 1975, roč. 31, č. 178, s. 1, 3.
- 34) TRÁVNÍČEK, Vladimír. Reálné naděje. *Práce*. 31. 7. 1975, roč. 31, č. 178, s. 2.
- 35) TRÁVNÍČEK, Vladimír. Z dějinných zkušeností vyvodit nevyhnutelné závěry. *Práce*. 1. 8. 1975, roč. 31, č. 179, s. 1, 3.
- 36) NESG. G. Husáka). *Práce*. 1. 8. 1975, roč. 31, č. 179, s. 1, 2.
- 37) NESG. Setkání a rozhovory. *Práce*. 1. 8. 1975, roč. 31, č. 179, s. 1, 3.
- 38) NESG. Cíle blízké rozumu i srdci (Projev vedoucího sovětské delegace soudruha L. I. Brežněva. *Práce*. 1. 8. 1975, roč. 31, č. 179, s. 1, 2.
- 39) ČTK. V zájmu míru a společenského pokroku. *Práce*. 1. 8. 1975, roč. 31, č. 179, s. 1, 5.

- 40) TRÁVNÍČEK, Vladimír. Potvrzení evropské reality. *Práce*. 1. 8. 1975, roč. 31, č. 179, s. 2.
- 41) ČTK. Spíš začátek než konec. *Práce*. 1. 8. 1975, roč. 31, č. 179, s. 3.
- 42) NESG. Mír a bezpečnost. *Práce*. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 180, s. 1.
- 43) ČTK. Závěrečný dokument podepsán. *Práce*. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 180, s. 1, 2, 3.
- 44) TRÁVNÍČEK, Vladimír. Národy Evropy mohou žít v míru. *Práce*. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 180, s. 1, 3.
- 45) ČTK. Návrat čs. Delegace. *Práce*. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 180, s. 1.
- 46) ČTK. Přínos k soužití národů. *Práce*. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 180, s. 1, 3.
- 47) NESG. Setkání v Helsinkách. *Práce*. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 180, s. 3.
- 48) NESG. Aktivita čs. delegace. *Práce*. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 180, s. 3.
- 49) ČTK. Helsinské dokumenty vejdou do dějin. *Práce*. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 180, s. 4.
- 50) ČTK. Výsledky konference – dobrý základ. *Práce*. 4. 8. 1975, roč. 31, č. 181, s. 1, 2.
- 51) TRÁVNÍČEK, Vladimír. Triumf mírového soužití. *Práce*. 4. 8. 1975, roč. 31, č. 181, s. 1.
- 52) ČTK. Otevírá se nová stránka historie. *Práce*. 4. 8. 1975, roč. 31, č. 181, s. 1, 2.
- 53) ČTK. Sovětský tisk cituje slova G. Husáka. *Práce*. 4. 8. 1975, roč. 31, č. 181, s. 1.
- 54) ČTK. Pro mírové soužití. *Práce*. 5. 8. 1975, roč. 31, č. 182, s. 1, 2.
- 55) ČTK. Další ohlasy k Helsinkám. *Práce*. 5. 8. 1975, roč. 31, č. 182, s. 2.
- 56) ft. Zajistit lidem mír a chléb. *Práce*. 6. 8. 1975, roč. 31, č. 183, s. 1, 3.
- 57) ČTK. Výchozí bod k trvalému míru. *Práce*. 6. 8. 1975, roč. 31, č. 183, s. 1, 2.
- 58) ft. Zodpovědná a kvalitní práce. *Práce*. 6. 8. 1975, roč. 31, č. 183, s. 1, 3.
- 59) ČTK. K výsledkům helsinské konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě. *Práce*. 6. 8. 1975, roč. 31, č. 183, s. 1.
- 60) alh; ft; jko. Mír není kořist ani dar. *Práce*. 8. 8. 1975, roč. 31, č. 183, s. 1, 3.
- 61) ČTK. Jediná cesta – mírové soužití. *Práce*. 8. 8. 1975, roč. 31, č. 183, s. 2.
- 62) NESG. Náš podíl. *Práce*. 9. 8. 1975, roč. 31, č. 184, s. 1.
- 63) ft. Helsinky – předpoklad dalšího rozvoje ekonomiky. *Práce*. 9. 8. 1975, roč. 31, č. 184, s. 1, 3.
- 64) TRÁVNÍČEK, Vladimír. Základy míru v Evropě. *Práce*. 9. 8. 1975, roč. 31, č. 184, s. 2.
- 65) ČTK. Význam uvolňování napětí. *Práce*. 9. 8. 1975, roč. 31, č. 184, s. 2.

- 66) ft. Odborářky ke konferenci v Helsinkách. *Práce*. 9. 8. 1975, roč. 31, č. 184, s. 1, 3.
- 67) ČTK. Historický úspěch Evropy. *Práce*. 9. 8. 1975, roč. 31, č. 184, s. 2.
- 68) NESG. Zreálněné naděje. *Práce*. 13. 8. 1975, roč. 31, č. 189, s. 1, 3.
- 69) ft. Odbory – významná síla evropské spolupráce. *Práce*. 13. 8. 1975, roč. 31, č. 189, s. 1, 3.
- 70) ČTK. Upevnění míru – hlavní úkol OSN. *Práce*. 13. 8. 1975, roč. 31, č. 189, s. 2.
- 71) JUNGMANNOVÁ, Z. Ke konferenci v Helsinkách. Slovo má mládí. *Práce*. 14. 8. 1975, roč. 31, č. 190, s. 1.
- 72) ČTK. Úkol mírumilovných sil. *Práce*. 14. 8. 1975, roč. 31, č. 190, s. 2.
- 73) ČTK. Prohlášení ČSMV. *Práce*. 15. 8. 1975, roč. 31, č. 191, s. 1.
- 74) NESG. Ke konferenci v Helsinkách. Slovo má ČKD Praha. *Práce*. 15. 8. 1975, roč. 31, č. 191, s. 1.
- 75) NESG. Stalo se. *Práce*. 15. 8. 1975, roč. 31, č. 191, s. 2.
- 76) NESG. Ke konferenci v Helsinkách. Slovo má L. Netiková. *Práce*. 18. 8. 1975, roč. 31, č. 193, s. 1.
- 77) ČTK. Důležitý výsledek helsinské konference. *Práce*. 18. 8. 1975, roč. 31, č. 193, s. 2.
- 78) red. Otevřely se dveře k pokojnému životu. *Práce*. 19. 8. 1975, roč. 31, č. 194, s. 1, 3.
- 79) fv; alh. Žít v míru. *Práce*. 19. 8. 1975, roč. 31, č. 194, s. 6.
- 80) NESG. S mírovou perspektivou. *Práce*. 20. 8. 1975, roč. 31, č. 195, s. 1.
- 81) ČTK. Masový náklad dokumentu z Helsink. *Práce*. 20. 8. 1975, roč. 31, č. 195, s. 3.
- 82) HORÁK, Josef. Věc míru podpoříme prací. *Práce*. 21. 8. 1975, roč. 31, č. 196, s. 1.
- 83) ČTK. Kdo porušuje principy z Helsink. *Práce*. 21. 8. 1975, roč. 31, č. 196, s. 2.
- 84) BALCÁREK, Ladislav. Perspektivní základy spolupráce. *Práce*. 21. 8. 1975, roč. 31, č. 196, s. 2.
- 85) NESG. Proč chci mír. *Práce*. 22. 8. 1975, roč. 31, č. 197, s. 4.
- 86) NESG. Dobrý vítr. *Práce*. 23. 8. 1975, roč. 31, č. 198, s. 1, 3.
- 87) ČTK. Neomezené možnosti spolupráce. *Práce*. 23. 8. 1975, roč. 31, č. 198, s. 2.
- 88) ČTK. Stále středem pozornosti. *Práce*. 25. 8. 1975, roč. 31, č. 199, s. 2.
- 89) HRUBEC, Antonín; CHARVÁT, Zdeněk. Slovo mají členové mírových rad. *Práce*. 25. 8. 1975, roč. 31, č. 199, s. 3.
- 90) afu. Vyznání Ladislava Fukse. *Práce*. 27. 8. 1975, roč. 31, č. 201, s. 6.

- 91) ČTK. Plný souhlas. *Práce*. 28. 8. 1975, roč. 31, č. 202, s. 1.
- 92) HUDEČEK, Ladislav. Charta slunečných dnů. *Práce*. 28. 8. 1975, roč. 31, č. 202, s. 1.
- 93) HOMOLA, B. Příklad pro jižní Středomoří. *Práce*. 28. 8. 1975, roč. 31, č. 202, s. 2.
- 94) AXMAN, Miloš. Socialistická kultura a Helsinky. *Práce*. 28. 8. 1975, roč. 31, č. 202, s. 6.
- 95) r. V Evropě chceme žít v míru. *Práce*. 29. 8. 1975, roč. 31, č. 203, s. 1, 3.
- 96) KOLDA, Alois. Modrá armáda slouží míru. *Práce*. 30. 8. 1975, roč. 31, č. 204, s. 1.

Mladá fronta

- 1) NESG. Hlas pro mír. *Mladá fronta*. 3. 7. 1975, roč. 31, č. 154, s. 2.
- 2) SYRUČEK, Milan. Před evropským finále. *Mladá fronta*. 3. 7. 1975, roč. 31, č. 154, s. 5.
- 3) NESG. K novým obzorům Evropy. *Mladá fronta*. 4. 7. 1975, roč. 31, č. 155, s. 1, 5.
- 4) NESG. Už nelze váhat. *Mladá fronta*. 5. 7. 1975, roč. 31, č. 156, s. 5.
- 5) NESG. Pokrok v Ženevě. *Mladá fronta*. 8. 7. 1975, roč. 31, č. 158, s. 5.
- 6) NESG. Jednání SSSR-USA. *Mladá fronta*. 12. 7. 1975, roč. 31, č. 162, s. 1.
- 7) VESELÝ, Josef. Helsinky: cesta volná. *Mladá fronta*. 15. 7. 1975, roč. 31, č. 164, s. 1, 5.
- 8) NESG. Četli jsme. *Mladá fronta*. 16. 7. 1975, roč. 31, č. 165, s. 5.
- 9) NESG. Ženeva před závěrem. *Mladá fronta*. 18. 7. 1975, roč. 31, č. 167, s. 5.
- 10) NESG. Program pro Helsinky. *Mladá fronta*. 19. 7. 1975, roč. 31, č. 168, s. 1, 5.
- 11) NESG. Helsinky: 30. července. *Mladá fronta*. 21. 7. 1975, roč. 31, č. 169, s. 1.
- 12) NESG. Ženeva již předala štafetu Helsinkám. *Mladá fronta*. 22. 7. 1975, roč. 31, č. 170, s. 1, 5.
- 13) NESG. Pro Evropu míru. *Mladá fronta*. 23. 7. 1975, roč. 31, č. 171, s. 2.
- 14) NESG. Krátce¹⁶⁰. *Mladá fronta*. 23. 7. 1975, roč. 31, č. 171, s. 2.
- 15) SYRUČEK, Milan. Čas Helsink. *Mladá fronta*. 23. 7. 1975, roč. 31, č. 171, s. 5.
- 16) NESG. Poslední přípravy v Helsinkách. *Mladá fronta*. 24. 7. 1975, roč. 31, č. 172, s. 5.
- 17) NESG. SSSR do Helsink. *Mladá fronta*. 26. 7. 1975, roč. 31, č. 174, s. 5.
- 18) NESG. Delegace do Helsink. *Mladá fronta*. 28. 7. 1975, roč. 31, č. 175, s. 1.
- 19) SYRUČEK, Milan. Dveře otevřeny. *Mladá fronta*. 28. 7. 1975, roč. 31, č. 175, s. 1, 3.

¹⁶⁰„Krátce“ označují příspěvky, které nemají titulek a jsou řazeny v rubrice bez názvu.

- 20) NESG. Interview předsedy finského parlamentu. *Mladá fronta*. 28. 7. 1975, roč. 31, č. 175, s. 3.
- 21) SYRUČEK, Milan. Z kuloárů Finlandie. *Mladá fronta*. 28. 7. 1975, roč. 31, č. 175, s. 3.
- 22) ká. Pro věc míru. *Mladá fronta*. 29. 7. 1975, roč. 31, č. 176, s. 1.
- 23) SYRUČEK, Milan. Delegace do Helsink. *Mladá fronta*. 29. 7. 1975, roč. 31, č. 176, s. 1, 5.
- 24) NESG. Stalo se. *Mladá fronta*. 29. 7. 1975, roč. 31, č. 176, s. 5.
- 25) sčk. Z kuloárů Finlandie. *Mladá fronta*. 29. 7. 1975, roč. 31, č. 176, s. 5.
- 26) SYRUČEK, Milan. Novodobí Diové. *Mladá fronta*. 29. 7. 1975, roč. 31, č. 176, s. 5.
- 27) SYRUČEK, Milan. Pro Evropu, pro svět míru. *Mladá fronta*. 30. 7. 1975, roč. 31, č. 177, s. 1, 5.
- 28) NESG. Přivítání v Helsinkách. *Mladá fronta*. 30. 7. 1975, roč. 31, č. 177, s. 1, 5.
- 29) SYRUČEK, Milan. Jistota míru. *Mladá fronta*. 30. 7. 1975, roč. 31, č. 177, s. 1.
- 30) NESG. Krátce. *Mladá fronta*. 30. 7. 1975, roč. 31, č. 177, s. 2.
- 31) NESG. Krátce. *Mladá fronta*. 30. 7. 1975, roč. 31, č. 177, s. 2.
- 32) NESG. Řekli. *Mladá fronta*. 30. 7. 1975, roč. 31, č. 177, s. 5.
- 33) sčk. Stalo se. *Mladá fronta*. 30. 7. 1975, roč. 31, č. 177, s. 5.
- 34) sčk. Z kuloárů Finlandie. *Mladá fronta*. 30. 7. 1975, roč. 31, č. 177, s. 5.
- 35) SYRUČEK, Milan. Evropa otevírá novou etapu dějin. *Mladá fronta*. 31. 7. 1975, roč. 31, č. 178, s. 1, 5.
- 36) NESG. Dialogy v Helsinkách. *Mladá fronta*. 31. 7. 1975, roč. 31, č. 178, s. 1, 5.
- 37) jil. Pozdrav konferenci. *Mladá fronta*. 31. 7. 1975, roč. 31, č. 178, s. 1.
- 38) sčk. Stalo se. *Mladá fronta*. 31. 7. 1975, roč. 31, č. 178, s. 5.
- 39) sčk. Napsali. *Mladá fronta*. 31. 7. 1975, roč. 31, č. 178, s. 5.
- 40) sčk. Řekli. *Mladá fronta*. 31. 7. 1975, roč. 31, č. 178, s. 5.
- 41) sčk. Z kuloárů Finlandie. *Mladá fronta*. 31. 7. 1975, roč. 31, č. 178, s. 5.
- 42) SYRUČEK, Milan. Naplnit šlechetné cíle konference o Evropě. *Mladá fronta*. 1. 8. 1975, roč. 31, č. 179, s. 1, 5.
- 43) NESG. Projev Leonida Brežněva. *Mladá fronta*. 1. 8. 1975, roč. 31, č. 179, s. 1, 4.
- 44) NESG. Projev Gustáva Husáka. *Mladá fronta*. 1. 8. 1975, roč. 31, č. 179, s. 1, 4.
- 45) NESG. Dialogy v Helsinkách. *Mladá fronta*. 1. 8. 1975, roč. 31, č. 179, s. 1, 5.
- 46) SYRUČEK, Milan. Z kuloárů Finlandie. *Mladá fronta*. 1. 8. 1975, roč. 31, č. 179, s. 1.

- 47) mf. Žít a pracovat v míru. *Mladá fronta*. 1. 8. 1975, roč. 31, č. 179, s. 1, 2.
- 48) NESG. Napsali. *Mladá fronta*. 1. 8. 1975, roč. 31, č. 179, s. 5.
- 49) sčk. Řekli. *Mladá fronta*. 1. 8. 1975, roč. 31, č. 179, s. 5.
- 50) sčk. Stalo se. *Mladá fronta*. 1. 8. 1975, roč. 31, č. 179, s. 5.
- 51) SYRUČEK, Milan. Pro zítřek. *Mladá fronta*. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 180, s. 1.
- 52) SYRUČEK, Milan. Třicet pět podpisů pro budoucnost Evropy. *Mladá fronta*. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 180, s. 1, 3.
- 53) NESG. Šťastný krok pro národy. *Mladá fronta*. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 180, s. 1, 5.
- 54) NESG. Dialogy v Helsinkách. *Mladá fronta*. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 180, s. 1, 3.
- 55) NESG. Impuls naší generaci. *Mladá fronta*. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 180, s. 2.
- 56) sčk. Stalo se. *Mladá fronta*. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 180, s. 3.
- 57) NESG. Napsali. *Mladá fronta*. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 180, s. 3.
- 58) HORÁK, B. Pohled z Moskvy. *Mladá fronta*. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 180, s. 3.
- 59) NESG. Z dokumentů konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, podepsaných 1. srpna 1975 v Helsinkách představiteli 35 států. *Mladá fronta*. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 180, s. 4, 5.
- 60) SYRUČEK, Milan. Z kuloárů Finlandie. *Mladá fronta*. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 180, s. 4
- 61) NESG. Napsali. *Mladá fronta*. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 180, s. 5.
- 62) NESG. Řekli. *Mladá fronta*. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 180, s. 5.
- 63) NEUMANN, Jiří. 52 víkendů mf. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 31, s. 8.
- 64) r. Mír přestává být snem. *Mladá fronta*. 4. 8. 1975, roč. 31, č. 181, s. 1.
- 65) NESG. Ve prospěch lidstva. *Mladá fronta*. 4. 8. 1975, roč. 31, č. 181, s. 1, 2.
- 66) SYRUČEK, Milan. Z kuloárů Finlandie. *Mladá fronta*. 4. 8. 1975, roč. 31, č. 181, s. 1, 3.
- 67) NESG. Stalo se. *Mladá fronta*. 4. 8. 1975, roč. 31, č. 181, s. 3.
- 68) NESG. Napsali. *Mladá fronta*. 4. 8. 1975, roč. 31, č. 181, s. 3.
- 69) NESG. Řekli. *Mladá fronta*. 4. 8. 1975, roč. 31, č. 181, s. 3
- 70) NESG. Výchozí bod budoucnosti. *Mladá fronta*. 5. 8. 1975, roč. 31, č. 182, s. 1, 5.
- 71) NESG. Dokumenty pokroku a míru. *Mladá fronta*. 5. 8. 1975, roč. 31, č. 182, s. 1, 2.
- 72) NESG. Krátce. *Mladá fronta*. 5. 8. 1975, roč. 31, č. 182, s. 2.
- 73) NESG. Dějinný krok. *Mladá fronta*. 6. 8. 1975, roč. 31, č. 183, s. 1, 2.
- 74) NESG. Nadějně tendence. *Mladá fronta*. 6. 8. 1975, roč. 31, č. 183, s. 1, 2.

- 75) NESG. Ohlasy na Helsinky. *Mladá fronta*. 6. 8. 1975, roč. 31, č. 183, s. 5.
- 76) NESG. Začátek nové etapy. *Mladá fronta*. 7. 8. 1975, roč. 31, č. 184, s. 1, 5.
- 77) NESG. Naděje pro budoucnost. *Mladá fronta*. 7. 8. 1975, roč. 31, č. 184, s. 1, 2.
- 78) NESG. Helsinky v televizi. *Mladá fronta*. 7. 8. 1975, roč. 31, č. 184, s. 2.
- 79) NESG. Dokumenty uloženy. *Mladá fronta*. 7. 8. 1975, roč. 31, č. 184, s. 5.
- 80) NESG. Vítězství rozumu a míru. *Mladá fronta*. 8. 8. 1975, roč. 31, č. 185, s. 1.
- 81) mf. Cesta ke klidnému zítřku. *Mladá fronta*. 8. 8. 1975, roč. 31, č. 185, s. 1, 2.
- 82) NESG. Souhlas s výsledky konference. *Mladá fronta*. 8. 8. 1975, roč. 31, č. 185, s. 5.
- 83) if. Mládež Evropy za mír. *Mladá fronta*. 8. 8. 1975, roč. 31, č. 185, s. 5.
- 84) NESG. NDR k Helsinkám. *Mladá fronta*. 8. 8. 1975, roč. 31, č. 185, s. 5.
- 85) STROGANOV, Oleg. Dvě strany jedné mince. *Mladá fronta*. 8. 8. 1975, roč. 31, č. 185, s. 5.
- 86) NESG. Spolupráce pro lidstvo. *Mladá fronta*. 9. 8. 1975, roč. 31, č. 186, s. 1, 2.
- 87) POLEDNÍK, Jindřich. Pro mladou generaci. *Mladá fronta*. 9. 8. 1975, roč. 31, č. 186, s. 1, 2.
- 88) NESG. Mír – jediná alternativa. *Mladá fronta*. 9. 8. 1975, roč. 31, č. 186, s. 5.
- 89) NESG. Nadějně perspektivy. *Mladá fronta*. 9. 8. 1975, roč. 31, č. 186, s. 5.
- 90) NESG. Podpora mírového programu. *Mladá fronta*. 11. 8. 1975, roč. 31, č. 186, s. 3.
- 91) VOTRUBA, Josef. Předzvěst širší spolupráce. *Mladá fronta*. 12. 8. 1975, roč. 31, č. 188, s. 1, 2.
- 92) MACHÁČEK, Dušan. Jubilejní sezóna. *Mladá fronta*. 12. 8. 1975, roč. 31, č. 188, s. 3.
- 93) SYRUČEK, Milan. Kdo kalí evropské vody? *Mladá fronta*. 13. 8. 1975, roč. 31, č. 189, s. 5.
- 94) PROCHÁZKOVÁ, Alena. Zvýší se nároky. *Mladá fronta*. 14. 8. 1975, roč. 31, č. 190, s. 1, 2.
- 95) DOUBRAVA, Jiří. Mír není dar. *Mladá fronta*. 14. 8. 1975, roč. 31, č. 190, s. 2.
- 96) NESG. Plná podpora. *Mladá fronta*. 15. 8. 1975, roč. 31, č. 191, s. 2.
- 97) SYRUČEK, Milan. Nakolik jsou Helsinky závazné? *Mladá fronta*. 15. 8. 1975, roč. 31, č. 191, s. 5.
- 98) NESG. Duch Helsink. *Mladá fronta*. 16. 8. 1975, roč. 31, č. 192, s. 5.
- 99) HOFFMAN, Stanislav. Mír ze sportovního města. *Mladá fronta*. 19. 8. 1975, roč. 31, č. 194, s. 2.
- 100) ŠTĚPÁNKOVÁ, Ivana. Helsinky vzorem pro Afriku. *Mladá fronta*. 20. 8. 1975, roč. 31, č. 195, s. 5.

- 101) NESG. Napsali. *Mladá fronta*. 21. 8. 1975, roč. 31, č. 196, s. 5.
- 102) NESG. Ještě k incidentu u Lipna. *Mladá fronta*. 21. 8. 1975, roč. 31, č. 196, s. 5.
- 103) mf. Učinit přítrž pirátství. *Mladá fronta*. 22. 8. 1975, roč. 31, č. 197, s. 1, 2.
- 104) NESG. Napsali. *Mladá fronta*. 22. 8. 1975, roč. 31, č. 197, s. 5.
- 105) AVAR, Karoly. Povzbudivé perspektivy. *Mladá fronta*. 22. 8. 1975, roč. 31, č. 197, s. 5.
- 106) NESG. Piráti bez černé vlajky. *Mladá fronta*. 23. 8. 1975, roč. 31, č. 197, s. 1, 2.
- 107) NESG. Krátce. *Mladá fronta*. 23. 8. 1975, roč. 31, č. 198, s. 5.
- 108) NESG. Ohlasy na pirátství u Lipna. *Mladá fronta*. 25. 8. 1975, roč. 31, č. 199, s. 3.
- 109) NESG. Napsali. *Mladá fronta*. 25. 8. 1975, roč. 31, č. 199, s. 3.
- 110) ČERVENKA, Ivan. Více než podpisy. *Mladá fronta*. 26. 8. 1975, roč. 31, č. 200, s. 2.
- 111) hr. Krok proti mírovému soužití. *Mladá fronta*. 26. 8. 1975, roč. 31, č. 200, s. 2.
- 112) NESG. Odsouzení zákeřného činu. *Mladá fronta*. 27. 8. 1975, roč. 31, č. 201, s. 2.
- 113) NESG. Plný souhlas s Helsinkami. *Mladá fronta*. 28. 8. 1975, roč. 31, č. 202, s. 1, 2.
- 114) NESG. Krátce. *Mladá fronta*. 29. 8. 1975, roč. 31, č. 203, s. 5.

Svobodné slovo

- 1) MÜLLER, Jiří. Na cestě do Helsink. *Svobodné slovo*. 2. 7. 1975, roč. 31, č. 153, s. 2.
- 2) ČTK. TASS o Ženevě. *Svobodné slovo*. 3. 7. 1975, roč. 31, č. 154, s. 2.
- 3) ČTK. O míru v Helsinkách. *Svobodné slovo*. 3. 7. 1975, roč. 31, č. 154, s. 3.
- 4) ČTK. Moskevské setkání Brežněv-Brandt. *Svobodné slovo*. 4. 7. 1975, roč. 31, č. 155, s. 1, 2.
- 5) VOZÁBOVÁ, Jaroslava. Na konec týdne. *Svobodné slovo*. 5. 7. 1975, roč. 31, č. 156, s. 2.
- 6) NESG. Pokročení v Ženevě. *Svobodné slovo*. 7. 7. 1975, roč. 31, č. 157, s. 1.
- 7) ČTK. Intenzivní jednání o datu Helsink. *Svobodné slovo*. 8. 7. 1975, roč. 31, č. 158, s. 1.
- 8) ČTK. W. Brandt ukončil návštěvu v SSSR. *Svobodné slovo*. 10. 7. 1975, roč. 31, č. 160, s. 1.
- 9) ČTK. V Ženevě intenzívně. *Svobodné slovo*. 10. 7. 1975, roč. 31, č. 160, s. 1.

- 10) NESG. Pro třetí fázi. *Svobodné slovo*. 10. 7. 1975, roč. 31, č. 160, s. 2.
- 11) NESG. Ženevské setkání. *Svobodné slovo*. 11. 7. 1975, roč. 31, č. 161, s. 1, 2.
- 12) NESG. Jednání o datu Helsink. *Svobodné slovo*. 11. 7. 1975, roč. 31, č. 161, s. 1.
- 13) NESG. Na ženevské konferenci dosud nerozhodnuto. *Svobodné slovo*. 12. 7. 1975, roč. 31, č. 162, s. 1.
- 14) ČTK. Komuniké SSSR-USA. *Svobodné slovo*. 12. 7. 1975, roč. 31, č. 162, s. 2.
- 15) KOVAŘÍK, Miroslav. Na konec týdne. *Svobodné slovo*. 12. 7. 1975, roč. 31, č. 162, s. 2.
- 16) zr. Ženeva, Bonn, Londýn. *Svobodné slovo*. 14. 7. 1975, roč. 31, č. 163, s. 2.
- 17) ČTK. Odročeno na pondělí. *Svobodné slovo*. 14. 7. 1975, roč. 31, č. 163, s. 2.
- 18) ČTK. V Ženevě rozhodnuto. *Svobodné slovo*. 15. 7. 1975, roč. 31, č. 164, s. 1.
- 19) vá. Helsinky mají zelenou. *Svobodné slovo*. 16. 7. 1975, roč. 31, č. 165, s. 2.
- 20) ČTK. V Ženevě pro Helsinky. *Svobodné slovo*. 17. 7. 1975, roč. 31, č. 166, s. 2.
- 21) ČTK. V Ženevě do finiše. *Svobodné slovo*. 18. 7. 1975, roč. 31, č. 167, s. 1.
- 22) SOCHOR, Petr. Od Ženevy do Helsink. *Svobodné slovo*. 18. 7. 1975, roč. 31, č. 167, s. 2.
- 23) ČTK. Program pro Helsinky. *Svobodné slovo*. 19. 7. 1975, roč. 31, č. 168, s. 2.
- 24) TARANTOVÁ, Lucie. Na konec týdne. *Svobodné slovo*. 19. 7. 1975, roč. 31, č. 168, s. 2.
- 25) ČTK. Konečné datum helsinské konference. *Svobodné slovo*. 21. 7. 1975, roč. 31, č. 169, s. 1.
- 26) NESG. Za mírovou Evropu. *Svobodné slovo*. 21. 7. 1975, roč. 31, č. 169, s. 2.
- 27) ČTK. Skončila druhá fáze. *Svobodné slovo*. 22. 7. 1975, roč. 31, č. 170, s. 2.
- 28) NESG. Ford do Evropy. *Svobodné slovo*. 22. 7. 1975, roč. 31, č. 170, s. 2.
- 29) NESG. Obrisy nové Evropy. *Svobodné slovo*. 22. 7. 1975, roč. 31, č. 170, s. 2.
- 30) čt. Naplnit úsilí o mír. *Svobodné slovo*. 23. 7. 1975, roč. 31, č. 171, s. 1.
- 31) ČTK. Nadějně vyhlídky. *Svobodné slovo*. 23. 7. 1975, roč. 31, č. 171, s. 2.
- 32) mš. Přípravy Helsink. *Svobodné slovo*. 23. 7. 1975, roč. 31, č. 171, s. 2.
- 33) ČTK. Program v Helsinkách. *Svobodné slovo*. 24. 7. 1975, roč. 31, č. 172, s. 1.
- 34) MÜLLER, Jiří. Významný předěl evropské politiky. *Svobodné slovo*. 24. 7. 1975, roč. 31, č. 172, s. 2.
- 35) ČTK. Velký krok vpřed. *Svobodné slovo*. 25. 7. 1975, roč. 31, č. 173, s. 2.
- 36) NESG. Waldheimův maratón. *Svobodné slovo*. 25. 7. 1975, roč. 31, č. 173, s. 2.
- 37) čt. Delegation SSSR pro Helsinky. *Svobodné slovo*. 26. 7. 1975, roč. 31, č. 174, s. 1.
- 38) ČTK. Finlandia připravena. *Svobodné slovo*. 26. 7. 1975, roč. 31, č. 174, s. 2.

- 39) NESG. Spolkový sněm o evropské konferenci. *Svobodné slovo*. 26. 7. 1975, roč. 31, č. 174, s. 2.
- 40) MAŠEK, Jaromír. Na konec týdne. *Svobodné slovo*. 26. 7. 1975, roč. 31, č. 174, s. 2.
- 41) ČTK. Naše delegace do Finska. *Svobodné slovo*. 28. 7. 1975, roč. 31, č. 175, s. 1.
- 42) ČTK. Rodí se »duch Helsink«. *Svobodné slovo*. 28. 7. 1975, roč. 31, č. 175, s. 1, 2.
- 43) čt. G. Ford v Evropě. *Svobodné slovo*. 28. 7. 1975, roč. 31, č. 175, s. 1.
- 44) KOVAŘÍK, Miroslav. Helsinky před konferencí. *Svobodné slovo*. 28. 7. 1975, roč. 31, č. 175, s. 2.
- 45) ČTK. Přípravy vrcholí. *Svobodné slovo*. 29. 7. 1975, roč. 31, č. 176, s. 1, 2.
- 46) KOVAŘÍK, Miroslav. Finsko a Evropa. *Svobodné slovo*. 29. 7. 1975, roč. 31, č. 176, s. 2.
- 47) NESG. Světová rada míru vítá konferenci. *Svobodné slovo*. 29. 7. 1975, roč. 31, č. 176, s. 2.
- 48) MÜLLER, Jiří. Perspektivní cesta. *Svobodné slovo*. 29. 7. 1975, roč. 31, č. 176, s. 2.
- 49) tek. Křesťané pro mír. *Svobodné slovo*. 29. 7. 1975, roč. 31, č. 176, s. 4.
- 50) TARANTOVÁ, Lydie. Společnou řečí. *Svobodné slovo*. 30. 7. 1975, roč. 31, č. 177, s. 1.
- 51) ČTK. Čs. delegace uvítána v hlavním městě Finska. *Svobodné slovo*. 30. 7. 1975, roč. 31, č. 177, s. 1.
- 52) NESG. Helsinky v televizi. *Svobodné slovo*. 30. 7. 1975, roč. 31, č. 177, s. 1.
- 53) KOVAŘÍK, Miroslav. Dnes ve Finlandii. *Svobodné slovo*. 30. 7. 1975, roč. 31, č. 177, s. 1.
- 54) rs. Vrcholné zasedání začíná. *Svobodné slovo*. 30. 7. 1975, roč. 31, č. 177, s. 2.
- 55) NESG. Na stránkách tisku. *Svobodné slovo*. 30. 7. 1975, roč. 31, č. 177, s. 2.
- 56) NESG. V ohnisku pozornosti. *Svobodné slovo*. 30. 7. 1975, roč. 31, č. 177, s. 2.
- 57) SOCHOR, Petr. Od Postupimi po Helsinky. *Svobodné slovo*. 30. 7. 1975, roč. 31, č. 177, s. 2.
- 58) č. Vítáme konferenci. *Svobodné slovo*. 30. 7. 1975, roč. 31, č. 177, s. 4.
- 59) KOVAŘÍK, Miroslav. Historické zasedání slavnostně zahájeno. *Svobodné slovo*. 31. 7. 1975, roč. 31, č. 178, s. 1, 2.
- 60) ČTK. Bilaterální jednání. *Svobodné slovo*. 31. 7. 1975, roč. 31, č. 178, s. 1, 2.
- 61) NESG. Na prahu nové epochy. *Svobodné slovo*. 31. 7. 1975, roč. 31, č. 178, s. 1.
- 62) KOVAŘÍK, Miroslav. Bez obdoby. *Svobodné slovo*. 31. 7. 1975, roč. 31, č. 178, s. 1.

- 63) KOVAŘÍK, Miroslav. Helsinky žijí velkou událostí. *Svobodné slovo*. 31. 7. 1975, roč. 31, č. 178, s. 2.
- 64) ČTK. Přínos pro celý svět. *Svobodné slovo*. 31. 7. 1975, roč. 31, č. 178, s. 2.
- 65) ČTK. Věcné setkání Brežněv – Ford. *Svobodné slovo*. 31. 7. 1975, roč. 31, č. 178, s. 2.
- 66) ČTK. Schůzky představitelů. *Svobodné slovo*. 31. 7. 1975, roč. 31, č. 178, s. 2.
- 67) KOVAŘÍK, Miroslav. Velká příležitost Evropy. *Svobodné slovo*. 1. 8. 1975, roč. 31, č. 179, s. 1, 2.
- 68) ČTK. Přátelská setkání. *Svobodné slovo*. 1. 8. 1975, roč. 31, č. 179, s. 1, 2.
- 69) ČTK. Principy spolupráce budeme naplňovat. *Svobodné slovo*. 1. 8. 1975, roč. 31, č. 179, s. 1.
- 70) NESG. Spontánní souhlas. *Svobodné slovo*. 1. 8. 1975, roč. 31, č. 179, s. 1, 3.
- 71) ČTK. Dnes v 16.00. *Svobodné slovo*. 1. 8. 1975, roč. 31, č. 179, s. 1.
- 72) KOVAŘÍK, Miroslav. I náš podíl. *Svobodné slovo*. 1. 8. 1975, roč. 31, č. 179, s. 2.
- 73) NESG. Mezinárodní ohlas projevu L. Brežněva. *Svobodné slovo*. 1. 8. 1975, roč. 31, č. 179, s. 2.
- 74) ČTK. Začátek plný naděje. *Svobodné slovo*. 1. 8. 1975, roč. 31, č. 179, s. 2.
- 75) ČTK. Rozhovory státníků. *Svobodné slovo*. 1. 8. 1975, roč. 31, č. 179, s. 2.
- 76) NESG. Projev G. Husáka. *Svobodné slovo*. 1. 8. 1975, roč. 31, č. 179, s. 3.
- 77) NESG. Projev L. Brežněva. *Svobodné slovo*. 1. 8. 1975, roč. 31, č. 179, s. 3.
- 78) KOVAŘÍK, Miroslav. Pětatřicet podpisů závazkem pro Evropu. *Svobodné slovo*. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 180, s. 1, 3.
- 79) ČTK. Přínos míru. *Svobodné slovo*. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 180, s. 1, 3.
- 80) ČTK. Návrat čs. delegace. *Svobodné slovo*. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 180, s. 1, 3.
- 81) zr. Přátelská setkání. *Svobodné slovo*. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 180, s. 1, 3.
- 82) KOVAŘÍK, Miroslav. Slibný základ budoucnosti. *Svobodné slovo*. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 180, s. 1, 3.
- 83) ČTK. ‚Závěrečný akt‘ evropské konference. *Svobodné slovo*. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 180, s. 2.
- 84) NESG. Řekli o Helsinkách. *Svobodné slovo*. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 180, s. 3.
- 85) VOZÁBOVÁ, Jaroslava. Na konec týdne. *Svobodné slovo*. 2. 8. 1975, roč. 31, č. 180, s. 3.
- 86) ČTK. Za kontinent míru a plodné spolupráce. *Svobodné slovo*. 4. 8. 1975, roč. 31, č. 181, s. 1, 2.
- 87) ich. Sympatie Helsinkám. *Svobodné slovo*. 4. 8. 1975, roč. 31, č. 181, s. 1.

- 88) MAŠEK, Jaromír. Na prahu nové etapy. *Svobodné slovo*. 4. 8.1975, roč. 31, č. 181, s. 2.
- 89) FLEYBERK, Jiří. Slibný nástup k vítězství rozumu. *Svobodné slovo*. 5. 8.1975, roč. 31, č. 182, s. 1, 3.
- 90) NESG. Souhlas a naděje. *Svobodné slovo*. 5. 8.1975, roč. 31, č. 182, s. 1.
- 91) ČTK. Zmírňování napětí výhodné pro celý svět. *Svobodné slovo*. 5. 8.1975, roč. 31, č. 182, s. 2.
- 92) STEPHANOVÁ, K.; WENDEL, G. Postupim dnes. *Svobodné slovo*. 5. 8.1975, roč. 31, č. 182, s. 2.
- 93) NESG. Denní zprávy. *Svobodné slovo*. 5. 8.1975, roč. 31, č. 182, s. 4.
- 94) ČTK. Výsledky z Helsink vlastnictvím všech národů. *Svobodné slovo*. 6. 8.1975, roč. 31, č. 183, s. 1.
- 95) ČTK. Za soužití v míru. *Svobodné slovo*. 6. 8.1975, roč. 31, č. 183, s. 2.
- 96) ČTK. Upevnit mír na zemi. *Svobodné slovo*. 7. 8.1975, roč. 31, č. 184, s. 2.
- 97) ČTK. Vítězství rozumu. *Svobodné slovo*. 8. 8.1975, roč. 31, č. 185, s. 1.
- 98) ČTK. Pro další zmírňování mezinárodního napětí. *Svobodné slovo*. 8. 8.1975, roč. 31, č. 185, s. 2.
- 99) SOCHOR, Petr. Zamyšlení nad »desaterem« z Helsink. *Svobodné slovo*. 8. 8.1975, roč. 31, č. 185, s. 2.
- 100) NESG. Za život v míru. *Svobodné slovo*. 9. 8.1975, roč. 31, č. 186, s. 1, 3.
- 101) ČTK. Pozitivní ohlas. *Svobodné slovo*. 9. 8.1975, roč. 31, č. 186, s. 2.
- 102) KOVAŘÍK, Miroslav. Na konec týdne. *Svobodné slovo*. 9. 8.1975, roč. 31, č. 186, s. 2.
- 103) ČTK. Historický úspěch. *Svobodné slovo*. 11. 8.1975, roč. 31, č. 187, s. 2.
- 104) r. Svět si přeje mír. *Svobodné slovo*. 12. 8.1975, roč. 31, č. 188, s. 1.
- 105) ČTK. Výsledky konference úspěchem politiky SSSR. *Svobodné slovo*. 12. 8.1975, roč. 31, č. 188, s. 1.
- 106) ČTK. K rozhovorům v Jaltě. *Svobodné slovo*. 12. 8.1975, roč. 31, č. 188, s. 2.
- 107) NESG. Za mír. *Svobodné slovo*. 13. 8.1975, roč. 31, č. 189, s. 1.
- 108) ČTK. Významný faktor. *Svobodné slovo*. 13. 8.1975, roč. 31, č. 189, s. 2.
- 109) SOCHOR, Petr. Závěrečný akt a Charta OSN. *Svobodné slovo*. 13. 8.1975, roč. 31, č. 189, s. 2.
- 110) HLAVSA, M. V duchu Helsink. *Svobodné slovo*. 14. 8.1975, roč. 31, č. 190, s. 2.

- 111) NESG. Maďarská vláda o třetí fázi KEBS. *Svobodné slovo*. 15. 8.1975, roč. 31, č. 191, s. 2.
- 112) čk. Čs. Mírový výbor k výsledku Helsink. *Svobodné slovo*. 15. 8.1975, roč. 31, č. 191, s. 7.
- 113) NESG. Přínos pro mírové soužití. *Svobodné slovo*. 16. 8.1975, roč. 31, č. 192, s. 2.
- 114) TARANTOVÁ, Lydie. Na konec týdne. *Svobodné slovo*. 16. 8.1975, roč. 31, č. 192, s. 2.
- 115) KOVAŘÍK, Miroslav. Helsinky všední i nevšední. *Svobodné slovo*. 16. 8.1975, roč. 31, č. 192, s. 9.
- 116) NESG. Aktivní finská podpora. *Svobodné slovo*. 18. 8.1975, roč. 31, č. 193, s. 2.
- 117) ČTK. Jediná možná alternativa. *Svobodné slovo*. 18. 8.1975, roč. 31, č. 193, s. 2.
- 118) rs. Předsednictvo ČSL k helsinské konferenci. *Svobodné slovo*. 20. 8. 1975, roč. 31, č. 195, s. 1.
- 119) NESG. Sborník textů z Helsink. *Svobodné slovo*. 20. 8. 1975, roč. 31, č. 195, s. 2.
- 120) er. Helsinky a svět. *Svobodné slovo*. 20. 8. 1975, roč. 31, č. 195, s. 2.
- 121) ČTK. Narušení čs. státních hranic. *Svobodné slovo*. 20. 8. 1975, roč. 31, č. 195, s. 4.
- 122) VRABEC, Vlastimil. Tváří k zítřku. *Svobodné slovo*. 20. 8. 1975, roč. 31, č. 195, s. 8.
- 123) ČTK. Vítězství politiky míru. *Svobodné slovo*. 21. 8. 1975, roč. 31, č. 196, s. 2.
- 124) ČTK. Důrazný protest. *Svobodné slovo*. 22. 8. 1975, roč. 31, č. 197, s. 1, 7.
- 125) ČTK. Útok na mírové soužití. *Svobodné slovo*. 22. 8. 1975, roč. 31, č. 197, s. 1, 7.
- 126) ČTK. Proti pirátské akci. *Svobodné slovo*. 23. 8. 1975, roč. 31, č. 198, s. 1.
- 127) VOZÁBOVÁ, Jaroslava. Na konec týdne. *Svobodné slovo*. 23. 8. 1975, roč. 31, č. 198, s. 2.
- 128) ČTK. Odsouzení dobrodruhů oživujících studenou válku. *Svobodné slovo*. 25. 8. 1975, roč. 31, č. 199, s. 1, 2.
- 129) ČTK. Proti duchu uvolnění. *Svobodné slovo*. 25. 8. 1975, roč. 31, č. 199, s. 1.
- 130) ús. Důsledně a zásadně v duchu Helsink. *Svobodné slovo*. 26. 8. 1975, roč. 31, č. 200, s. 1, 4.

- 131) č. Všestranná podpora politiky míru. *Svobodné slovo*. 27. 8. 1975, roč. 31, č. 202, s. 1.
- 132) ČTK. Odsuzují barbarství. *Svobodné slovo*. 29. 8. 1975, roč. 31, č. 204, s. 7.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Signatury příspěvků o KBSE uveřejněných v období od 1. 7. do 31. 8. 1975 (tabulka)

Příloha č. 2: Průměrný denní počet příspěvků o KBSE před, během a po třetí fázi KBSE (tabulka)

Příloha č. 3: Informace o sledovaných denících v roce 1975 (tabulka)

Přílohy

Příloha č. 1: Signatury příspěvků o KBSE uveřejněných v období od 1. 7. do 31. 8. 1975 (tabulka)

SIGNATURY PŘÍSPĚVKŮ O KBSE	Rudé právo	Lidová demokracie	Práce	Mladá fronta	Svobodné slovo
příspěvky na téma KBSE (celkem)	133	108	96	114	132
texty označené zkratkou ČTK	56	17	49	0	55
články zpravodajů z Helsinek	22	0	11	27	13
textů označené jménem autora (kromě helsinského zpravodaje)	30	8	8	13	19
texty označené zkratkou autora (kromě helsinského zpravodaje)	13	13	13	8	17
nesignované příspěvky	14	70	15	66	28

Příloha č. 2: Průměrný denní počet příspěvků o KBSE před, během a po třetí fázi KBSE (tabulka)

PRŮMĚRNÝ POČET TEXTŮ O KBSE	Rudé právo	Lidová demokracie	Práce	Mladá fronta	Svobodné slovo
1. až 29. 7. 1975	1 až 3	1 až 3	1 až 3	1 až 4	1 až 5
30. 7. až 1. 8. 1975	6 až 8	2 až 6	3 až 6	7 až 9	8 až 10
2. až 31. 8. 1975	2 až 10	1 až 10	1 až 8	1 až 13	1 až 8

Příloha č. 3: Informace o sledovaných denících v roce 1975 (tabulka)

DENÍKY V ROCE 1975	Rudé právo	Lidová demokracie	Práce	Mladá fronta	Svobodné slovo
vydavatel	Komunistická strana Československa (KSC)	Československá strana Lidová (ČSL)	Revoluční odborové hnutí (ROH)	Socialistický svaz mládeže (SSM)	Československá strana socialistická (ČSS)
šéfredaktor	Miroslav Moc	Miloslav Drahotka	post neobsazen	Karel Horák	Jan Machoň
zpravodaj v Helsinkách	Dušan Rovenský	bez zpravodaje v Helsinkách	Vladimír Trávníček	Milan Syruček	Miroslav Kovařík
průměrný denní náklad (údaj z roku 1978)	969091	217400	344529	255877	228409
počet stran	8 (větší formát)	8	8	8	8
strany věnované KBSE	1, 2, 5, 6, 7	1, 2, 3, 4	1, 2, 3, 4, 6	1, 2, 4, 5	1, 2, 3, 4, 6, 7